

NOVOSTI HOBOCIJA

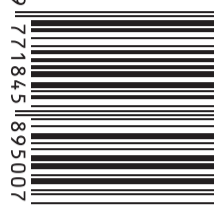
#1308

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 10. 1. 2025.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

022025

ISSN 1845-8955

Prof. dr. sc. Prinovac

Krajem 2005., kad je Dragan Primorac pod okriljem noći iznosio kutije ‘medicinskih knjiga’ iz Poliklinike Sveti Duh 2, ona je bila pod istragom porezne inspekcije, MUP-a i Uskoka zbog sumnji u izvlačenje novca, krivotvorenje dokumentacije i utaju poreza. Tri godine ranije Primorac je na toj lokaciji postao svojevrsni pionir privatizacije u domaćem zdravstvenom sustavu

str. 4-5.

Rastererećeni ministar

Ivan Anušić misli da je olakšavanje posla ministru obrane vrijedno ozbiljnih zakonskih zahvata i da je to moguće mimo promjene Ustava u kojem je predsjednik Republike, neovisno o tome je li stanje rata ili mira, definiran kao vrhovni zapovjednik

MINISTAR obrane te potpredsjednik Vlade i HDZ-a IVAN ANUŠIĆ pustio je u javnost, između dva kruga predsjedničkih izbora, maglovitu najavu o izmjenama Zakona o obrani i Zakona o službi u Oružanim snagama koje će Ministarstvo obrane – to jest Vlada – uskoro uputiti u parlamentarnu proceduru. Prema Anušićevim riječima, dva su važna razloga za poduzimanje zakonskih izmjena: prvi je stvaranje pretpostavki za odmrzavanje obaveznog služenja vojnog roka, drugi je onemogućavanje predsjednika Republike i vrhovnog zapovjednika vojske da u mirnodopskim uvjetima izravno i samostalno zapovijeda i naređuje načelniku Glavnog stožera, kojeg zakon obavezuje da provede sve zakonite zapovijedi i naredbe predsjednika Republike. ‘Zakonski okvir bit će mijenjani i doradivani, ali ne na štetu predsjednika ili Vlade, već na korist oružanih snaga, koje su jedine talac tumačenja zakona onako kako ga tumači ZORAN MILANOVIĆ. Važno je reći da se ne dira u ustavne ovlasti, niti se ide u oduzimanje bilo kakvih ovlasti predsjednika RH, koji će i dalje biti vrhovni zapovjednik. To su izmjene koje će definirati naš međusobni odnos i meni osobno kao ministru olakšati rad, ali i rasteretiti oružane snage. Cilj je izbjeći sve prijepore’, kazao je Anušić i dodao: ‘To izravno utječe na funkcioniranje oružanih snaga i ja kao ministar neću nikome dozvoliti da šteti razvoju i osuvremenjivanju oružanih snaga.’

Anušićeva najava mogla je komotno pričekati završetak drugog kruga predsjedničkih izbora, no htjelo se izazvati još jednu svađu s Milanovićem i pomoći HDZ-ovom kandidatu DRAGANU PRIMORCU. Milanović je reagirao oštrim saopćenjem, u kojem je optužio PLENKOVIĆA i Anušića da – suprotno Ustavu – smjeraju uspostaviti punu stranačku kontrolu nad vojskom, ali mu se zatim pridružio i Primorac koji je odbacio ideju o smanjivanju ili ograničavanju predsjedničkih ustavnih ovlasti u području obrane promjenom zakonskih rješenja. Plenković se o ovom pitanju zasad izjašnjava škrto i nejasno.

Ivan Anušić misli, dakle, da je olakšavanje posla ministru obrane vrijedno ozbilj-

nih zakonskih zahvata i da je to moguće mimo promjene Ustava u kojem je predsjednik Republike – neovisno o tome je li stanje rata ili mira – definiran kao vrhovni zapovjednik i u kojem ga se čini ‘odgovornim za obranu neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske’. Anušiću su zasmetale Milanovićeve izravne zapovijedi načelniku Glavnog stožera u pogledu korištenja vojnih letjelica za vlastita putovanja, što se plaća iz MORH-ova proračuna, zatim u pogledu zabrane održavanja vojne

vježbe na moru kod Dubrovnika dva mjeseca prije no što je to bilo planirano te u pogledu, *de facto*, zabrane generalu TIHOMIRU KUNDIDU, načelniku Glavnog stožera, da govori na javnoj sjednici saborskog Odbora za obranu na temu sudjelovanja Hrvatske vojske u NATO-misiji pomaganja ukrajinskoj vojsci. U potonja dva slučaja, Milanović je, zapravo, spriječio dnevno-političku zloupotrebu vojske, dok se oko korištenja vojnih resursa za prijevoz vrhovnog zapovjednika možda moglo sporazumno doći

do preciznog i prihvatljivog rješenja, ako se uopće radi o nečemu što zavrjeđuje naročitu pažnju. Pod proklamiranim ciljem ‘izbjegavanja prijepora’ Anušić podrazumijeva to da se njemu i HDZ-u nitko ne petlja u upravljanje vojskom, premda u Ustav nije slučajno upala podjela nadležnosti kad je riječ o tom osjetljivom segmentu vlasti. Prijepori su tu da ih se rješava razgovorima i dogovorima, a ne da ih se sprječava preoravanjem demokratskih dostignuća i jedinstvenog zapovjednog lanca: to će sukob dignuti na još višu razinu.

Ako bi se vrhovnom zapovjedniku oduzela ovlast da u mirnodopskim okolnostima izdaje direktne zapovijedi načelniku Glavnog stožera, a istovremeno bi mu ostala ovlast imenovanja i izravne smjene načelnika Glavnog stožera, došlo bi do toga da vrhovni zapovjednik poseže za smjenom načelnika čim ovaj učini nešto u skladu s političkim nalogima ministra obrane, to jest Vlade. Takva situacija bila bi stalni izvor tenzija i opstrukcija. U slučaju rata, koji ne mora nužno biti na teritoriju Hrvatske, takav razvlašten i marginalizirani vrhovni zapovjednik odjednom preuzima glavnu ulogu u vodenju ratnih operacija. Zašto? Zašto bi u ratu zapovijedao netko tko nije pogodan da zapovijeda u miru, a nije pogodan jer se – iz perspektive Vlade i HDZ-a – miješa u svoj posao i izaziva prijepore koji škode oružanim snagama?

Anušić, po svojoj prilici, ne razumije širu sliku ustavne i političke arhitekture, ali osjeća da mu je konfrontacija s Milanovićem najlakši i najefektniji put do javne vidljivosti, do kakve-takve političke prepoznatljivosti i do popularnosti unutar HDZ-a. No ta njegova strategija uvelike je limitirana voljom Andreja Plenkovića, odnosno time kako će se Plenković ubuduće odnositi prema Milanoviću, ako predsjednički izbori završe kao što se predviđa, i nedvosmislenim odredbama Ustava: u ovom času čini se da premijer neće poduzeti zaokret, no ‘tvrda kohabitacija’ ipak bi mogla biti donekle potopljena u omekšivač. ■

‘Izbjegavanje prijepora’
preoravanjem jedinstvenog
zapovjednog lanca – Ivan Anušić
(Foto: Srećko Niketić/Pixsell)

IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 10/01/2025

NOVOSTI
#1308

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić, Luj Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan

Guđzević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Dragan Grozdanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Marko Kostanić, Anja Kožul, Igor Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara Opačić, Ivana Perić, Boris Postnikov, Srećko Pulig, Hrvoje Šimičević i Nataša Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević & Damir Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNIČE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 5874

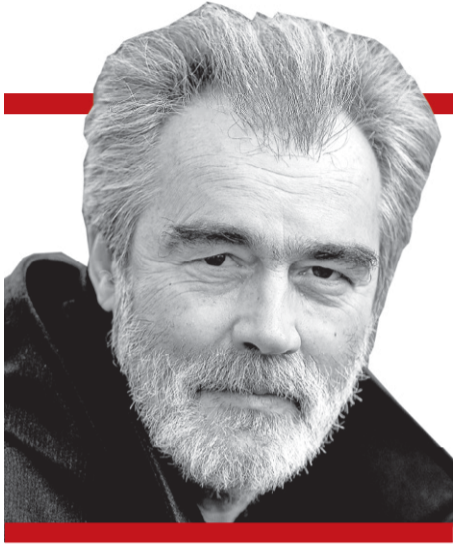
Novosti su financirane sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

UVREDE
I PODMETANJA

Krizna srednjih govana, 2. dio

PIŠE Viktor Ivančić

Svojim svečanim westinskim izdanjem – kao i bilo kojom drugom briselskom ili zagrebačkom paradom slična dometa i namjene – Andrej Plenković ne reprezentira partiju koja je reformirana u odnosu na svoje jučer, već partiju koja je kamuflirana u odnosu na svoje danas

PROŠLOGA tjedna na ovome sam mjestu proziran napor HDZ-a da se samolegitimira kao stranka političkog centra, uspostavljajući lažnu distancu prema radikalnoj desnici, onako lakonski, u hodu, predstavio kao *krizu srednjih govana*. Iako je definicija neozbiljna, preporučam da se ono 'srednjih' razumije u potemkinovskom ključu, kao retoričku kulisu koja dočarava hinjenu lojalnost 'zapadnim vrijednostima', a sam politički sadržaj potraži u završnoj imenici.

U međuvremenu, formulacija nastala banalnom igrom riječi opslužena je kišom svježih argumenata koji joj snaže vjerodostojnost. *Krizna srednjih govana*, reklo bi se, krasno trese kompletnu vladajuću garnituru: dok ANDREJ PLENKOVIĆ s grupom probranih ministara u zagrebačkom hotelu Westin sudjeluje na prijemu Srpskog narodnog vijeća povodom pravoslavnog Božića, krasnosloveći o miru, slozi, solidarnosti i 'poštivanju prava nacionalnih manjina', stranački jurišnici raspoređuju se na nišanska mjesta i biraju koga će odstrijeliti zbog nacionalne izdaje i nedostatnog hrvatstva, a koalicijski partneri iz Domovinskog pokreta pripremaju osnivanje Hrvatske pravoslavne crkve, po uzoru na onu što je ordinirala u fašističkoj NDH.

Ugođaj je kompletiran zahvaljujući drugome krugu predsjedničkih izbora, jer je neformalni stranački um izgleda zaključio da kandidat DRAGAN PRIMORAC nije pozicioniran dovoljno 'desno' u odnosu na ZORANA MILANOVIĆA. A tada se, već prema partijskoj tradiciji, ne ulazi u okršaj s političkim protivnikom, nego s nacionalnim i državnim neprijateljem. 'Zašto jugo-wokerka IVANA KEKIN zdušno podržava Zorana Milanovića?' pita se stranački um u službenoj objavi na jednoj od društvenih mreža.

Zato što aktualni predsjednik, kao i 'jugo-wokerka', pripada sorti nacionalnih izroda, ujedinjenih u mržnji prema svemu što je hrvatsko, ukratko glasi odgovor. Milanović bi – preciznije – 'morao Hrvatima objasniti zašto ga onako gorljivo podupiru i SANDRA BENČIĆ i RADA BORIĆ – koje propagiraju 'ono' umjesto kćeri i sinova, 'roditelje 1 i 2' umjesto majki i očeva, 'osobe koje menstruiraju' umjesto žena. Koje slave zajednički 'srpsko-hrvatski jezik', masovne zločine '45. & jugo-zastave (ne samo) na Gay Prideu'. Elem: 'Ovo je bitka za hrvatske nacionalne vrijednosti!'

Plenković kroz to vrijeme u svečanoj sali hotela Westin rutinski drobi o hrvatsko-srpskim odnosima, o suradnji i razumijevanju, o pruženim rukama, o pravima nacionalnih manjina, o opasnosti od ekstremizama... Da bi bio bolje shvaćen, glazbenu pozadinu osigurava mu Zajednica branitelja HDZ-a 'Gojko Sušak' s optužbom da je Milanović 'usred noći izveo protuzakoniti čirilični desant na Vukovar'. Sve je dakle jasno: jamčimo prava nacionalnim manjinama, a u slučaju da se ona doista ostvare, smatrat ćemo to 'protuzakonitim čiriličnim desantom', izvedenim pod komandom jugo-komunističkog rušitelja Hrvatske.

HDZ-ovi ratni veterani Milanovića nazivaju 'partijcem', tj. kandidatom 'natražne, postjugoslavenske ljevice', koji tek 'povremeno

Andrej Plenković i Dragan Primorac
(Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

glumi Hrvata'. Kao takav, 'nije bio dostojan da ga nazivamo vrhovnim zapovjednikom, a kamoli da mu damo glas'. Popis delikata što mu ih stavljaju na teret uglavnom se tiče nacionalnih svetinja i simboličkog blaga neprežaljene Endehazije:

'Prvog dana na Pantovčaku uklonio je biste dr. FRANJE TUĐMANA i blaženog kardinala ALOJZIJA STEPINCA, čime je simbolično srušio temelje hrvatske države i nacije.'

'Neprestano pljuje po Danu državnosti vlastite zemlje, danu koji je odredio dr. Tuđman, naš vrhovni zapovjednik u Domovinskom ratu.'

'Zahtijevao je da se u smeće bace spomen-ploče u čast poginulih hrvatskih branitelja.'

'Usred himne u Okučanima je demonstrativno napustio obilježavanje Bljeska zbog oznaka HOS-a.'

'Kriminalizirao je 20.000 naših sugrađana koji su u Imotski došli na THOMPSONOV koncert proslaviti Dan pobjede i domovinske zahvalnosti.'

Koje bi onda bilo pravo lice HDZ-a? Ono Plenkovićev iz hotela Westin, dok se kurtoazno pozdravlja s pravoslavnim popovima, promovira europske vrijednosti i s blentavim osmijehom pokušava iskupati novčić iz utrobe božićne pogače? Ili ono stranačkih ratnih veterana, koji se groze 'čiriličnog desanta', otkrivaju u žitu nacije kukolj što 'glumi Hrvata' i demoniziraju Milanovića jer odbacuje ustašku parolu 'Za dom spremni'? Ili ono nepotpisana partijskog uma kroz čiju objavu na službenoj Facebook-stranici stranke defiliraju jugo-wokerke, jugo-zastave, srpsko-hrvatski jezik, masovni zločini '45... dočaravajući urotu širokih razmjera koja će zbrisati Hrvatsku s geografske karte ako kolovodama na vrijeme ne stanemo za vrat?

Pitanje je, naravno, besmisleno, jer riječ je o *krizi srednjih govana*. Dakle ponajprije o lažnome predstavljanju. Dakle o prodaji muda za bubrege. Dakle o zametanju tragova. Svojim svečanim westinskim izdanjem – kao i bilo kojom drugom briselskom ili zagrebačkom paradom slična dometa i namjene – Andrej Plenković ne reprezentira partiju koja je reformirana u odnosu na svoje jučer, već partiju koja je kamuflirana u odnosu na svoje danas.

Koliko god nadljudskih napora bilo ulagano u to da se HDZ skladno stopi s pejzažem europske političke srednje struje, koliko god liberalnih ornamenata u tu svrhu bilo utrošeno, nikada iz te formacije neće biti

protjeran nacionalistički motivirani ekstremizam, niti pak ikome iz vodstva stranke takav pothvat pada na pamet, a ponajmanje komandnome licu.

Čak i uvid po kojemu Plenković i njegovi klonovi funkcioniraju kao partijska ambalaža, dok stvarni sadržaj tvore oni s manje talenta za licemjerje – poput ANUŠIĆA, MEDVEDA i ostalih – pada u vodu shvatimo li da najzlokobniji aspekt političkog ekstremizma leži upravo u potrebi da se on servira u celofanu. Ono ekstremističko – da ne bude zabune – nastupa iz optike po kojoj politički protivnik, umjesto da bude argumentima nadigran, treba biti eliminiran.

Prije nepuna dva mjeseca jedan je na izgled pitomi hadezeovac, bivši splitski gradonačelnik ANDRO KRSTULOVIĆ OPARA, inače pripadnik 'meke struje' partije, sa sferom interesa u rasponu od nacionalne kulturne baštine do Riječi Božje i sakralne bižuterije, nakon premijere predstave 'Robi K. / Crvenkapa je mrtva' u splitskom HNK-u na svojoj Facebook-stranici objavio post na ćirilici, posprdno nazivajući splitski teatar 'pozorištem', pa još u kontekstu 'godišnjice osvojenja Vukovara'. Kultivirani hadezeovac komad nije gledao, ali ga to nije priječilo da mobilizira tanane šovinističke emocije i otpiše ga po liniji uvjerenja da je redatelj Srbin, a autor teksta nekvalitetan Hrvat.

Tako se, naime, manifestira *kriza srednjih govana*. Akteri će se nastojati dostojno zgroziti nad svakom pojavom političkog radikalizma, a u isto vrijeme pokušati zgromiti sve koji se ne uklapaju u njihove vizije države, nacije i sličnih mitskih produkata. Sve što je potrebno za takav manevar, da bi on funkcionirao bez unutrašnjih nesporazuma, jest potpuno odsustvo morala.

Iz istog inkubatora, naposljetku, ispilio se i Dragan Primorac. Utisak što ga je ostavio na predizbornom sučeljavanju sa Zoranom Milanovićem dosta je jednoznačan: utjelovljenje amorala u grčevitome nastojanju da utaži glad za moći. Jedan detalj s TV-dvoboja prilično dobro ilustrira intelektualni potencijal takvog garda, a na stanoviti način i budi nadu:

Primorac: Vidite zašto ne možete biti predsjednik države.

Milanović: Ali ja jesam predsjednik države. ■

Zlođuh u noći

Krajem 2005., kad je Dragan Primorac pod okriljem noći iznosio kutije ‘medicinskih knjiga’ iz Poliklinike Sveti Duh 2, ona je bila pod istragom porezne inspekcije, MUP-a i Uskoka zbog sumnji da su njeni osnivači, u konspiraciji s voditeljima bolnice Sveti Duh, izvlačili novac, krivotvorili dokumentaciju i utajivali porez. Tri godine ranije Primorac je na toj lokaciji, s izraelskim partnerima, postao svojevrsni pionir privatizacije u zdravstvu

U SRIJEDU, 23. studenog 2005. godine, točno u 20:20, ministar znanosti u vladi IVE SANADERA DRAGAN PRIMORAC registriran je na porti Poliklinike Sveti Duh 2. U sjedište privatne ustanove, stacionirane u kompleksu istoimene zagrebačke bolnice, s Primorcem su ušla četiri čovjeka. Pola sata kasnije, u 20:50, iz Poliklinike su izašli noseći kutije nepoznatog sadržaja, koje su unijeli u dva služ-

beni automobila. Priča o njegovom noćnom posjetu Poliklinici nikada se ne bi saznala da ju netko nije prosljedio novinaru Večernjeg lista. ‘Uzeo sam svoje medicinske knjige koje su tamo bile nekoliko godina. Budući da sam sada u selidbi, želim svoje knjige imati na okupu. Po danu sam zauzet i nemam vremena’, objasnio je Primorac, koji je od početka do kraja 2003. godine bio ravnatelj Poliklinike. Pojašnjavajući dolazak s četvero ljudi, Primorac je rekao da mu je ‘trebala

pomoć jer su knjige jako teške, a uključuju i medicinske enciklopedije’. U sarkastičnom tonu, poručio je ‘onima koji se pokušavaju baviti špijunskim poslovima i gledati kad tko dolazi i gdje ide, koji budno promatraju kretanja ljudi i njihove aktivnosti’ da su ‘medicinske knjige i udžbenici posve neopasan nastavni materijal’.

Potpisanom novinaru nepoznat je drugi slučaj ministra koji je po mraku obilazio bivše radno mjesto da bi skupljao stručnu

literaturu, dvije godine nakon što je s tog radnog mjesta otišao. Poznato mu je, međutim, da je u studenom 2005. godine, kad je Primorac pod okriljem noći iznosio kutije ‘medicinskih knjiga’, Poliklinika Sveti Duh 2 bila pod istragom porezne inspekcije, MUP-a i Uskoka. Niz paralelnih istraga pokrenuto

Pod okriljem noći, vjerojatno nemaskiran, Dragan Primorac iznosio je 2005. kutije iz Poliklinike Sveti Duh 2 (Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

je zbog optužbi da su osnivači Poliklinike, u konspiraciji s voditeljima bolnice Sveti Duh, izvlačili novac, krivotvorili dokumentaciju i utajivali porez.

Tri godine prije nego što je iznosio 'nastavni materijal', Primorac je na toj lokaciji postao svojevrsni pionir privatizacije u domaćem zdravstvenom sustavu. 'Prvi put u povijesti hrvatskog zdravstva upravo ova bolnica (Sveti Duh) ima inozemne investitore, koji su prema sadašnjim dogovorima i predugovorima spremni uložiti najmanje deset milijuna dolara, i to bez jamstva banke i države.' Tim je riječima Večernji list 2002. godine najavio osnivanje Poliklinike Sveti Duh 2, prvi projekt javno-privatnog partnerstva u domaćem zdravstvenom sustavu, u kojem su privatnici, izraelski poduzetnici, imali 90 posto udjela, a Opća bolnica Sveti Duh simboličnih deset. Investicijski fond Danel, iza kojeg su stajale najveće izraelske korporacije i banke, došao je na čelu s poduzetnikom RANOM FUCHSOM u privatizacijsku avanturu na poziv hrvatske socijaldemokracije. Državu i Grad Zagreb vodio je SDP. Ključni protagonist hrvatske strane, ravnatelj Svetog Duha DALIBOR KRPAN, u istom je tekstu Večernjeg lista predstavio Polikliniku kao budući centar medicinske i znanstvene izvrsnosti, u kojem će raditi 'najbolji stručnjaci iz Hrvatske i svijeta'. 'Razgovaramo i s dr. Draganom Primorcem, našim svjetski poznatim forenzičarem i medicinskim genetičarem', rekao je Krpan.

I doista, početkom 2003. na čelo novouspostavljene Poliklinike došao je doktor Primorac. Uz odobrenje Grada, Vlade i HZZO-a potpisano je niz ugovora, prema kojima je Poliklinika na zemljištu bolnice trebala izgraditi zgradu u roku od dvije godine. Sveti Duh predao joj je djelatnost kronične hemodijalize, koju je Krpan, po napisu Večernjeg, ionako ocijenio neprofitabilnom. Polaganje svih nada u privatno spašavanje oronulog i vremenog Svetog Duha, a potom i cijelog zdravstvenog sustava, potrajalo je otprilike godinu dana. U prosincu 2003. Primorac je postao ministar znanosti u vladi Ive Sanadera. Istog mjeseca netko je policiji poslao prvu kaznenu prijavu. Sumnjalo se na kapilarnu korupciju između bolnice i privatne klinike Sveti Duh.

Doktor MLADEN BUŠIĆ, koji je početkom 2005. godine naslijedio Krpana na čelu bolnice, iznosio je javno najteže optužbe na račun svog prethodnika i Poliklinike. Po njegovoj istrazi, suglasnost za faktičku privatizaciju i oduzimanje dijalize bolnici Sveti Duh gradska je skupština dala na prijevartu, na temelju dokumentacije o kojoj Upravno vijeće bolnice uopće nije odlučivalo, premda je prema statutu moralo odobriti takvu radikalnu odluku. Na temelju takvog odobrenja skupštine potpisano je potom niz ugovora između bolnice i Poliklinike. Jedan od najvažnijih, ugovor o poslovno-tehničkoj suradnji iz 2003. godine, u ime Poliklinike potpisao je ravnatelj Primorac. Tom ugovoru, koji je po mišljenju Bušića bio pravno ništetan, počeli su se dodavati brojni aneksi. Svakim novim dodatkom prava Poliklinike su se povećavala nauštrb bolnice, koja je na razne načine gubila prihode. U jednom od aneksa, koji je potpisan 15. prosinca, dva tjedna prije nego što je Primorac napustio poziciju ravnatelja i bio imenovan Sanaderovim ministrom, Poliklinici je 'produžen rok korištenja poslovnog prostora (u vlasništvu bolnice Sveti Duh) s 24 mjeseca na neodređeno vrijeme i osigurano besplatno korištenje grijanja'. Samo na temelju tog aneksa bolnica je 2004. godine utrošila pola milijuna kuna za održavanje i grijanje Poliklinike. Bušić je izračunao da je ovaj projekt od osnutka do sredine 2005. na razne načine bolnici Sveti Duh izbio 30 milijuna kuna.

Priče o enormnim investicijama vlasnika Poliklinike i najave o pustim milijunima koji će preporučiti javno zdravstvo na izdisaju također su se rasplinjule. Enormna ulaganja bila su nepostojeća. Jedini novac dolazio je iz HZZO-a. Suprotno tvrdnjama hrvatskih lobista da je dijaliza neprofitabilna, 2004. godine privatni vlasnici Poliklinike zabilježili su dobit od 1,6 milijuna kuna. Poreznom istragom utvrđena je utaja poreza od sto tisuća eura. Inspektori su utvrdili da su Fuchs i ekipa nepropisno knjižili viškove kao trošak za 'konzultantske usluge'. Skoro tri milijuna isplaćeno je firmama u vlasništvu članova uprave Poliklinike.

U priču ulazi MARIO PLEJIĆ, član uprave Poliklinike i vlasnik tvrtke Eurogrupa, kojoj je Poliklinika uplatila 1,5 milijuna. Na fotografiji otvorenja Poliklinike iz 2003. godine, koju je svojevremeno objavio Business.hr, vidimo ga u društvu Fuchsa, gradonačelnice Zagreba VLASTE PAVIĆ, tadašnjeg šefa bolnice Sveti Duh Krpana i ravnatelja Dragana Primorca. Plejić je u upravu Poliklinike došao na poziv svog dugogodišnjeg prijatelja Fuchsa, kojeg je sredinom devedesetih upoznao u Izraelu. Kad ga je novinarka Businessa pitala kojim je poslom bio u Izraelu, nije želio odgovoriti. Plejić je devedesetih bio direktor Lovca, državne firme s licencom za trgovinu oružjem, koju je kasnije i kupio. Prodana mu je odlukom vrha RH Alan, javne kompanije kojom je upravljao general VLADIMIR ZAGOREC. Dok je bio savjetnički i upravljački povezan s Poliklinikom, Plejić se bavio i uslužnim biznisom. Krajem 2002. godine jedan od partnera bio mu je IVAN MATEKOVIĆ, isti onaj koji je u veljači 2004. na nagovor HRVOJA PETRAČA oteo sina Vladimira Zagorca.

Zagorec junior otet je ispred stambene zgrade u kojoj je živio s majkom. U istoj zgradi, koju je u kompleks stanova devedesetih adaptirao tadašnji vlasnik Plejić, bilo je i sjedište tvrtke Eurogrupa. Plejić je svjedočio na suđenju za otmicu Zagorčeva sina. Osim opisa kratke poslovne avanture s Matekovićem, otkrio je da je prijatelj i generala Zagorca i arhitekta otmice njegova sina, Hrvoja Petrača. Sve do otmice Zagorec i Petrač bili su prisni prijatelji. Plejić je tijekom postupka izrazio mišljenje da je Petrač nevin i da je njegov bivši poslovni partner Mateković zapravo ključni krivac. Petrač je, podsjetimo, nedavno optužen za kriminalno udruživanje s doktorima više javnih bolnica i ministrom

Mario Plejić došao je u upravu Poliklinike na poziv svog dugogodišnjeg prijatelja Rana Fuchsa, kojeg je sredinom devedesetih upoznao u Izraelu. Krajem 2002. Plejiću je jedan od partnera bio Ivan Mateković, isti onaj koji je 2004. na nagovor Hrvoja Petrača oteo sina Vladimira Zagorca

Hemodijalizu je KB Sveti Duh prepustio privatnom zdravstvu (Foto: Emica Elvedi/PIXSELL)

zdravstva VILIJEM BEROŠEM. U namještenim natjecanjima opskrbljivali su bolnički sustav medicinskom opremom. Prema jedinim medijskim napisima, suoptuženik TOMO PAVIĆ, donedavni član uprave KB-a Sveti Duh, navodno je posredovao u komunikaciji između Beroša i Petrača.

Nacional je 2006. godine objavio informaciju da je Zagorec, koji je kasnije osuđen za krađu dijamanata namijenjenih obrani Hrvatske, posudio ozbiljan novac za rad Poliklinike Sveti Duh. Napisali su i da je planirao ući u biznis pružanja usluga helikopterske hitne pomoći i povezivanja budućih poliklinika za privatiziranu dijalizu po Hrvatskoj. Izraelci su, naime, planirali preslikati model Svetog Duha na druge gradove. Njihov glavni operativac u tom planu bio je Plejić. Braneći se od optužbi da je njegova tvrtka Eurogrupa dobila 1,5 milijuna kuna od Poliklinike dok je sjedio u njenom upravnom vijeću, Plejić je rekao Businessu da je sve pošteno zaradio jer je za 'Polikliniku pokušavao otvoriti centre za dijalizu u Gospiću, Ogulinu, Zadru, Rijeci, Dubrovniku Splitu i Puli'.

Nismo uspjeli potvrditi vjerodostojnost priče o Zagorčevoj povezanosti s ovim projektom. U drugim prilikama, tijekom istog razdoblja, i Zagorec i Plejić tvrdili su da su samo prijatelji, negirajući bilo kakve zajedničke poslovne poduhvate.

U razdoblju od prosinca 2003. do sredine 2006. godine provedeno je više od deset kaznenih i inspekcijskih izvida u slučaju Svetog Duha. U listopadu 2004. iz Uskoka su objavili da je sve bilo po zakonu. 'Dok sam bio ravnatelj Poliklinike Sveti Duh 2, oko šest-sedam mjeseci, sve je bilo briljantno čisto. Posljednjih godinu i pol dana s Poliklinikom nemam nikakve veze, a sve što je ondje napravljeno bilo je uz suglasnost Skupštine grada', rekao je ministar Primorac, referirajući se tako na suglasnost koja je prema Bušiću iznuđena na temelju krivotvorene dokumentacije. Nakon što je Bušić došao na čelo bolnice Sveti Duh, Uskok je opet pokrenuo istragu. Baš u razdoblju kad je koncem 2005. Primorac u noćnoj operaciji lutao hodnicima Poliklinike s kutijama 'stručne literature', i bolnicu i kliniku istraživalo je pored Uskoka niz drugih institucija, otkrivajući opisane financijske malverzacije. Sredinom 2006. godine Večernji list je objavio tekst o Fuchsu s naslovom 'Zbog Uskoka prodao Polikliniku?' Skoro u isto vrijeme kad je tadašnji ravnatelj Uskoka DINKO CVITAN objavio da je završen predistražni postupak i da slijedi donošenje odluke o daljnjem postupanju, Fuchs je, naime, izašao iz vlasništva cijele priče. Epilog kaznene istrage, međutim, naknadno nije objavljen. U zadnjih mjesec dana više smo puta pitali DORH da nam odgovore što se na koncu desilo. Odgovor nisu poslali.

Poput Dragana Primorca, i Fuchs i Krpan negirali su sve optužbe. Skandal je dignut i na međunarodnu razinu. Sredinom 2005., kad je krim-policija istraživala Polikliniku, Fuchs je bio jedan od ključnih protagonista prvog Sanaderovog diplomatskog odlaska u Izrael. Prema tadašnjim medijskim napisima, Izraelci su tražili zaštitu Fuchsa i

Poliklinike, također tvrdeći da se radi o neosnovanim optužbama. U veljači 2006. godine, nakon što su nalazi o utaji poreza i sumnjivom trošenju milijuna publicirani u medijima, Fuchs je postavljen za hrvatskog počasnog konzula u Izraelu. Imenovanje Fuchsa za konzula bila je neosporno i Sanaderova poruka tijelima kaznenog gonjenja. Ali i Gradu Zagrebu, vlasniku same bolnice.

U lipnju 2005. godine Upravno vijeće Svetog Duha na redovnoj je sjednici zadužilo ravnatelja Bušića da raskine sve ugovore s Poliklinikom, s naglaskom na one koje je u njihovo ime potpisao Primorac, i da vrati dijalizu pod okrilje bolnice. U tom službenom dokumentu uprave piše da su svi najvažniji ugovori i aneksi potpisani 'bez ovlaštenja Upravnog vijeća', a neki i na temelju 'krivotvorenog dokumenta tadašnjeg ravnatelja' bolnice. Bušića su zadužili da od MILANA BANDIĆA, koji se nakon trogodišnjeg odsustva mjesec dana ranije vratio na poziciju gradonačelnika, traži odobrenje poništenja kompletnog odnosa s Poliklinikom. Do toga, međutim, nije došlo. Razloge smo pokušali dobiti od samog Bušića, ali do zaključenja teksta nije odgovorio na našu zamolbu. Da ugovori doista nisu raskinuti postalo je vidljivo cijelo desetljeće poslije, iz nalaza Državne revizije. Godine 2017. revizori su podsjetili bolnicu da još nije odredila zemljište za zgradu Poliklinike u njihovom kompleksu, premda je ta obaveza navedena još u mandatu ravnatelja Dragana Primorca.

U odgovoru na reviziju iz bolnice su poručili da je Upravno vijeće Kliničke bolnice 2017. donijelo odluku kojom je (opet) određeno da ravnatelj pokrene postupak sporazumnog raskida ugovora o poslovno-tehničkoj suradnji iz rujna 2003. te dodataka ugovoru i drugih ugovornih dokumenata zaključenih sa spomenutom poliklinikom. Bandić je ovaj put, u listopadu 2017., dao suglasnost za raskidanje svih ugovora. U tom trenutku na čelu bolnice opet je bio doktor Bušić. No sudeći po poslovnim registrima, Sveti Duh, koji je početkom 2024. prebačen iz gradskog u državno vlasništvo, do danas posjeduje deset posto Poliklinike. Prije nekoliko dana iz KB-a Sveti Duh odgovorili su Novostima da ih s Poliklinikom 'veže dugogodišnja predanost pružanju zdravstvene skrbi pacijentima, kojima je ona potrebna'. 'Prema podacima iz sustava E-komunikacije, protiv Poliklinike Sveti Duh II nije pokrenut postupak za naknadu štete', poručili su iz KB-a, dodajući da se u KB-u danas obavlja samo hitna dijaliza za stacionarne pacijente.

Prije više od mjesec dana Novosti su od njih i od Grada Zagreba tražile opsežnu dokumentaciju staru 20 godina. Po tadašnjim zaključcima Upravnog vijeća i Gradskog poglavarstva, u njoj su trebali biti nalazi svih internih istraga i revizija koji su ponukali vrh same bolnice da više puta neuspješno traži poništenje partnerstva. S obje adrese odgovorili su nam da u arhivi nisu pronašli ništa. Od 2006. Poliklinika Sveti Duh 2 promijenila je više vlasnika. U svim većim hrvatskim gradovima danas je posao hemodijalize prepusten privatnicima. ■

MARKO VUČETIĆ Milanović ima odjek zakašnjelog Tuđmana

Realizirao je Tuđmanov projekt i time postao veći HDZ-ovac od Plenkovića. Uspio je demonstrirati i jedan sasvim neočekivani projekt – suverenizam s ljevice. A Primorac nastupa kao negator suvereniteta, njegovi govori da se pred predsjednicima europskih država i velikih sila treba ispričati, to su izjave čovjeka koji bi ponižavao Hrvatsku u svijetu

MARKO VUČETIĆ bio je sarski zastupnik, u Sabor izabran na listi Mosta, da bi nakon sukoba s kolegama u Klubu zastupnika veći dio mandata bio nezavisni zastupnik. U javnosti se afirmirao kao zagovornik lijevih i liberalnih političkih ideja. Vučetić, sveučilišni profesor filozofije i teologije u Zadru, i dalje je prisutan u politici, barem kao komentator političkih zbivanja. Razgovarali smo između dva kruga predsjedničkih izbora, neposredno nakon televizijske debate dvojice kandidata, ZORANA MILANOVIĆA i DRAGANA PRIMORCA.

Odgledali smo sučeljavanje Primorca i Milanovića. Milanović je konačno progovorio u svom prepoznatljivom stilu, a Primorac je nastavio braniti neobranjivo – narušenu HDZ-ovu reputaciju. Hoće li Milanovićev izlazak iz tišine poboljšati Primorčev rezultat?

Duh starog Milanovića ušao je u dva tijela: potpuno se vratio u autentično Milanovićovo tijelo i totalno zaposjeo slabašno tijelo Dragana Primorca. Zabrinjavajuće je da na suočavanju nismo imali predsjednika, nego samo Milanovića koji nije uspio uspostaviti kontrolu predsjednika nad Zoranom Milanovićem koji predstavlja 'predsjednika za predsjednika'. Vjerujem da je bila riječ o njegovom smišljenom potezu kako bi udovoljio nostalgiji biračkog tijela za starim, borbenim Milanovićem prije njegove mistične izborne tišine. Biračima koji su takvog Milanovića tražili pružio je i tu epizodu. Vjerujem da bi, da smo imali više suočavanja, došlo do slabljenja Milanovića.

Primorac se predstavio kao ulični političar, verbalno očajnički tražeći svoju profesorsku i znanstvenu čast. Na sebe je preuzeo virus političkog bjesnila HDZ-a, ali Primorac nosi uistinu sporednu ulogu, isključivo u funkciji saniranja štete PLENKOVIĆEVOM imidžu. Bio je najtužnija figura, obrambena linija urušavanja Plenkovića i još jednom dokazao da borbenu Milanovićevu retoriku može nositi ipak samo Zoran Milanović. Primorac možda uspije dobiti nešto više glasova desničara koji žele žestok fajt s Milanovićem. On je pokušao prikazati da je za takav fajt sposoban.

Poststranački kandidat

Čini li se da je drugi krug predsjedničkih izbora zaista krug očaja Dragana Primorca?

Zahvaljujući Primorcu, uz Plenkovićevo ime veže se gubitništvo od najomraženijeg mu neprijatelja s Pantovčaka. Primorac je ostao na toj političkoj pozornici sam, svodeći se na ostatke ostataka HDZ-a i ne može napraviti nikakvu racionalnu, pa čak ni dostojanstvenu kampanju. Ponižava sebe svih ovih 15 dana na sve moguće načine. Glasove koje će dobiti, dobit će samo iz samilosti, iz duboke ljudske sućuti. Iz svakog njegovog govora vidi se da se radi o ostavljenom čovjeku kojeg HDZ iskorištava kako bi ublažio osjećaj gubitništva. Primorac nije nestranački kandidat kakvim se predstavlja, on je poststranački kandidat i kao takvog birači HDZ-a promatraju ga kao izdajicu, izdao je ideju stranačkog života kao prostora u kojem HDZ-ovci jedino mogu živjeti. Primorac je uradio i temeljnu grešku: u politiku se nikad ne ulazi s vlastitom biografijom, sa svojom karijerom, jer se sve dovodi u pitanje. Primorac je u ovu kampanju ušao sa svim onim s čim nije smio ući u politički prostor i shodno tome doživjet će poraz na svim tim poljima.

Koliko je fenomen Milanović dobar za Hrvatsku? Po Milanovićevom predsjedničkom djelovanju, neočekivano enormnoj podršci birača, pobjedi u dalmatinskim i slavonskim županijama koje je tradicionalno držao HDZ, zaključuje se da je uspio sprovesti Tuđmanovu pomirbu, ujediniti ustaše i partizane, što ni samom Tuđmanu nije pošlo za rukom.

Milanović ima odjek zakašnjelog TUĐMANA. Što je Tuđman govorio, dijelom se oživjelo u Milanoviću. Pomirio je ustaštvo i partizanstvo na način da nije dao prednost ustaštvu kao što je to učinio Tuđman u svojoj šutnji. Realizirao je Tuđmanov projekt i time postao veći HDZ-ovac od Plenkovića. Dobio je HDZ-ovo biračko tijelo koje je za HDZ i Tuđmana, a protiv Plenkovića. Smatram da Milanović radi smišljene varke. Kad je vratio odličja GLAVAŠU, kad daje izjave o obitelji ZEC, na jedan vrlo perfidan način osvaja srca desnice i braniteljske populacije HDZ-a. Sjetimo se šatorša u Savskoj, tad je premijer Milanović od branitelja imao samo ANTU KOTROMANOVIĆA i FREDU MATIĆA uz sebe. Budimo svjesni da je HDZ mogao poraziti Milanovića samo u jednom slučaju – da su uspjeli motivirati generala ANTU GOTOVINU za predsjedničkog kandidata. Ali Gotovina nikad neće ići protiv Milanovića, zato što je Milanović učinio sve da se Gotovina oslobodi, dok ga je HDZ procesuirao. Milanović je sad u stanju igrati se s tom braniteljskom populacijom kako hoće i reći čak i ono što ne misli. Smatram da je Milanović uspio demonstrirati još jedan sasvim neočekivani projekt – suverenizam s ljevice. Vrijednosti solidarnosti i ljevice koje potiču još iz jugoslavenskog sustava, a danas se potenciraju kao kršćanske, kao dostupnost zdravstvene zaštite i kvalitetnih škola, Milanović je pročistio kroz svoj organski sustav i unio u njega hrvatski suverenizam, koji neuki desničari bez kritičke svijesti prisvajaju sebi, kao desničarsku, konzervativnu tekovinu, a ona u slučaju Milanovića dolazi ipak s ljevice.

Taj 'suverenizam s ljevice' Primorac interpretira kao zatvorenost, izoliranost Hrvatske od svijeta.

Primorčeve izjave samo dižu Milanovićevu prednost. Primorac nastupa kao negator suvereniteta, njegovi govori da se pred predsjednicima europskih država i velikih sila treba ispričati, to su izjave čovjeka koji bi ponižavao Hrvatsku u svijetu. Ne postoji niti jedna država koja će se zbog svog institucionalnog, povijesnog i nacionalnog dostojanstva ponižavati pred drugom državom. Država se opravdava pred svojim građanima, ne postoji druga država kojoj se mi trebamo ispričati. Primorac smatra da će ponižavanjem Hrvatske pred NATO-om, Amerikom ili Izraelom izgraditi vlastito dostojanstvo. Primorac čak ide u domet zaborava i negiranja vlastite povijesti kritizirajući 'Milanovićev domet do Republike Srpske', a sam Primorac rođen je u najvećem gradu Republike Srpske. Prigovara Milanoviću da vodi računa samo o sebi, a istovremeno u svojoj kampanji nudi vlastitu biografiju, sebe kao znanstvenika, svoja poznanstva i prijatelje u svijetu, nudi sebe, dok s druge strane Milanović iz svoje tišine govori o institucionalnom djelovanju, poštivanju Ustava, čujemo poruke da hrvatski ratnik neće ginuti za tuđe interese, poruke u kojima se svaki građanin Hrvatske može identificirati jer ne želi da mu sin gine za bilo koga.

Primorac voli istaknuti da je poduzetnik. Znamo da je on poduzetnik koji zarađuje na zdravlju građana Hrvatske i da u njegovoj Bolnici Sv. Katarina zbog cijena zdravstvenih usluga prosječan građanin nema što tra-

Ne smije se dozvoliti da se HDZ obračuna s Plenkovićem, nego putem slabljenja Plenkovićeve političke moći slabiti sam HDZ, jer u suprotnom HDZ postaje DP. Zato na sljedeće parlamentarne izbore mora izaći HDZ s Plenkovićem! I izgubiti

žiti, koliko god mu bila potrebna zdravstvena pomoć. Zar nije samo politički nelogično nego i nehumano istaknuti predsjedničkog kandidata iz takve sfere poduzetništva?

U Primorčevoj biografiji, koju toliko ističe, prosječni hrvatski birač ne može pronaći niti jedan element s kojim se može identificirati, a najviše strši upravo to da je on čovjek koji zdravlje promatra kao nešto što ima cijenu: onaj tko može platiti, bit će zdrav, tko ne može platiti, osuđen je na evolucijski slijed koji ga neminovno dovodi do patnje, očaja i smrti. Čudno mi je da poslije IVANE KEKIN u prvom krugu Zoran Milanović nije uputio nijednu opasku Primorcu na taj račun. U našem mentalitetu, koji je i kršćanski oblikovan, od svih mogućnosti čovjekove zarade najstranotniji je način zarade na zdravlju jer najosjetljiviji smo na zdravlje. Kad se nudi zdravlje samo onome tko može tu uslugu platiti, ne ulazi se u područje humanosti, nego u područje negacije svake vrijednosne norme u sebi. Mnogi ma je zdravstvena usluga danas nedostupna, a u budućnosti će biti nedostupna svima koji to ne mogu platiti upravo zahvaljujući Primorcu i njemu sličnima. To je najnehumanije poduzetništvo, koje se ne može ni smatrati poduzetništvom jer država služi da zaštiti građane, a u temeljnu zaštitu spada i pravo na onu zdravstvenu, što naša država ne osigurava. Nitko tko ima bilo kakve elemente, čak i od nedavno odumljog spoznajnog života, ne bi se u tako nešto upustio. Plenković je rastao i ulazio u biračko tijelo ljevice, zbog čega je najveći socijaldemokratski premijer nakon IVICE RAČANA, a Primorac je upravo sve suprotno od toga. Kad promatram Primorca kao kandidata, u njemu tražim neke društvene vrijednosti, a tih vrijednosti nema, ima samo grabež. Čak da je bio neki drugi kandidat, mogao je dovesti Milanovića u poziciju socijalne neosjetljivosti kao liberala u ekonomskom poimanju. Ali pored Primorca Milanović izgleda kao dijete Dalaj lame.

Politika lišena razumnosti

U drugom krugu sve kritike koje je Primorac izrekao na račun Milanovića ustvari su kritike za područja za koja je odgovorna Vlada. Je li to Primorčevo neznanje, nesnalaženje ili samo potreba za popunjavanjem komunikacijskog prostora?

Da kojim slučajem ova izborna kampanja potraje dva mjeseca, Primorac bi sam uništio HDZ i doveo do iseljavanja HDZ-a iz Hrvatske. Rekonstrukciju HDZ-a trenutno ne radi Milanović, nego sam Primorac u ovih 15 dana.

Primorac iz svog nepoznavanja Ustava Milanoviću daje moć koju on nema. I Plenković je pretvorio Milanovića u najmoćniju figuru i kao onemoćali starac moli javnost da ne bira Milanovića jer je loš i da mu kao oporukom u ruke prepušta svu imovinu. Troškove čitave Primorčeve kampanje, koliko god ona koštala da koštala, treba preuzeti SDP jer sva kampanja ide u prilog Milanoviću. I ako ima pameti među hrvatskom oporbom, treći Plenkovićev mandat treba pretvoriti u trogodišnju kampanju Dragana Primorca.

Smatrate li da će Milanović kao izvjesni novi-stari predsjednik Republike i dalje biti oporbeni vođa ili će se uspravati u drugom mandatu?

Milanović je s planom prvog oporbenjaka u državi izišao na izbore i drastično pobijedio u prvom krugu. Razvio je majčinski, rodbinski odnos kod birača, tako da se njega ne bira kao predsjednika nego kao člana obitelji. Kao čovjek koji dolazi s ljevice razvio je suverenizam i kao deklarirani ateist razvio je vjernički odnos prema sebi. Biramo ga kao projekciju svojih želja. Ne biramo stvarnog Milanovića, napravili smo taj nelegitimni iskorak da svatko bira svog Milanovića. Ta pobjeda u prvom krugu daje mu demokratski legitimitet građana da se još aktivnije i s ostvarenim političkim kapacitetom na sljedećim parlamentarnim izborima kandidira za mjesto premijera. Ako Milanović završi političku karijeru kao predsjednik, potonut će u vlastito ruganje predsjedničkim funkcijama IVE JOSIPOVIĆA i KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ. Povremene reakcije s Pantovčaka Milanović je pokretao upravo kao čovjek koji želi povratiti političku moć koju kao predsjednik nema. Milanovića se ne smije svesti na razinu zadovoljstva zato što pruža otpor Plenkoviću, nego ga treba pretvoriti u instrument, a ne u cilj političkog djelovanja, da se ostvari nešto dobro.

Izgleda da idealizirate Milanovića?

Ne, nikako! Mnoge stvari Milanoviću ne prštam niti imam namjeru prijeći preko njih. Znam da ću već u prvom mjesecu njegovog novog mandata imati ozbiljne primjedbe na njegov rad, pogotovo ako se odluči odmah ići na rušenje Plenkovićeve pozicije. Ne smije se dozvoliti da se HDZ obračuna s Plenkovićem, nego putem slabljenja Plenkovićeve političke moći slabiti sam HDZ, jer u suprotnom HDZ postaje DP. Nakon dugogodišnje vladavine umjerenog i europski orijentiranog Plenkovića, pitanje je koja frakcija HDZ-a može pobijediti. Zato na sljedeće parlamentarne izbore mora izaći HDZ s Plenkovićem! I izgubiti. Ali za to treba imati političke mudrosti, koju sadašnja oporba, kao ni sam Milanović, nemaju. Milanović mora shvatiti da njegovo koketiranje i maksimalno dodvoravanje desnici ne smije ići ni milimetar dalje. Svojevrsno je prokletstvo da Plenkovića politički može ugroziti samo Milanović, a da to upravo ne smije biti Milanović. Milanovićeva veličina bila bi u tome kad bi to znao izvesti, ali on je emocionalno nezreo, ne uvažava članove SDP-a, naivan jer misli da su mu RASPUDIĆI prijatelji, ima problematičan odnos prema vojsci, prema uniformi kao minimumu moralnosti i njegove maksimalne čežnje, svojom emocionalnom sljepoćom opravdava ratne zločine. U svemu tome Milanović ne vidi nikakav problem. Naša politika je lišena razumnosti, racionalnosti, nema tu plana, strateškog djelovanja, to je sve plutanje na površini. To je dio kozmičke pravde. Niti se Plenkoviću, niti Milanoviću, niti HAJDAŠU DONČIĆU, niti jednom političaru, nikome se neće dogoditi ono što oni planiraju, nego će svakog zahvatiti taj neočekivani zov sudbine, karma od koje se Primorac pokušao braniti skidanjem sakoa. ■

Demokratski pesimizam

Prosječan odaziv birača na izbore manji je u 21. nego u 20. stoljeću. U starim demokracijama taj je pad manji, u postsocijalističkim zemljama mjestimično zabrinjavajući. Razlozi za to su smanjenje povjerenja u izbore i demokraciju i deideologizacija politike, a češće apstiniraju mladi i siromašni

Sve manje birača izlazi na izbore, Velika Britanija 2024. (Foto: IMAGO/Alfie Cosgrove/News Images/IMAGOSTOCK&PEOPLE/PIXSELL)

DEMOKRACIJA je u krizi, ocjena je koja se često može čuti. Demokracija interpretirana kao proces organiziranja slobodnih, višestranačkih izbora je rasprostranjenija vjerojatno više nego ikada u svojoj, zapravo i ne baš

dugoj, povijesti. Nije to samo posljedica kolapsa socijalizma u srednjoj i istočnoj Europi prije tri i pol desetljeća, nego i širenja barem formalnih oblika višestranačke, parlamentarne demokracije u brojnim zemljama podsaharske Afrike. Nikada toliko ljudi nije živjelo u liberalnodemokratskom

poretku, a 2024. godina bila je za njega itekako radna. Nikada se u jednoj godini nije toliko ljudi moglo politički izraziti na slobodnim izborima kao 2024., što je posljedica činjenice da su izbori, uz ostale države, bili u Indiji i Sjedinjenim Američkim Državama.

Usprkos širenju demokracije, val liberalnodemokratskog trijumfa utjelovljen u optimizmu devedesetih godina i FRANCISU FUKUYAMI odavno je jenjao. Zavladao je demokratski pesimizam. Taj je pesimizam očit i u izvještaju 'Globalno stanje demokracije 2024. – jačanje legitimiteta izbora u doba radikalne nesigurnosti', koji je objavio međunarodni Institut demokracije i izborne pomoći (IDEA). U njemu se IDEA bavi izbornim procesima i zaključuje da svaki treći birač (a svojim istraživanjima obuhvaća 174 države) živi u zemlji u kojoj je kvaliteta izbornog procesa smanjena. Povjerenje u poštene izbore se smanjuje. Od 2020. do 2024. u petini izbora poraženi je odbio prihvatiti rezultat, očito smatrajući da izbori nisu bili poštenu. Račun dobiti i gubitka također nije povoljan. Prema IDEA-i, demokratski napredak bilježi se u četvrtini država, a nazadak u njih više od 40 posto. Čak su i države koje i dalje dobivaju visoke ocjene, posebno u Europi i na američkom kontinentu, zahvaćene negativnim trendom. IDEA navodi i da se sudjelovanje na izborima, dakle odaziv birača, smanjuje. Upravo je odaziv birača u europskim zemljama naša tema.

Odaziv na izbore općenito se smanjuje i ni u starim demokracijama nije na razini poratnog zlatnog doba koje je potrajalo do sedamdesetih godina 20. stoljeća. O tome se počelo pisati na prijelazu milenija, a tada se počeo tražiti i odgovor na to pitanje. Odgovor se ne krije samo u činjenici da je u pojedinim državama stare demokracije (primjerice u Nizozemskoj 1967. godine) ukinuto obavezno glasanje, što je smanjilo broj birača koji glasaju.

IDEA je u svom dokumentu još iz 2003. godine 'Odaziv birača u zapadnoj Europi od 1945.' kao jedan od uzroka navela rastuću razinu javne apatije, odnosno cinizma i u starim i u (tada, op. a.) novim demokracijama. Raspravu je tada posebno potaknulo golemo smanjenje odaziva na britanskim parlamentarnim izborima 2001. u usporedbi s onima 1997. godine od 12 postotnih poena (sa 71 na 59 posto). Izbori u Velikoj Britaniji sličnu su raspravu potaknuli i ove godine. Odaziv na izbore održane u srpnju bio je 60 posto, najniži od 2001. i osam postotnih poena niži nego prije pet godina.

Smanjeni odaziv znak je promjene i on može, ali ne mora nužno, ukazivati na nezadovoljstvo politikom ili čak i političkim sustavom, odnosno promjenu percepcije spram nje. Valja imati na umu razliku između niskog i smanjenog odaziva. Nizak znači da konstantno, u nizu izbornih ciklusa, malen broj birača izlazi na izbore. Švicarska, u kojoj je 1975. godine posljednji put na izbore izašlo više od 50 posto birača, klasičan je primjer zemlje niskog odaziva birača. Na temelju tog podatka ne može se zaključiti da su Švicarci nezadovoljni svojim političkim modelom, odnosno varijantom demokracije u kojoj žive. Većina građana sudjeluje na referendumima, za Švicarsku tipičnim načinom odlučivanja.

Europa je kontinent na kojem je demokracija uspostavljena duže nego u bilo kojem drugom području svijeta. No, demokracija nije istovremeno ustanovljena u cijeloj Europi. U nekim državama (primjerice Belgiji, Francuskoj, Danskoj, Velikoj Britaniji, Nizozemskoj) postoji više od 120 godina. U nekim (Njemačkoj, Italiji, Austriji) neprekinuto traje od Drugog svjetskog rata. U nekoliko mediteranskih država (Grčkoj, Portugalu, Španjolskoj) postoji pedesetak godina, otkako su u njima srušene diktature. U srednjoj i jugoistočnoj Europi od kolapsa socijalizma prije 35 godina.

U ovom su tekstu države podijeljene u tri grupe. U jednoj su 'stare demokracije', u drugoj 'srednje demokracije', a u trećoj

Odaziv na parlamentarne izbore (%)

Bivše socijalističke države

Država	1989.	1991.	1993.	1997.	2001.	2005.	2007.	2011.	2015.	2019.	2023.
Poljska	62	43	52	48	46	41	54	49	51	62	74
Češka	1996.	1998.	2002.	2006.	2010.	2013.	2017.	2021.			
	76	74	58	65	63	59	61	65			
Slovačka	1994.	1998.	2002.	2006.	2010.	2012.	2016.	2020.	2023.		
	76	84	70	55	59	59	59	66	69		
Mađarska	1990.	1994.	1998.	2002.	2006.	2010.	2014.	2018.	2022.		
	65 (46)*	69 (55)*	56 (67)*	71 (74)*	68 (64)*	64 (47)*	62	70	70		
Rumunjska	1990.	1992.	1996.	2000.	2004.	2008.	2012.	2016.	2020.	2024.	
	86	76	76 (76)*	65 (58)*	58 (55)*	39	42	39	32	52	
Bugarska	1990.	1991.	1994.	1997.	2001.	2005.	2009.	2013.	2014.	2017.	2021.
	91	84	75	59	67	56	61	52	51	54	49;42;40
Slovenija	1990.	1992.	1996.	2000.	2004.	2008.	2011.	2014.	2018.	2022.	
	83	86	74	70	60	63	66	51	53	71	
Hrvatska	1990.	1992.	1995.	2000.	2003.	2007.	2011.	2015.	2016.	2020.	2024.
	75	76	69	71	62	59	56	63	55	46	62

Srednje stare demokracije

Država	1977.	1981.	1982.	1986.	1989.	1993.	1996.	2000.	2004.	2008.	2011.
Španjolska	79	68	80	71	70	76	77	69	76	74	69
	2015.	2016.	2019.	2023.							
	70	67	72;66	67							
Portugal	1975.	1976.	1979.	1980.	1983.	1985.	1987.	1991.	1995.	1999.	2002.
	91	84	83	84	78	74	72	68	66	61	62
	2005.	2009.	2011.	2015.	2019.	2022.	2024.				
	64	60	58	56	49	52	60				
Grčka	1974.	1977.	1981.	1985.	1989.	1990.	1993.	1996.	2000.	2004.	2007.
	80	81	82	80	80;81	79	79	76	76	77	74
	2009.	2012.	2015.	2019.	2023.						
	71	65;62	63;57	58	62						

Stare demokracije

Država	1945.	1950.	1951.	1955.	1959.	1964.	1966.	1970.	1974.	1979.	1983.	1987.
V. Britanija	73	84	83	77	79	77	76	72	79;73	76	73	75
	1992.	1997.	2001.	2005.	2010.	2015.	2020.	2017.	2019.	2024.		
	78	71	59	61	65	66	66	69	67	60		
Njemačka	1949.	1953.	1957.	1961.	1965.	1969.	1972.	1976.	1980.	1983.	1987.	
	79	86	88	88	87	87	91	90	89	89	84	
	1990.	1994.	1998.	2002.	2005.	2009.	2013.	2017.	2021.			
	79	79	82	79	78	71	72	76	76			
Austrija	1945.	1949.	1953.	1956.	1959.	1962.	1966.	1970.	1971.	1975.	1979.	1983.
	94	97	96	96	94	94	94	92	92	93	92	93
	1986.	1990.	1994.	1995.	1999.	2002.	2006.	2008.	2013.	2017.	2019.	2024.
	90	86	82	86	81	84	79	79	75	80	76	78
Italija	1946.	1948.	1953.	1958.	1963.	1968.	1972.	1976.	1979.	1983.	1987.	1992.
	89	92	94	94	93	93	92	93	91	88	89	87
	1994.	1996.	2001.	2006.	2008.	2013.	2018.	2022.				
	86	83	81	84	81	75	73	64				
Nizozemska	1946.	1948.	1952.	1956.	1959.	1963.	1967.	1971.	1972.	1977.	1981.	1982.
	93	94	95	96	96	95	95	79	84	88	87	81
	1982.	1986.	1989.	1994.	1998.	2002.	2003.	2006.	2010.	2012.	2017.	2021.
	81	86	80	79	73	79	80	80	75	75	82	79
	2023.											
	78											
Francuska	1945.	1946.	1951.	1956.	1958.	1962.	1967.	1968.	1973.	1978.	1981.	1986.
	82	82;78	80	82	77	69 (72)*	81 (70)*	80 (78)*	81 (82)*	83 (85)*	70 (75)*	78
	1988.	1993.	1997.	2002.	2007.	2012.	2017.	2022.	2024.			
	66 (70)*	69 (68)*	68 (71)*	64 (60)*	60 (60)*	57 (55)*	49 (43)*	48 (46)*	67 (67)*			
Švedska	1948.	1952.	1956.	1958.	1960.	1964.	1968.	1970.	1973.	1976.	1979.	1982.
	83	79	80	77	86	84	89	88	91	92	91	91
	1985.	1988.	1991.	1994.	1998.	2002.	2006.	2010.	2014.	2018.	2022.	
	90	86	87	87	81	80	82	85	86	87	84	

* dva izborna kruga

** više izbora u istoj godini

Izvor: IDEA i Wikipedia.org
Tablica: Ivica Družak/FINALIZACIJA

bivše socijalističke države. Iz podataka o odazivu na izbore razvidno je da se demokracija, u ovom slučaju interpretirana primarno kroz udio birača koji glasaju, nije jednako ukorijenila.

Od završetka Drugog svjetskog rata pa do početka 21. stoljeća odaziv na izbore u ‘starim demokracijama’ bio je u prosjeku 75 posto, a na svakim trećim izborima i 90 posto ili više. No, tu se valja vratiti i na pri-

ču o obaveznom glasanju. Njega i danas ima Belgija (bez primjene kaznene odredbe) i tek je 2011. odaziv prvi put bio manji od 90 posto, a nikada nije bio manji od 88 posto. U Nizozemskoj je ukidanje obaveznog glasanja već na prvim izborima nakon uki-danja, održanim 1971. godine, broj birača smanjilo za skoro 16 postotnih poena. U tom razdoblju samo jednom (Velika Britanija 2001.) zabilježen je odaziv manji od 60

posto. U Njemačkoj je smanjenje odaziva birača posljedica ujedinjenja. Istočnonjemački birači na birališta su se odazivali u manjem postotku. U nekim državama se već pri kraju, a u mnogim nakon završetka hladnog rata, smanjuje odaziv birača, što je vidljivo na izborima održanim u posljednjem desetljeću 20. stoljeća. U dijelu država (primjerice Švedskoj i Danskoj) ni snažno artikuliranje niza građanskih, posebno mirovnih i zelenih pokreta osamdesetih godina, koji dovode u pitanje povjerenje u sistem, ni geopolitička promjena izazvana završetkom hladnog rata nisu utjecali na discipliniranost birača.

U ‘srednjim demokracijama’ kolebanje biračkog tijela mjestimice se brzo dogodilo. U Portugalu je na prve izbore 1975. izašlo 91 posto birača, a 22 godine kasnije tek 61 posto. To je ujedno i najveći raspon unutar jedne države kada je riječ o odazivu birača u svim zemljama koje su postale članice Europske ekonomske zajednice/Europske unije u 20. stoljeću. Među njima je Portugal država sa standardno najslabijim odazivom, često nižim i od onoga u postsocijalističkim državama, danas članicama EU-a. Odaziv u zemljama ‘srednje demokracije’ i u prošlom je stoljeću bio desetak postotnih poena manji nego u ‘starim demokracijama’.

Bivše socijalističke zemlje od uspostave višestranačja bilježe niži odaziv. Čak ni na prve izbore nakon pada socijalizma (ili izbore na kojima je s vlasti maknuta komunistička partija) odaziv (osim u Bugarskoj) nije bio usporediv sa odazivom u zlatno doba pedesetih i šezdesetih godina na zapadu. Posebno je zanimljiv slučaj Poljske. Riječ je o državi koja je imala najdugotrajniji i najmasovniji antikomunistički pokret (Solidarnost) koji je na prvim djelomično slobodnim izborima hametice porazio vladajuću Poljsku udruženu radničku partiju, ali ni na te izbore nije izašao naročito velik broj birača. U toj je zemlji na izbore standardno izlazilo oko 50 posto birača. U 21. stoljeću takva je praksa nastavljena, dapače, odaziv je dodatno smanjen sve do jačanja tvrdih desnih politika Prava i pravde, koje su izazvale masovne prosvjede u Poljskoj i rezultirale još nečim po čemu je ta država jedinstvena – jedina je u kojoj su posljednji održani izbori (2023. godine) ujedno izbori rekordni po odazivu birača i jedina u kojoj je odaziv birača veći u 21. nego u 20. stoljeću. To sugerira, ali ne potvrđuje, da se tvrde desne politike i iliberalan način vladanja zemljom mijenjaju povećanom mobilizacijom birača. Takva politika vlada Mađarskom od 2010. godine, povećala je izlazak birača na izbore, ponovno ga vratila na razinu od 70 posto, ali promjena vlasti (zasad) se nije dogodila.

U barem dvije države iz te skupine povjerenje u izbore, odnosno mogućnost da se njima mijenjaju politika i način vladanja, u očitoj je krizi, uz jednu naznaku oporavka. Riječ je o Bugarskoj i Rumunjskoj. U prvoj je prosječan odaziv na izbor u ovom stoljeću 30 postotnih poena manji nego u posljednjem desetljeću prošlog (što ne treba pripisati samo zamaranju birača u trostrukom izlasku na birališta 2021. godine), a u drugoj je manji za 25 postotnih poena. Rumunjska je bila jedina država u kojoj je odaziv pao na manje od 40 posto, ali na ovogodišnjim izborima zabilježen je velik skok. Na izbore je izašlo 52 posto birača, najviše od 2008. godine.

Obično se govori da je za pobjedu ljevice potreban što veći izlazak birača. No, to nije nužno tako. Primjer Velike Britanije je upravo suprotan: Laburistička stranka pobjeđuje kada je odaziv malen. Na vlast se vratila, nakon 18 opozicijskih godina, 1997. kada je zabilježen najslabiji odaziv u Velikoj

Prosječan odaziv birača na parlamentarne izbore (%)

Bivše socijalističke države	20. stoljeće	21. stoljeće
Poljska	51	54
Češka	75	60
Slovačka	80	62
Mađarska	63 (56)*	68
Rumunjska	79 (76)*	44
Bugarska	83	52
Slovenija	81	61
Hrvatska	73	57

Srednje demokracije

Španjolska	73	70
Portugal	78	58
Grčka	80	65

Srednje demokracije

Velika Britanija	76	63
Njemačka	86	75
Austrija	91	77
Italija	90	76
Nizozemska	88	78
Francuska	82 (76)*	58 (55)*
Švedska	86	84

* dva izborna kruga

Tablica: Ivica Družak/FINALIZACIJA

Britaniji nakon Drugog svjetskog rata. Zatim je pobijedila 2001. uz najslabiji odaziv uopće. Na vlasti je ostala uz treći najmanji postotak izašlih birača 2005. godine, a na vlast se vratila 2024. kada je zabilježen drugi najslabiji odaziv. U Hrvatskoj je Kukuriku koalicija uvjerljivo pobijedila 2011., a na tim izborima je zabilježen dotad najslabiji odaziv. No, valja imati na umu i tadašnju veliku nesređenost popisa birača u Hrvatskoj.

Slab odaziv na posljednje izbore u Velikoj Britaniji rezultirao je nizom tekstova u medijima koji su nastojali dokučiti razloge toga. Generalno, ne samo u Velikoj Britaniji, razvidno je da povjerenje u demokratske institucije slabi. Istodobno, mnogi se građani danas mogu politički aktivirati izvan stranaka i izraziti neizlaskom na izbore. Broj aktivističkih udruga i organizacija civilnog društva omogućava gotovo svakome da se angažira oko teme za koju je zainteresiran. Za razliku od klasičnih stranaka, takve su udruge često posvećene samo jednoj temi, za neke sasvim dovoljno što se tiče njihovog građanskog angažmana.

Obično se govori da je za pobjedu ljevice potreban što veći izlazak birača. No, to nije nužno tako. Primjer Velike Britanije je upravo suprotan: Laburistička stranka pobjeđuje kada je odaziv malen

Tome treba pridodati i 'deideologizaciju' politike, odnosno pojavu niza političkih aktera koji tek dijelom mogu privući nekadašnje birače klasičnih stranaka, a koji ne prestance govore da ih ideologija ne zanima i da su protiv svake ideologije, što je samo po sebi nonsens. Ta se 'deideologizacija' u slučaju klasičnih velikih stranaka (obično socijaldemokratske i demokršćanske, u slučaju Velike Britanije konzervativne) manifestira u njihovom, posebno u vezi ljevice, pomicanju prema centru. Važna odlika političkog života (bilo) je ideološko sukobljavanje, koje je pak motiviralo birače da izađu na izbore. Budući da je polje sukoba smanjeno (i svedeno tek dijelom na identitetsko, a znatno smanjeno u ekonomskom polju), i birači su manje motivirani da odu na biračko mjesto. No, 'deideologizacija' politike samo dijelom objašnjava smanjenje. Smanjivanje ideološkog sukoba trebalo bi značiti i veće prihvaćanje umjerenih politika, prihvatljivih velikom broju birača, što bi ih onda posljedično moglo motivirati na izađu na izbore i održavaju društveni *status quo*.

Britanski parlamentarni ured za znanost i tehnologiju (POST) je nakon posljednjih izbora ponudio odgovore slabijeg odaziva birača u posljednjih nekoliko izbornih ciklusa. Odnose se samo na Veliku Britaniju, ali dijelom se mogu primijeniti i na druge države. POST ne propituje razinu povjerenja u demokraciju, njene institute i institucije. Kao jedan od razloga navodi smanjen izlazak mladih na izbore, odnosno 'starenje demokracije'. Društvo stari, stariji su birači disciplinirani, ali mladi znatno više apstiniraju nego prije nekoliko desetljeća. Na izbore 2019. izašlo je tek 54,5 posto birača starih od 18 do 34 godine i 78,5 posto starijih od 65. Distribucija neglasača među mladima nije jednaka: češće apstiniraju oni iz siromašnih obitelji i slabije obrazovani. Korištenje društvenih mreža u privlačenju mladih na birališta često se navodi kao čarobni štapić koji bi trebao riješiti problem mladenačke apstinencije. Međutim, raznolikost i brojnost društvenih mreža i modernih medija znači i da je mlade teže ciljati izbornim i političkim informacijama nego u vrijeme klasičnih tipografskih i analognih medija. Stopa biračke apstinencije veća je u skupinama nižeg socioekonomskog statusa i raste sa zaostalošću regije. Izvješće o političkoj nejednakosti u Velikoj Britaniji iz 2022. godine analiziralo je odaziv birača od 1964. do 2019. godine u pogledu prihoda, obrazovanja i vlasništva kuća. Zaključak je da je manje vjerojatno da će glasati oni koji nisu vlasnici kuća, koji imaju niže prihode i obrazovne kvalifikacije.

U slučaju Velike Britanije nije nevažno ni etničko porijeklo. U istraživanju iz 2021. godine zaključeno je da 11 posto bijelih Britanaca nije registrirano, ali brojka raste na 14 posto za ljude indijskog porijekla, 25 posto za crnce porijeklom iz Afrike i 39 posto za migrante iz članica Europske unije. Važan faktor je i vjera da pojedinačni postupak, dakle glasanje pojedinca, može utjecati na politiku. Istraživanje britanskog Statističkog ureda objavilo je 2024. godine (uoči parlamentarnih izbora) istraživanje na 4.135 odraslih u kojem je 44 posto anketiranih izjavilo da malo ili nimalo ne vjeruje u svoju sposobnost sudjelovanja u politici, a njih čak 63 posto malo ili nimalo ne vjeruje da utječu na to što vlada radi.

Ljevica pad svog utjecaja može detektirati i u korelaciji između povećanja apstinencije pripadnika radničke klase i smanjenja broja zastupnika iz radničke klase, a koji su u britanski parlament ponajviše ulazili s liste Laburističke stranke.

Demokracija jest u krizi, pri čemu je upitno je li smanjeni odaziv simptom ili posljedica. ■

Demos u minusu

U sažimanju političke epizode ili epohe u kojoj živimo često se poseže za sintagmom – kriza demokracije. I 2024., 'godina demokracije', dobila je u zadatak, s obzirom na relevantan uzorak na raspolaganju, da nam potvrdi je li to često posezanje bilo ispravno i opravdano ili ne. I? A ovisi što smatrate pod 'krizom demokracije'

GODINA koju smo netom ispratili najavljujavana je u globalnoj političkoj štampi kao 'godina demokracije'. Naime, izbori su se održavali u povećem broju država, a za numeričku legitimaciju etikete nije odmoglo ni to što je među njima bila i

Indija. Brojevi nisu bili jedini razlog posvećivanja pažnje 'mjerenu globalne političke temperature', kako glasi jedna od efektivnijih fraza koje su kolale u člancima na temu. Ima već tome neko vrijeme da se u sažimanju političke epizode ili epohe u kojoj živimo, ovisno o periodizacijskim ambicijama, često

poseže za sintagmom – kriza demokracije. I ova 'godina demokracije' dobila je u zadatak, s obzirom na relevantan uzorak na raspolaganju, da nam potvrdi je li to često posezanje bilo ispravno i opravdano ili ne. I? A ovisi što smatrate pod 'krizom demokracije'.

Učestala uporaba sama po sebi jamči značenjsku poroznost. Ako uzmemo u obzir i povijesne, političke, ekonomske i kulturne specifičnosti pojedinih zemalja, onda smo na prilično skliskom terenu. No, postoji jedna dimenzija 'krize demokracije' koja je otporna na navedene izazove. Prisutna je, barem u natruhama, u svim uporabnim varijacijama sintagme. A istovremeno joj je status najupitniji. Nije, naime, baš jasno zašto bi rezultat izbornih procesa (*hint*: pobjeđuju 'populisti') širom svijeta predstavljao krizu demokracije. Ne radi se, dakle, ni o proceduralnim manjkavostima, ni o niskoj izlaznosti, ni o glasanju za opcije koje bi samo glasanje eliminirale kao političku opciju. Radi se prosto o nezadovoljstvu rezultatima izbora među onima koji su plaćeni da izbore analiziraju i komentiraju. Među takve spada i JOHN BURN-MURDOCH iz Financial Timesa koji se u svojim, uglavnom interesantnim tekstovima, bavi analizama podataka koji se tiču političkih i ideoloških stavova različitih društvenih skupina. U rezimeu 'godine demokracije' Burn-Murdoch se pozabavio nekovrsnim zajedničkim nazivnicama svih tih prošlogodišnjih izbora diljem svijeta. Vratit ćemo se tim nazivnicama, ali istaknimo odmah citat kojim se i on svrstava među one koji 'krizu demokracije' definiraju poprilično neobično. Kako bi rekli naši opušteniji pjevači prije refrena, pa kaže: 'Godina demokracije je na određeni način proizvela krik koji nam poručuje da demokracija više ne funkcionira, pogotovo među mladim glasačima i onima koji su prvi put izašli na izbore. Oni su uputili jedan od najsnažnijih prijekora establišmentu.'

Dakle, demokracija ne funkcionira i prolazi kroz krizu jer su oni koji čine samu riječ, demos, odlučili da žele promijeniti vlast. S obzirom na to da se u ovom slučaju definicija demokracije poklapa s 'krizom demokracije', valja se zapitati što to onda čini demokraciju koja nije u krizi. Odgovor nije naročito enigmatičan: demokracija nije u krizi ako demos izabere onoga koga bi morao izabrati. A to je establišment koji se već dokazao u upravljanju i koji jedini ti i zna činiti. Odgovor zvuči kao nekakav ŽIŽEKOV vic, ali je, nažalost, neizostavan aspekt razumijevanja demokracije i njene krize u svremenim raspravama. Demokracija se poistovjećuje s redovitim izmjenama desnog i lijevog centra na vlasti do kojih dolazi kad birači odluče 'kazniti' one koji su malo zakazali. Ili se, ali to baš u onim pravim i razvijenim demokracijama, birači odluče na promjenu, eto, čisto zbog zdravlja demokracije. Sve što odstupa od tog redovitog ritma predstavlja 'krizu demokracije'. Narod može odlučivati, ali samo ako donese ispravnu odluku.

Kako je došlo do ovako posloženih parametara i reduciranja demokracije u ime demokracije? Valjalo bi nam se vratiti malo u povijest. Demokratski izbori relativno su nedavan fenomen. Ozbiljnije proširenje prava glasa bilježimo tek u prvoj polovici 20. stoljeća, a stabilizaciju općeg prava glasa kao međunarodnog standarda nakon Drugog svjetskog rata. Povijest demokracije previše je kompleksna da bismo je ovdje mogli izložiti, a da o razlikama u legitimnim interpretacijama ne govorimo. Ono što valja istaknuti jest da između kapitalizma i liberalne demokracije oduvijek postoje tenzije. Bez obzira na danas uvriježen stav da se radi o paralelnom i međuuovjetovanom nastanku. Upravo to 'kašnjenje' s općim pravom glasa

John Burn-Murdoch (Foto: X)

sugerira da nije baš sve išlo po loju. Ondašnji establišment, uključujući i kanonizirane liberalne mislioce, nije bio baš sklon tome da masama pruži povjerenje u obliku glasačkih listića. Pored ostalih faktora, matematika je bila ključna: ako budu mogli glasati, na izborima će preuzeti vlast, naprosto ih je više. Njihove će političke slobode prevladati u odnosu na naše ekonomske slobode. Ta je strepnja bila proporcionalna uvjerenju socijalističkih političara i teoretičara koji su naivno smatrali da izbori jamče prijelaz u socijalizam. Pokazalo se da matematika nije dovoljna. Nikad se nije dogodilo da stranka s jasnim socijalističkim i antikapitalističkim programom na općim izborima u razvijenim zemljama preuzme vlast. Mnogi će i pojavu povijesnog fašizma tretirati kao simptom neriješene tenzije između kapitalizma i demokracije. Ili barem naglasiti da se nije baš slučajno pojavio u trenucima kad je vrijednost revolucionarnih dionica bila na povijesnom vrhuncu.

I onda je došlo do smirivanja tenzija. Bio je 'nužan' još jedan svjetski rat, ali tko te pita. Period od 1945. do otprilike sredine sedamdesetih godina u zemljama se razvijenog kapitalizma smatra zlatnim godinama. I ne samo da se smatra zlatnim godinama, već nam i kroji sliku savršene demokracije kojom se vode oni koji danas dijagnostici- raju njenu krizu. Preduvjet smirivanju bile su visoke stope ekonomskog rasta koje su bile dovoljne da se priušti značajna razina redistribucije bogatstva. U tom je razdoblju

radnička klasa bila organizirana i politički predstavljena, a samo postojanje socijalističke alternative – kakva god ona bila – nije dopuštalo nonšalantniji pristup zahtjevima birača. Taj je period završen ekonomskom krizom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, ali je svima u glavama ostao kao demokratski ideal ostvariv bez obzira na kontekst. A kontekst se mijenja, ali tenzije ostaju.

Spomenuli smo već da Burn-Murdoch u članku barata različitim podacima koji 'vežu' različite izborne ishode u 2024. godini. Pa tako možemo saznati da je ovo prvi put da se dogodilo da su svi nositelji vlasti koji su izašli na izbore u razvijenim zemljama dobili manje glasova nego na prošlim izborima na kojima su vlast osvojili. Taj podatak isto spada u dokaze 'krize demokracije'. Uočljivo je i da su mlađi muškarcu skloniji (krajnje) desnim strankama u odnosu na žene njihovih godina. Postoji još nekoliko interesantnih tablica i grafova, ali pažnju nam je ponajviše privukao graf o korelaciji između ekonomskog rasta i sklonosti smatranju politike kao igre pozitivnog zbroja. Dakle, u povijesnim periodima višeg ekonomskog rasta, kao u naznačenim zlatnim godinama, birači su bili skloni politiku tretirati kao igru pozitivnog zbroja. Posljednjih su pak desetljeća u kontekstu slabog ekonomskog rasta birači skloni politici kao igri nulte sume. Burn-Murdoch se u izradi tog grafa naslanja na utjecajni članak znanstvenika s Harvarda na temu i uzima prvi put kontekst u interpretaciji biračkih trendova. Daje ustupak ekonomskoj realnosti i tumači

izostanak rasta kao povod za 'iracionalno' i navodno antisistemske glasanje.

Međutim, osnovna razlika između spomenuta dva tretmana u prostoru je koji za politiku ostaje. Oni koji ju smatraju igrom pozitivnog zbroja zapravo su stava da po-

U povijesnim periodima višeg ekonomskog rasta, kao u onom od 1945. do sredine 1970-ih, birači su bili skloni politiku tretirati kao igru pozitivnog zbroja. Posljednjih su pak desetljeća u kontekstu slabog ekonomskog rasta birači skloni politici kao igri nulte sume

stoje alternativne političke i ekonomske vizije i da ima dovoljno prostora za njihovo konkuriranje. Oni pak skloni igri nulte sume politici pristupaju kao limitiranom prostoru borbe za oskudne resurse. U tom ograničenom prostoru takozvane stranke establišmenta – nastale i profilirane u zlatnom periodu – više ne ulijevaju povjerenje kao pravedni distributeri tih resursa. A nema ni prostora za one koji nude konkurentske vizije politike ili ekonomije. Prilikom dobivaju oni koji brane pristup resursima, stvarnim i imaginarnim, migrantima i 'parazitima' poput takozvanih kulturnih elita, kao u slučaju brojnih europskih desnih projekata, ili oni, poput recimo JAVIERA MILEIJA, koji koncept bilo kakve (re)distribucije odbacuju i 'čiste' teren za navodno poštnu igru na tržištu u kojoj svatko ima šansu, a nitko nije pod državnim patronatom, bilo materijalnim bilo ideološkim. Za razliku od Burn-Murdocha i globalne liberalne analitike koja u raskoraku između demokratskih ideala i rezultata izbora vidi krizu, ove političke opcije parazitiraju na raskoraku između obećanja demokracije i njezine realizacije. Ne živimo u krizi demokracije. Živimo samo još jednu epizodu neusklađenosti političkih i ekonomskih sloboda. Još jednu epizodu u kojoj demokratski okvir na raspolaganju ne može 'pokriti' sve što se događa u ekonomskoj realnosti. Simptomi bujaju, a alternativni okvir nemamo. I možete se slobodno kladiti da ga nećemo u bližjoj budućnosti ni imati. A dalja budućnost je upitna sama po sebi. ■

Rasplinuta budućnost

Okoli, hrvatsko jedino skladište plina, ubrzano se prazni, i službeno je 'u crvenom', ispod 60 posto zapunjenosti. Za ovu smo sezonu grijanja pokriveni, no nitko ne zna koliko će nas koštati iduća

SKORI povratak Ine u većinsko vlasništvo Hrvatske bio je neka vrsta nastupnog političkog zaloga aktualne naše vlasti na čelu s HDZ-om, prije devet godina. I, nema sumnje, pothvat bi im osigurao ujedno zavidan ekonomsko-politički uspjeh i pranje od povijesnog stranačkog grijeha u vezi s gubitkom te firme. O, koliko se samo najavljivalo taj svečani i radosni trenutak. Ako se nekome to činilo nerealno ili prezahtjevno, izlagani su i različiti zamjenski modeli hrvatsko-državnog preuzimanja Ine od Mola i Mađarske. Podsjećamo, najkonkretniji od njih bazirao se na mogućem otkupu samo temeljnog segmenta proizvodnje koji se u naftno-plinskoj industriji naziva *upstream*. Riječ je o istraživanju i eksploataciji, dok se sve potonje faze dijele na *midstream* i *downstream*, od prevoza i prerade do prodaje krajnjem kupcu. Jer, kao što je isticano, Mađare više zanimaju rafinerija u Rijeci i benzinske pumpe po Hrvatskoj. Inače, u međuvremenu je Ina, baš nedavno, pronašla jedno novo izdašno plinsko ležište u Podravini, a i smiješi joj se povrat naftnih polja u Siriji na koja nema pristup već punu deceniju. Toj nekoć najvećoj hrvatskoj kompaniji tako se dandanas predviđa svijetla budućnost bez obzira na suvremenu globalnu tendenciju napuštanja fosilnih goriva.

A sad zaboravimo sve to, po mogućnosti odmah, za vlastito nam dobro. U opisanom smjeru nije poduzeto mnogo, ali je zauzvrat ostavljeno baš ništa, iako smo neko vrijeme, barem kroz prošlo desetljeće, bili servisirani formalnim novostima o proceduri žudnog povrata. Stvoren je bio dojam o nekakvim

sadržajnim pregovorima s mađarskim partnerom, iako je RH uto izgubila stanovitu međunarodnu arbitražu nad Inom, dugujući susjednoj državi sad i dodatnih 300 i kusur milijuna eura. No govorilo se i dalje o otkupu, te je ovdašnja vlada na tom tragu čak isprobala više skupih, vrhunskih konzultantskih kuća. Onda je sva priča najednom uminula, nestala otprilike kad i ministar gospodarstva ĐAVOR FILIPOVIĆ, ako netko još pamti tu pojavu. Njemu je zadnjem bila povjerena briga za Inu, pa sad možemo samo maštati o razini hrvatskog pristupa tom pitanju. Ni on pritom nije preživio, u političkom smislu, onu aferu s tajnom preprodajom Ininih plinskih zaliha 'za cent', a kojoj smo svjedočili unatrag neke dvije i pol godine.

Sve to ne bismo imali puno motiva spominjati, dakle, već zbog vlastitog duševnog zdravlja, da nije došlo do sadašnje krajnje neizvjesne, visokooktanski zapaljive situacije s energentima u svijetu. Od napada Rusije na Ukrajinu do prekida opskrbe EU-e ruskim plinom s početka ove godine, postaje u tom pogledu sve teže. Okoli, hrvatsko jedino skladište plina, kao što je prije nekoliko dana rečeno, ubrzano se prazni, i zapravo je službeno dospjelo 'u crveno', ispod 60 posto zapunjenosti. Za ovu smo sezonu grijanja pokriveni, ali to je kupljeno tokom pret hodne, pa nitko ne zna koliko će nas koštati iduća. Država je povrh svega lani odustala od prava na prvokup zaliha koje je ovdje otkrio kanadski Vermilion, jedan od koncesijskih istraživača te eksploatora ugljikovodika u Hrvatskoj. Preuzelo ih je Prvo plinarsko društvo, odnosno PAVAO VUJNOVAC, dok se naša država uglavnom hvališe rastućim ka-

pacitetom za prihvatanje LNG-a, ukapljenog plina. U tom stanju, uvezeni prekomorski plin je toliko skuplji da se o tome danas u jednoj Francuskoj, recimo, snimaju alarmantne TV-emisije. Američki plin ta zemlja plaća, naime, četiri do pet puta skuplje negoli mu je cijena u samoj Americi. Za usporedbu, ruski neukapljeni plin je za trećinu jeftiniji od norveškog, a koji se preklani stabilizirao na prvome mjestu prodaje dotičnog artikla u EU.

Po čisto ekonomskoj logici, Rusija se prošle godine popela na drugo mjesto europsko-unijskih dobavljača plina, netom li je u prethodnoj bila pala ispod Sjedinjenih Država. Ako iz hrvatske perspektive još nije jasno što je tu posrijedi, zaslužna je struktura naše ekonomije. Da raspolažemo donekle relevantnom industrijskom proizvodnjom, a ne gotovo isključivo uslužnim sektorom, brže bismo shvatili. No europske zemlje s ušćivanom industrijom ne mogu si olako dopustiti luksuz odlaganja gorke spoznaje po kojoj s tolikim troškom energije prestaju biti iole konkurentne na svjetskom tržištu. Nipošto nije riječ samo ni prvo o prostoru moralno zadanog imperativa suprotstavljanja ruskoj vojnoj ekspanziji, kao što se obično prezentira zaokret prema navodno podobnijim trgovcima gorivom. Europu danas tome podučava DONALD TRUMP, već i prije svoje skore predsjedničke inauguracije. Kako ne bi bilo zabune, on je uz čestitku za Novu godinu uputio Europskoj uniji prijetnju da ima pošto-poto kupovati više američkog LNG-a nego što je dosad bio slučaj. Malo ranije, upozorio je svoje europske partnere u NATO-u da odvoje znatno više sredstava za vlastito naoružavanje, kao i ono Ukraji-

ne. Na duži rok to postaje matematički neodrživo po EU, ekonomski i politički, ali u Hrvatskoj se takav razvoj odnosa još uvijek napadno slabo primjećuje i uvažava.

Usput rečeno, Katar je u svojstvu važnog alternativnog trgovca ukapljenim plinom također zaprijetio Europi obustavom isporuke ako ne odustane od svojih viših standarda u vezi s ekologijom i radničkim pravima u sektoru eksploatacije i prerade nafte i plina. Zanimljivo je pritom da Ameriku o sličnim standardima ovdje ne propituje nitko, mada je općepoznato da ona već dugo pri crpljenju ugljikovodika, naročito zloglasnom metodom frakiranja, uništava vlastitu prirodu i destabilizira globalnu klimu. No bitno je značajnije uočiti da stabilnost klime više nigdje ustvari nije primarna tema, bez obzira na to što su efekti njezina poremećaja sve teži i zahtjevniji. Ulovljeni smo u klopku očajničke borbe oko tržišta fosilnim gorivima baš u stadiju kad smo morali otpočeti s polaganim odustajanjem od njih. Pa, više je nego očito da ćemo ubuduće imati još manje ekonomskog kapaciteta da se obazremo na spasonosnu energetsku tranziciju. Europa je u tom smislu izgubila svoju dotad makar djelomičnu neovisnost.

Energetsko-politička sadašnjost nam određena je prvenstveno nedavnim vrto glavim novim poskupljenjem plina, od momenta obustave dotoka ruskog plina kroz Ukrajinu s početkom ove godine. Nekolicina država oštro se pobunila, poput Slovačke i Mađarske i Austrije, ali Ukrajina je iznenada i sama otvorila jedan LNG-terminal za prihvatanje američkog goriva. Rusija, s druge strane, upravo pregovara s Kinom o pokretanju još jednog sibirskog plinovoda. Onim postojećim lani je realiziran promet usporediv s ruskim plasmanom za Europu, što znači da je Zapadu propao cilj potiskivanja Rusije na planetarnom tržištu. Na koncu, umjesto pokornog VLADIMIRA PUTINA dobili smo, usprotiv svim najavama, osnaženog neprijatelja od kojeg nam više o glavi rade samo naši zapadni prijatelji. Prilika je to da se podsjetimo i na činjenicu da je sukob s njim induciran odavno, već i prije svjetske krize 2008. godine. Internet doslovno obiluje tadašnjim upozorenjima na nedopustivu energetsko-tržišnu rusku dominaciju u Europi. A bilo je to puno ranije negoli je Amerika ukinula vlastiti embargo na izvoz fosilnih goriva i navela nas na ovakvu imbecilnu poziciju.

Kako većini Europske unije, mogao bi netko reći, tako i nama, premda se uslijed tekućeg razvoja zbivanja teško ne sjetiti proćerdanih šansi oko Ine. Hrvatska se danas razmeće uspješnom diversifikacijom nabave plina, dok se njegova enormno viša cijena uzima kao nužno zlo, nešto što nismo mogli izbjeći ni mi ni naši najjači partneri. Čak ni onda, po svemu sudeći, kad upravo tim partnerima ostaje novonastali profit, a Hrvatskoj trošak. Ideološki bi se taj odnos mogao nekako i razumjeti, jer nikakav vanjskopolitički subjekt odavno nismo, ali treba uvidjeti bar to da smo u ovu ekonomski samoubilačku politiku zapali upravo zahvaljujući podvaljenoj nam ideologiji. Sa svime tim nemaju nikakve veze ni demokracija niti liberalne političke vrijednosti. Prva hladnija zima mogla bi natjerati EU i Hrvatsku na bolno odustajanje od licemjerne moralističke platforme s koje promatramo svijet, pa i tržište energentima. I dalje pak ostaje lokalna odgovornost za Inine potencijale. Vlada premijera ANDREJA PLENKOVIĆA tako ustraje na indikativno kratkoročnom kadroviranju hrvatskih članova uprave, što je pouzdan znak manjka svake ambicije. Pregovora o hrvatskom otkupu Ine definitivno nema, ali više nema ni razmatranja veće iskoristivosti suvlasničke uloge RH u toj kompaniji, a kakva čitavo vrijeme ipak objektivno jest politički dohvatna. ■

Situacija sa zemnim plinom postaje sve neizvjesnija – skladište Okoli (Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

Lomljenje božićne pogače – Andrej Plenković, Milorad Pupovac, Luka Korlaet i Furio Radin

Svima nam treba mir

Milorad Pupovac zaželio je 'godinu mira tamo gdje mira nema, a tamo gdje ga još ima, da ga se ne naruši', dok je premijer Plenković pozitivnim ocijenio imenovanje koordinatora koji će pripremiti katalog tema vezanih za sudbinu nestalih u ratu

UZAGREBAČKOM hotelu Westin u ponedjeljak, 6. siječnja održan je tradicionalni Božićni prijem u organizaciji Srpskog narodnog vijeća (SNV) kojemu su prisustvovali brojni uzvanici iz društvenog i političkog života. Uz predsjednika SNV-a MILORADA PUPOVCA, prisutni su bili i premijer ANDREJ PLENKOVIĆ i ministri GORDAN GRLIĆ RADMAN, NINA OBULJEN KORŽINEK i DAMIR HABIJAN, dok je predsjednika ZORANA MILANOVIĆA predstavljala njegova savjetnica MELITA MULIĆ.

Okupljenima se prvi obratio Milorad Pupovac, koji je svima zaželio 'godinu mira tamo gdje mira nema, a tamo gdje ga još ima, da ga se ne naruši, nego sačuva'. Naglasio je da SNV smatra važnim postignućem to što se okupljanje na pravoslavni Badnjak, koje se održava već tri decenije, pretvorilo u 'javnu manifestaciju duha ekumenizma u najširem smislu njegova mogućeg poimanja kao slavljenja života u njegovim razlikama'. Najavio je da će u idućim godinama biti obnovljen niz pravoslavnih hramova, poput manastira Pakra, crkava u Bjelovaru, Plaškom, Buzeti kod Gline i Metku, kao i riznica ikona u manastiru Krki.

— Smisao i ovog današnjeg slavlja nalazi se u tome da u to snažno i bez sputanosti vjeruju i sami Srbi u Hrvatskoj i iz Hrvatske, da budu dobri susjedi, dobri sugrađani i da čine sve da svi budemo bolji nego što jesmo i da nam društva budu bolja nego što jesu. Siguran sam da bi takva individualna i društvena etika

prava Srba u Hrvatskoj i iz Hrvatske učinila prihvaćenijima njihova prava nego što ovoga trenutka jesu – rekao je Pupovac.

Dodao je da se s 'takvom individualnom i društvenom etikom možemo nositi i s nekima koji domove kulture, obrazovanja i susretanja, koje su Srbi kao novonastala manjina u suradnji s Vladom podigli proteklih godina, proglašavaju srpskim obavještajnim centrima i s nekima koji putne isprave na koje Srbi iz Hrvatske imaju pravo proglašavaju dokazom njihove obavještajne obaveze prema Hrvatskoj, državi iz koje su potekli'. Naglasio je pak 'čudotvornu moć dijaloga u svakom prostoru našeg interpersonalnog ili javnog društvenog djelovanja' te važnost i neophodnost takvog dijaloga, naročito među onima koji se ne slažu i među onima koji se sukobljavaju.

Premijer Andrej Plenković božićno vrijeme nazvao je prilikom da se ojačaju međusobno razumijevanje i poštovanje, naročito u kontekstu brojnih aktualnih ratova i kriza te s njima povezanih ekonomskih i socijalnih problema, kada 'poštivanje temeljnih ljudskih prava, a osobito zalaganje za poštivanje prava nacionalnih manjina, ostaje temeljna vrijednost' njegove Vlade. Plenković je naveo da je Vlada pomagala u rješavanju 'civilizacijskih pitanja poput vodne i komunalne infrastrukture te elektrifikacije u rijetko naseljenim ruralnim područjima', a zatim kao neriješena pitanja u odnosima Hrvatske i Srbije izdvojio potragu za nestalima u Domovinskom ratu i procesuiranje ratnih zločina. U tom smislu ocijenio je pozitivnim imenovanje koordinatora koji će pripremiti platformu i katalog tema vezanih za sudbinu nestalih u Domovinskom ratu. Rekao je da očekuje aktivnu pomoć vlasti Srbije i zaključio kako je dijalog s predstavnicima Srba u Hrvatskom saboru i dalje odličan. Zahvalio im je na podršci u velikim strateškim pitanjima poput 'osude ruske agresije na Ukrajinu i spremnosti da se i Hrvatska uključi u EU vojnu misiju pomoći Ukrajini i NATO-ovu aktivnost potpore Ukrajini'.

Zamjenik gradonačelnika Zagreba LUKA KORLAET izrazio je zadovoljstvo suradnjom koju Grad u posljednje tri godine ima sa srpskim institucijama na nizu projekata, izdvojivši obnovu crkve Preobraženja Gospodnjeg,

Oleg Mandić i Dragana Jeckov

uređenje memorijalnog platoa obitelji ZEC na Sljemenu i izgradnju Srpskog kulturnog centra u Preradovićevoj ulici.

— Nadam se da je to tek prva lasta sveobuhvatne obnove tog gradskog bloka i da će to postati kulturni centar čitavog grada – rekao je Korlaet, dodavši da ga veseli i buduće otvaranje drugih kulturnih centara, poput islamskog centra i sinagoge u Praškoj ulici.

Prije lomljenja pogače blagoslov su udijelili vladika JOVAN ČULIBRĀK, slavonsko-pakrački episkop SPC-a, i vladika KIRILO BOJOVIĆ, episkop SPC-a, administrator Mitropolije zagrebačko-ljubljanske.

— Drago mi je da su se ove govornice danas čuli tonovi tolerancije i međusobnog uvažavanja te zahvaljujem Vladi Republike Hrvatske na materijalnoj i drugoj pomoći Srpskoj pravoslavnoj crkvi i kroz SNV, a također i Gradu Zagrebu – poručio je Bojović.

— Hristos je svojim rođenjem obasjao svijet razuma. Hristos je postao svjetlost za ljudski razum i blagoslovljeni su svi ljudi, društva, narodi i države koji imaju Hristovo učenje kao orijentir u moru života i bilo koje učenje koje nas odvlači od njegovog učenja ili je njemu suprotno treba da odbacimo – rekao je vladika Kirilo.

Na prijemu su dodijeljene i godišnje nagrade SNV-a. Nagradu 'Svetozar Pribičević' za unapređenje hrvatsko-srpskih odnosa dobili su JASMINKA PETROVIĆ, srpska književnica za djecu i mlade, te scenarist i redatelj RADOVOJE RAŠA ANDRIĆ. Ova dva imena povezuje knjiga 'Leto kada sam naučila da letim' temeljem koje je nastao istoimeni film, koji uz 'karakterističnu mješavinu humora, živopisnih likova i dijalektalnu i svaku drugu autentičnost pruža mediteranski pogled na ratne posljedice u životima nekoć velike i vitalne hrvatsko-srpske porodice'. Autori su i knjigom i filmom 'zauvijek sačuvali priču o gubicima koliko i o pomirenju, o tome da je ono ne samo moguće nego i jedino moguće', navodi se u obrazloženju nagrade autoru filma koji je dobio brojne nagrade i autorici knjige koja je na popisu lektire u Njemačkoj.

Nagrada 'Dr. Gojko Nikoliš' za antifašizam dodijeljena je OLEGU MANDIĆU, poznatom i kao posljednjem dječaku iz Auschwitza, zbog njegovog 'neumornog pedagoškog rada u području kulture sjećanja na žrtve Holokausta, genocida i Samudari-pena počinjenim u Drugom svjetskom ratu'. Oleg je kao jedanaestogodišnjak 15. maja 1944. uhapšen zajedno s ostatkom porodice Mandić. Deportirani su u Auschwitz, a on je uspio u jednom od najsurovijih nacističkih logora istrebljenja dočekati vojnike sovjetske armije. Danas 92-godišnji Mandić u Westinu je rekao da su fašizam i nacizam i prije izbijanja rata 'imali predznak velikog zla, dok je antifašizam ubrzo prestao biti politika i postao ljudsko i društveno opredjeljenje protiv različitih oblika nepravde, nejednakosti i svakog zla'.

Nagradu 'Diana Budisavljević' za pravednost i humanost SNV je dodijelio ŽIVOJINU BOĐIRKOVIĆU, vlasniku proizvodnje mesa u istočnoj Slavoniji, odakle mesnim i drugim proizvodima s oznakom hrvatske kvalitete podržava rad pravoslavne bogoslovije u manastiru Krka, kao i rad nadležnog Crvenog križa u Vukovaru, te svoje sunarodnjake i sugrađane.

Nagradu 'Nikola Tesla' za unapređenje srpskih institucija dobila je BRANKA DŽAMBAS, tajnica Srpskog kulturnog društva Prosvjeta. 'Neumorna kolegica i podrška' aktivistima i volonterima iz velike mreže pododbora širom Hrvatske zaslužna je za 'podizanje administrativnih kapaciteta, ali i morala i volje u čuvanju tradicijske kulture i baštine'. ■

Pravoslavlje na ustaški pogon

Problem i 1942. i danas je taj što inicijativa za osnivanje HPC-a dolazi od Hrvata i iz potpuno pogrešnih razloga: ne kako bi se pomoglo funkcioniranju pravoslavne zajednice u Hrvatskoj, nego kako bi se ugrozio identitet pravoslavnog stanovništva u Hrvatskoj, kaže Hrvoje Klasić

UDRUGA Hrvatski pravoslavni centar iz Vukovara organizirala je u povodu pravoslavnog Božića domjenak u restoranu u Dicmu, koji se pretvorio u nacionalistički i revizionistički događaj. PREDRAG MIŠIĆ, predsjednik UHPC-a i formalno nezavisni zastupnik u Klubu zastupnika Domovinskog pokreta, kao glavni cilj najavio je, u roku od pet godina, osnivanje Hrvatske pravoslavne crkve (HPC). Crkva pod tim imenom postojala je jedino u NDH, osnovana je zakonskom odredbom ustaškog poglavika ANTE PAVELIĆA 6. lipnja 1942., a prestala je postojati u svibnju 1945. godine, završetkom Drugog svjetskog rata. Ministar demografije i useljništva IVAN ŠIPIĆ iz DP-a, koji je na vlasti u koaliciji s HDZ-om, tom je prilikom održao govor. Njegov stranački kolega, saborski zastupnik STIPO MLINARIĆ, u društvu još jednog DP-ovca, zastupnika IVICE KUKAVICE, domjenak je iskoristio, nimalo u duhu blagdanske poruke mira, za huškačke poruke, optuživši čelne institucije Srba u Hrvatskoj da 'prikrivaju ratne zločine i negiraju postojanje same hrvatske države', obmanjujući pritom javnost da 'zadnjih 20 godina nitko od njih nije otišao na proslavu Oluje (...) i u Vukovar u kolonu sjećanja'.

Inače, grb UHPC-a izrazito slični onom HPC-a iz endehazijskog razdoblja, a s obzirom na okupljanje političkih prvaka DP-a i najavu osnivanja HPC-a nema sumnje da je udruga uspostavljena kao politički instrument DP-a. Na domjenku je bio i IGOR VIDALINA, izaslanik potpredsjednika Vlade i ministra hrvatskih branitelja TOME MEDVEDA. Ministarstvo hrvatskih branitelja je i lani, kada je održan prvi domjenak spomenute udruge, poslalo izaslanika, što se može protumačiti i kao

znak da službena politika, ili barem resorni ministar Medved, nema ništa protiv da se pokuša rehabilitirati crkva koja je postala sinonim za ustaški režim. Lani su na domjenku bili i predsjednik DP-a IVAN PENA, izaslanik predsjednika RH MARIJAN MAREKOVIĆ i notorni MARKO SKEJO, ratni zapovjednik 9. bojne HOS-a i otvoreni apologet ustaškog pozdrava 'Za dom spremni'. Ministarstvo hrvatskih branitelja je 2023. godine UHPC-u u potprogramu za udruge branitelja doniralo tisuću eura.

Udruga Hrvatska pravoslavni centar upisana je u registar udruga 13. svibnja 2022., a njihova službena stranica nije pretjerano aktivna. U statutu udruge piše da je jedan od ciljeva edukacija hrvatskih pravoslavnih vjernika o važnosti Hrvatske pravoslavne crkve.

Povjesničar HRVOJE KLASIĆ, izvanredni profesor zagrebačkog Filozofskog fakulteta, bavio se HPC-om. Razotkrivajući povijesni revizionizam ekstremne desnice, Klasić je pisao da je HPC nastao voljom ustaških vlasti, a ne pravoslavnog stanovništva, u njegovom ustavu je pisalo da patrijarha imenuje poglavnik i da njemu patrijarh polaže prisegu. Za prvog čovjeka hrvatskih pravoslavaca ustaše su postavili ruskog svećenika, arhiepiskopa GERMOGENA, svjetovnog imena GRIGORIJ IVANOVIĆ MAKSIMOV, koji je nakon Oktobarske revolucije napustio svoju domovinu i nastanio se u jednom fruškogorskom manastiru. — Hrvatska pravoslavna crkva pod tim imenom nastaje 1942. i to u trenutku kada je genocid nad Srbima u tolikom jeku da su se i Nijemci pobunili kod endehazijske vlasti jer su pokolji Srba isprovocirali priključivanje velikog dijela srpskih seljaka, građana srpske nacionalnosti, partizanskom pokretu. To je bio jedan od okidača za to da Nijemci poku-

šaju smiriti stvari i na to je Pavelić reagirao na način da kao nema ništa protiv toga, u smislu da ti ljudi ostanu tu živjeti, ali da nisu pripadnici zajednice kojoj je centar u Beogradu, nego da ostanu pravoslavni vjernici, ali kao dio novoformiranog HPC-a – kaže Klasić za Novosti.

Velika većina Srba pravoslavaca nije prihvatila HPC i on je ugašen završetkom Drugog svjetskog rata. Klasić navodi da bi u svjetlu najnovijih događaja trebalo reći dvije stvari. — Sve pravoslavne crkve kao autokefalne nastaju na ovaj ili onaj način kroz povijest. Ne bi bio problem kada bi se išlo po redovitoj i normalnoj proceduri, ako bi inicijativa za to došla od Srba pravoslavaca iz Hrvatske, ako bi oni rekli da kao pravoslavni vjernici u Hrvatskoj žele imati svoju autokefalnu crkvu i ako se to dogovori sa Srpskom pravoslavnom crkvom. Govorim o nečemu što je možda slično s Makedonskom pravoslavnom crkvom. Naravno, uz razliku da se ovdje ipak radi o Srbima iz Hrvatske, od kojih većina nikada nije živjela u Srbiji, niti su u njoj rođeni. Dakle, ako bi inicijativa za autokefalnu crkvu bila njihova, ali ne kao oblik konflikta nego zato da se prihvate državne granice, i crkvene s državnim, to ne bi bio problem, uz uvjet redovite i normalne procedure. To su mi potvrdili i neki visoko rangirani svećenici. Problem u Hrvatskoj i 1942. i 1990-ih i danas je taj što ta inicijativa dolazi od Hrvata i iz potpuno pogrešnih razloga: ne kako bi se pomoglo funkcioniranju pravoslavne zajednice u Hrvatskoj, nego kako bi se ugrozio identitet pravoslavnog stanovništva u Hrvatskoj. Upravo zato, uglavnom političari desnice, pokušavaju negirati i iskorijeniti identitet, vjerski i etnički, Srba u Hrvatskoj tako što će osnovati zajednicu koja će biti lojalna hrvatskim vlastima i koja neće

biti lojalna poglavarima pravoslavne crkve u Srbiji – ističe Klasić.

Navodi da u pozadini svih takvih 'dobronamjernih' prijedloga hrvatskih nacionalista ustvari stoji nacionalizam.

— Radi se o političkoj instrumentalizaciji. U DP-u kažu da SPC, čije je sjedište u Beogradu, dakle drugoj državi, ima svoju ispostavu u Hrvatskoj, što je malo kontradiktorno jer i Katolička crkva ima sjedište u drugoj državi – Vatikanu, što im očito nije problem – dodaje Klasić.

Hrvatski pravoslavni centar nije jedina udruga koja iskazuje namjeru za uskrsnućem Pavelićeve crkve. Još 2010. javnost je doznala za namjere notorne Hrvatske pravoslavne zajednice, udruge registrirane 2017. koja u svom statutu navodi da su njeni ciljevi revitalizacija Hrvatske pravoslavne crkve nestale u Drugom svjetskom ratu te duhovni razvitak i unapređenje kvalitete života – pojedinaca kroz učenje o pravoslavlju kao takvom. Njihov je predsjednik 'arhiepiskop' ALEKSANDAR RADOEV IVANOV, bugarski državljani, koji i danas, premda predstavlja fantomsku, odnosno nepriznatu zajednicu, uredno održava liturgije u, kako kaže, 'našoj crkvi' u zagrebačkoj Domjanićevoj ulici. On je u Hrvatsku došao na poziv pokojnog IVE MATANOVIĆA, pravog inicijatora obnove Hrvatske pravoslavne crkve. Ivanov je HPC dva puta pokušao registrirati kao vjersku zajednicu, Ministarstvo pravosuđa i uprave lani je takav zahtjev odbilo. U kolovozu 2023. godine Trgovački sud u Zagrebu pokrenuo je prethodni postupak radi utvrđivanja pretpostavki za otvaranje stečaja Hrvatske pravoslavne zajednice kojoj je utvrđen dug od gotovo 22 tisuće eura. Jednu od struja u uspostavi HPC-a u Hrvatskoj vodi i ANDRIJA ŠKULIĆ, koji se predstavlja kao 'arhiepiskop zagrebački i poglavar HPC-a'.

Rehabilitaciju crkve pod vodstvom Ivanova zdušno je u studenome prošle godine podržala predsjednička kandidatkinja krajnje desne stranke Dom i nacionalno okupljanje (DOMINO) BRANKA LOZO, donedavna članica Domovinskog pokreta i urednica njihovog političkog programa. Intelektualna perjanica krajnje desnice je ustvrdila da se 'od osamostaljenja Hrvatske do danas, Hrvatska pravoslavna crkva nije uspjela registrirati kao vjerska zajednica, premda je postojala i bila registrirana do kraja Drugog svjetskog rata. Tada su partizani mučili i ubili mitropolita Germogena, kao i sve, doslovno sve, pripadnike Hrvatske pravoslavne crkve u Hrvatskoj'. U revizionističkom duhu, Lozo prešućuju činjenicu da je Germogen bio blizak suradnik Ante Pavelića. Tim povodom Klasić podsjeća na izjavu pokojnog splitskog sociologa Srđana Vrcana, koji je rekao da nije važno samo ono što se kaže, već i ono što se prešuti. A u prešućenom leži i pravi smisao desničarskih stremljenja. ■

Ministar Ivan Šipić i zastupnici Predrag Mišić i Stipo Mlinarić u Dicmu (Foto: Ivo Čagalj/PIXSELL)

SRPSKA
POSILA

Od ss-a do SNS-a

PIŠE Boris Dežulović

Ideja sa partijskom paravojskom nije naročito nova. Nije je, konačno, izmislio ni Aleksandar Hitler. Da, Adolf. E sad, ono što jeste malo neobično činjenica je da klasične diktatorske pretorijance javno na televiziji predstavlja predsednik jedne nominalno demokratske države, usred Evrope, u dvadeset prvom veku

To je jedno krilo unutar stranke, danas oni imaju svoj skup, bili su prvo u jednoj maloj crkvi, to je njihov običaj, ja nisam deo tog tima i uvek sam mislio da je to preterivanje, ali neki meni veoma bliski ljudi su deo toga. Oni su došli do mene i rekli, 'mi ti nikad nismo tražili ništa, nama ne trebaju ministarska mesta, mi se ne bavimo biznisom', reč je o časnim ljudima koji nisu bogati, oni su tu kao čuvari vatre. Samo pozitivno mogu da govorim o njima, sem što su po mom ukusu pomalo ekstremni. Upozorili su sve one koji misle na različite načine da je potrebno da se ide protiv mene da neće imati nikakvu podršku. Njih je na osnivačkoj konferenciji bilo hiljadu i devetnaest, to su uglavnom muškarci, samo mali broj je žena, oni su se tamo čak i na krv zaklinjali, malo su tvrdi ljudi, sada ih je već sedamnaest hiljada i nešto, i verovali ili ne kada god je bila neka krizna situacija nijedan od tih ljudi nas nije napustio. Za razliku od mnogih drugih. Oni su spremni da se bore, to su ljudi koji imaju svoje zavete.'

Tako je u jednom intervjuu pre tačno stotinu godina, novembra 1925., predsednik Nacionalsocijalističke nemačke radničke partije ADOLF HITLER upoznao nemačku javnost sa partijskom milicijom NSDAP-a, 'krilom unutar stranke' koje je na predlog HAJNRIHA HIMLERA nazvano Šučstafel, odnosno 'zaštitna jedinica' ss.

ss je nastao od prethodnih Hitlerovih gardi Šturmbatjlung i Šuckomando, i od hiljadu pripadnika uskoro će narasti do čak sedamnaest hiljada 'čuvara vatre'. Pripadnici ss-a prvi put su, naime, viđeni koji mesec ranije, kada su kao 'čuvari vatre' nosili baklje na sahrani ERNSTA PENNERA, bivšeg šefa minhenske policije i jednog od sudionika Hitlerovog državnog udara 1923. godine. 'To je njihov običaj, oni su se čak i na krv zaklinjali, to su ljudi koji imaju svoje zavete': partijskom Šučstafelu, recimo, Hitler je poverio i čuvanje kultne 'Blutfane', 'Krvave zastave' iz puča u novembru 1923., pred kojom su se članovi ss-a zaklinjali i izgovarali zavete.

'Za njih je 3. novembar bio vododelnica, kada je pokušao državni udar, i ko je tada, kako oni kažu, 'izdao', taj će morati da odgovara na svaki način, da bude sklonjen', objasnio je Firer novinaru pretećim glasom.

Ako je i bilo nekoga ko pretnju nije ozbiljno shvatio, nije ih ostalo mnogo kad je partijska paravojska pod Himlerovim vodstvom narasla na osamsto hiljada pripadnika: lojaliste iz ss-a istorija je zapamtila kao inženjere i poslovođe industrije smrti organizovane u čudovišnoj mreži koncentracionih logora, odnosno direktne izvršioce genocida nad Jevrejima i masovnih likvidacija Slovena, Roma, komunista, sindikalista, homoseksualaca, nemačkih 'izdajnika', ukratko svih koji su 'morali da odgovaraju na svaki način', dakle, kako ono beše, 'da budu sklonjeni'.

Dobro, shvatili ste do sada da se zajebavam, uopšte nije bila reč o Hitleru i ss-u. 'Lojaliste' kao partijsku vojsku, 'jedno krilo unutar stranke' - 'čuvar vatre' koji 'imaju svoje zavete' i koji su se 'tamo čak i na krv zaklinjali', 'sedamnaest hiljada malo tvrdih ljudi' koji su 'spremni da se bore' i pred kojima će 'svako ko je izdao odgovarati na svaki način', odnosno morati 'da bude sklonjen' - tačno stotinu godina posle Hitlerovog ss-a, pred Novu godinu 2025., u intervjuu tv Prvoj predstavio je zapravo predsednik

Srpske nacionalsocijalističke, pardon Srpske napredne stranke ADOLFANDAR VUČIĆ.

Aleksandar, dabome, ja se izvinjavam.

Ideja sa partijskom paravojskom, kako vidimo, nije naročito nova. Nije je, konačno, izmislio ni Aleksandar Hitler. Da, Adolf. Još od rimskog imperatora AUGUSTA i njegovih pretorijanskih kohorti, svaki tiranin u istoriji koji imalo drži do sebe imao je pokoju hiljadu odanih lojalista, pretorijansku gardu koja je čuvala režim od pobunjenih građana, odgovarala direktno diktatoru i sklanjala mu s puta one koji su morali da budu sklonjeni. E sad, ono što jeste malo neobično činjenica je da klasične diktatorske pretorijance, dakle partijsku paravojsku iz udžbenika istorije, javno na televiziji predstavlja predsednik jedne nominalno demokratske države, usred Evrope - dobro, ovo 'usred' shvatite veoma uslovno - u dvadeset prvom veku.

Ali znate kako kažu, definišite demokratiju, Evropu i dvadeset prvi vek.

A ovo je Srbija, parlamentarna demokratija sa krunom KARADORĐEVIĆA na grbu: godina je 2025., ali sve je kao pre stotinu godina, baš kao rečene 1925. - i kruna kralja Aleksandra i njegovi ulični batinaši iz Orjune, osnovane po uzoru na MUSOLINIJEVE crnokošuljaše. Pa će biti valjda, daće Bog i 6. januar i Šestojanuarsku diktaturu. Ne verujete?

'Ti ljudi upozorili su sve one koji misle da je potrebno da se ide protiv mene da neće imati nikakvu podršku', objašnjava u nastavku intervjuja Aleksandar Karađorđević, jeste, Vučić, izvinjavam se. 'I moj brat je deo tog tima, ja nisam. Još je neko iz moje porodice deo tog tima, ostali nisu. Uvek su se žestoko borili protiv struja koje dolaze iz zapadnog obaveštajnog sektora i uglavnom su proruski orijentisani, protiv onih koji bi danas da sprovedu obojenu revoluciju. Mogli ste da ih da vidite kako su se suprotstavili batinašu ĐILASU i njegovim batinašima. Iako su izbegavali, na kraju su pokazali da se ne plaše ni najmanje, kao miševi su ih postrojili tamo. I to je samo jedan mali deo tih ljudi. Posebno se sada pozivaju na TRAMPOV 6. januar, ja sam razgovarao sa svim Trampovim lojalistima, za njih je 6. januar bio vododelnica. Za lojaliste SNS-a kao najveće partije na Balkanu, 3. novembar je bio vododelnica, kada je pokušao državni udar u Srbiji, obaranje vlasti od Novog Sada do upada u Skupštinu i svega u Beogradu. Ja mislim da je nama potrebno mnogo više razumevanja, i moraću da razgovaram sa njima, što neće biti sasvim lako.'

Ovako sa strane, ne kažem, može da izgleda da je Vučić glup kao i njegovi lojalisti, jer 'pokušaj državnog udara' u Beogradu 3. novembra upoređuje sa 6. januarom 2021. u Vošingtonu, kada su upravo Trampovi lojalisti bili ti koji su pokušali državni udar, ali druga-

Jedini u Srbiji koji sme da izađe na crtu članovima sopstvene porodice - Aleksandar Vučić (Foto: Bernadett Szabo/Reuters/PIXSELL)

čije ćete rezonovati kad kralj Vučić domalo uz pomoć lojalnih orjunaša na Trampovdan 6. januara zavede Šestojanuarsku diktaturu, ukine Ustav i Narodnu skupštinu, pa proglasi Zakon o kraljevskoj vlasti i Zakon o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi.

Otvoreno tako, kao da je 1925., a ne 2025., priča Aleksandar Vučić o svojim odanim lojalistima, samom muljevitom talogu Srbije regrutovanom po kvartovskim teretanama, kokainskim pijacama, istražnim zatvorima, prigradskim kladionicama, splavovima, Zadrugama, Farmama, tribinama stadiona i opštinskim odborima SNS-a, izbrijanim i tetoviranim bilmezima koji ovih dana krstare ulicama srpskih gradova u crnim duksevima s kapuljačama na glavama i palicama u rukama, pa se zaleću na pobunjene studente, prete im i mlate ih, odnosno - razumeli ste - 'upozoravaju sve one koji misle da je potrebno da se ide protiv njega'.

Kako ih, međutim, 'upozoravaju'? Lepo ih i učtivo, recimo, 'postrojavaju kao miševe'. Pa 'ko je, kako oni kažu, 'izdao', taj će morati da odgovara na svaki način'. Na koji 'svaki način'? Recimo, 'da bude sklonjen'.

Lojalisti su čak i za Vučićev ukus, kako sam reče, 'pomalo ekstremni', i 'moraću da razgovara sa njima, što neće biti sasvim lako'. Ali neustrašiv je Firer, jedini u Srbiji koji sme da izađe na crtu članovima sopstvene porodice, rođenom bratu i ostalim bilmezima iz SNS Šučstafela. Već sutra, nemojte da sumnjate, staće opet pred kamere i umiriti javnost: 'nije bilo sasvim lako', reći će predstavljenom novinaru, ali ubedio je brata i isposlovaio da samo i isključivo 'onaj ko je izdao mora da bude ubiven'. Dabome, sklonjen, ja se još jednom izvinjavam.

'Veliko vreme sada sviće, sada je na nama da pridobijemo ceo narod. Znam za stotine hiljada vas koji me sada slušate diljem naše države, i stotine hiljada vas koji ste se u protekloj godini ponekad pitali: dokle još?' završio je tako predsednik Vučić svoje dramatično novogodišnje obraćanje na tv Prvoj. 'Znam, prijatelji, mora da vam je često bilo teško, kada ste mislili da će do promena morati da dođe, a nije došlo, ali borba mora da se nastavi, i vi ne možete da delujete sami, morate da slušate, morate da se pokorite. Zato želim da vam zahvalim što niste klonuli, što me niste napustili za to vreme, jer sve ovo postigli smo samo zahvaljujući vama!'

U redu, opet sam se malo zajebavao, to je u stvari bilo obraćanje Adolfa Hitlera svojim vernim lojalistima iz Šučstafela u berlinskoj dvorani Športpalast 1933.

Što bi rekli u SNS-u - zig hajl. ■

INTRIGATOR

Nedokazana država

Odlukom Ustavnog suda Republika Hrvatska će morati dokazati da Gojka Ležaića nisu ubili pripadnici Hrvatske vojske, zato što je tužiteljima bio 'nametnut prekomjerni i neprihvatljiv standard dokazivanja konkretnog događaja'

USTAVNI sud RH usvojio je ustavnu tužbu koju su podnijeli članovi obitelji GOJKA LEŽAIĆA, civila srpske nacionalnosti, ubijenog 11. kolovoza 1995., nakon završetka Vojno-redarstvene operacije 'Oluja' u zaselku Gošić nedaleko Kistanja. Tako je presuđeno šest godina otkako je Vrhovni sud RH presudom u listopadu 2018. odbio reviziju odluka nižih sudova koji su obitelji odbili priznati isplatu ukupno 880 tisuća kuna naknade za imovinsku i neimovinsku štetu zbog smrti njima bliske osobe.

Članovi obitelji Ležaić (troje djece i u međuvremenu preminula majka) u ustavnoj tužbi ustajali su u tvrdnjama da je država odgovorna za smrt njihovog oca i supruga, jer je do usmrćenja došlo nakon završetka vRO 'Oluja', kada je Republika Hrvatska na tom području već bila uspostavila svoju vlast. Od početka parničnog postupka, u tužbama podnijetima pred nižim sudovima još 2007. isticali su da je njihov otac, tada 65-godišnjak, bio civilna osoba srpske nacionalnosti i da je ubijen u dvorištu svoje kuće te da je ozljede od kojih je preminuo zadobio djelovanjem najmanje dva projektila, a da je nekoliko dana kasnije u susjednom selu Varivode (zaselak Borci) ubijeno još devet civila srpske nacionalnosti.

Ustavni sud je svojom odlukom tako osporio i drugostupanjsku presudu zagrebačkog Županijskog suda od veljače 2017. godine, ali i prvostupanjsku presudu zagrebačkog Općinskog građanskog suda iz siječnja 2016. i predmet potonjem sudu vratio na ponovni postupak. U novoj parnici očekuje nas pravni salto mortale: premda su nadležni sudovi dakle odbili tužbeni zahtjev podnositelja za

odštetom, zaključivši kako u konkretnom slučaju nije bilo dovoljno dokaza da je do usmrćenja Gojka Ležaića došlo djelovanjem hrvatskih vojnih ili redarstvenih snaga, sada će Republika Hrvatska, odnosno njezin zastupnik Državno odvjetništvo, morati upravo dokazati da Gojka Ležaića nisu sa dva hica ubili pripadnici Hrvatske vojske. Pozivajući se na neke druge slične predmete, 'Trivković protiv Hrvatske' i 'Baljak protiv Hrvatske', Ustavni sud je zaključio da je tužiteljima bio nametnut prekomjerman i neprihvatljiv standard dokazivanja konkretnog događaja s obzirom na njegov širi kontekst.

U odluci Ustavnog suda piše i sljedeće: 'Ustavni sud smatra kako su podnositelji pružili sudu *prima facie* dokaze o tome da bi pripadnici Hrvatske vojske ili policije mogli biti uključeni u sporni događaj u kojem je smrtno stradao njihov srodnik, odnosno da bi moglo biti riječi o aktima terora i drugim aktima nasilja poduzetim s ciljem teškog narušavanja javnog reda zastrašivanjem i izazivanjem osjećaja nesigurnosti građana srpske manjine, te da je time – u skladu s naprijed navedenih stajalištima – teret dokazivanja prešao na Republiku Hrvatsku'.

Odvjetnica SLAĐANA ČANKOVIĆ, koja zastupa oštećenu obitelj Ležaić, Novostima je potvrdila da su na sudu sastavili požurnicu i čekaju zakazivanje ročišta kako bi rasprava krenula ispočetka.

— Republika Hrvatska u nastavku mora ponuditi dokaze suprotno onome što mi tvrdimo i što smo dokazivali u cijelom procesu. Mi smo s našim dokazima doveli taj predmet do visokog stupnja vjerojatnosti da su zločin počinili upravo pripadnici HV-a. Nismo došli na sud bez ijednog dokaza, ali nismo mogli isto dokazati u smislu da upiremo u nekog prstom i kažemo taj i taj vojnik je to počinio, što se od nas čak tražilo u tim parnicama. Mi smo, napominjem, zaista učinili vjerojatnim da su pripadnici Hrvatske vojske učinili to zlodjelo. Ali ako država tvrdi da zločin nisu počinili pripadnici HV -a, od nje se sad traži da isto i dokaže – kazala je Čanković.

S jedne od komemoracije poginulima u Gošiću
(Foto: Novosti)

Odvjetnicu pitamo je li zaključak Ustavnog suda o nametnutom prekomjernom i neprihvatljivom standardu dokazivanja iznimka ili pravilo nametanja standarda nižih sudova kada je riječ o parnicama koje za ratnu odštetu vode oštećeni građani srpske nacionalnosti. Taj stav trajao je desetljećima, govori nam Čanković, do preokreta upravo u presudi 'Baljak protiv Hrvatske' 2021. godine u kojoj je Europski sud za ljudska prava (ESLJP) odlučio da je došlo do prekomjernog tereta dokazivanja oštećenog, odnosno, kako je službeno u tom slučaju dokumentirano, proizvoljno donesenih zaključaka domaćih sudova o nepostojanju odgovornosti države za smrt bliskog člana obitelji podnositelja tužbe.

Drugim riječima, kako nas upućuje odvjetnica Čanković, ako država, kao i u slučaju Ležaić, tvrdi da je u tim okolnostima riječ o ratnoj šteti, onda neka sa svojim aparatom prisile pronade počinitelje, odnosno opovrgne tvrdnje da su pripadnici oružanih snaga počinili ratni zločin.

— Imamo jako puno predmeta koje rušimo upravo s tom tezom. Što će biti vidjet ćemo: dosad su niži sudovi poštivali odluku Ustavnog suda, odnosno ESLJP -a i odlučivali u korist tužitelja odnosno žrtve – optimistična je odvjetnica.

U zaselku Gošić, osim ranije ubijenog Gojka Ležaića, nepoznati počinitelji 27. kolovoza 1995. godine iz vatrenog oružja ubili su još sedam civila. Za te zločine sumnjalo se četvoricu pripadnika HV-a, ali su u procesu pred Županijskim sudom u Zadru 1996. svi optuženi oslobođeni. Tu odluku je 1999. ukinuo Vrhovni sud, obnovljeni postupak je vođen na Županijskom sudu u Šibeniku, ali je Županijsko državno odvjetništvo 2002. odustalo od optužnice zbog nedostatka dokaza. Za zločine u Gošiću nitko do danas nije osuđen.

■ Dragan Grozdanić

Huškanje
na krajišnike

Srpski tabloidi objavili su fotografije hrvatskih putovnica studenata, pokušavajući uvjeriti javnost da 'SOA vrbuje Srbe iz Krajine' za rušenje aktualne vlasti. Kako se mogu tumačiti niski udarci propagandnih medija?

Ovo što radi Srpska napredna stranka niže je od najnižeg mogućeg udarca. To je van svake moralne pravila. Studente, koji se nisu bili ni rodili kada se rat vodio, proglašavati za ustaše, zločince, fašiste, to je teško pojmiti. Govoriti tako o deci Srba iz Hrvatske koji su propatili, kao retko koji narod u Evropi na kraju 20. veka, nazivati ih imenima onih koji su njih i njihove dedove što pobili, što proterali – od toga nema dalje. Samo je pitanje dokle je srpska država došla kada je postalo 'legitimno' da tako nešto izgovaraju najviši državni zvaničnici. Bio sam na ulici među studentima, ljudi izgovaraju te reči: 'vi branite ustaše, vas plaća ustaška država.' Nažalost, jedan deo javnosti u to veruje.

Grubo iskorištavanje i kršenje prava protjeranih Srba i njihovih potomaka podsjećajući na 1990-e?

Kada poslanik i visokopozicionirani član SNS-a VLADIMIR ĐUKANOVIĆ pita studente da li pevaju pesmu 'Šta se ono na Velebitu sjaji, Paveliću slovo U na glavi', on huška na desetke hiljada studenata. To nije radio ni SLOBODAN MILOŠEVIĆ. Nikada nije jedan deo naroda na taj način obeležavao. Sve drugo podseća na 1990-e. Iste su osobe u to doba iste stvari govorile onima koji im nisu bili po volji. Sada je narativ još grublji i perfidniji, koriste se sva moguća sredstva. Ti podaci do tabloida mogli su doći samo s graničnog prelaza, što znači da se do fotografija njihovih pasoša došlo u saradnji s policijom. To je krivično delo za koje je predviđena zatvorska kazna. Ja se samo nadam da će ljudi koji razmišljaju svojom glavom naći način da na takve teške uvrede ne odgovore na isti način. Važno je da pokušamo da kroz jedan kulturni i nenasilan nastup dođemo do promena i da Srbija konačno ustane sa kolena.

Da li mislite da će studentske blokade i podrška istrajati i da će se postići ciljevi?

Do danas je 3.500 univerzitetskih profesora podržalo studente. Uz studente su i sindikati prosvete, poljoprivrednici, brojni građani, političke partije. Svi stoje na istom stanovištvu, a to je da se vratimo u pravne okvire, da vratimo državu i oduzmemo pojedincima ovlašćenja koja nisu njihova po Ustavu. Gotovo sam siguran da će ovaj studentski bunt biti uspešan.

■ Anja Kožul

Kako je Milić ukrala Božić

Ambasadorica Srbije Jelena Milić naprasno je otišla s Božićnog domjenka SNV-a jer je u pismu zahvale filmaša Jasminke Petrović i Radivoja Andrića za nagradu 'prepoznala' napad na vlast u Srbiji

MEDIJI vazda željni senzacija, pogotovo ako dolaze iz hrvatsko-srpskih krugova, dočekali su na prvoslavni Badnjak novu priču, pa je umjesto poruka mira, suradnje i dijaloga između dvaju naroda i država, u izvještajima s tradicionalnog domjenka SNV-a dominirao krajnje nesvakidašnji potez ambasadorice Srbije JELENE MILIĆ koja je naprasno napustila skup.

Razlog je bio, kako je kasnije objasnila, stav dijela lidera SNV-a koji su pljeskom pratili pismo zahvale srpske književnice za djecu i mlade JASMINKE PETROVIĆ te redatelja i scenarista RADIVOJA RAŠE ANDRIĆA, autora knjige i filma 'Leto kada sam naučila da letim' o 'ratnim posljedicama u životima nekoć velike i vitalne hrvatsko-srpske porodice'. za koji su dobili SNV-u nagradu 'Svetozar Pribićević' za unapređenje hrvatsko-srpskih odnosa.

Što su to napisali Petrović i Andrić, autori višestruko nagrađenog filma, da su (natjerali) ambasadoricu na demonstrativan potez usred domjenka uoči Božića, vremena praštanja i oprosta? 'Zahvaljujemo SNV-u, jer su prepoznali poruku oprostaja i pomirenja u knjizi i filmu 'Ljeto kada sam naučila letjeti'. Hvala svim suradnicima, čitateljima i gledateljima jer dijele naša uvjerenja o slobodi i ljubavi. Hvala izdavaču i producentu u Hrvatskoj, jer uspjeh knjige i filma nije ostao polovičan. Tek uz njihovu podršku uspjeh je cjelovit. Hvala djeci širom regije koja vide dalje i ljepše od nas. I hvala mladima u Srbiji koji nas ovih dana uče kako se leti i kako se svijetli', piše u pismu koje su okupljeni pozdravili aplauzom, a što je veleposlanicu otjeralo iz zagrebačkog Westina.

U prigodnom pismu zahvale dvoje autora Jelena Milić je 'pročitala' ono čega nema, pa

joj je metafora 'da će mladi u Srbiji i nas naučiti kako se leti' zasmetala toliko da je kasnije kazala da ona podržava studentske zahtjeve, ali ne i da se Srbija naziva 'zemljom tiranije', a predsjednik Vučić i državni vrh 'ubojicama'. 'Napuštanje skupa u takvim okolnostima nije stvar 'nerviranja', već deo uobičajene diplomatske prakse', napisala je dan kasnije na Facebooku, a nakon liturgije u utorak ponovila je da je otišla kao što bi otišao i svaki drugi veleposlanik da mu vrijeđaju zemlju.

— Juče sam došla u duhu mira i tolerancije posle potpuno netačnih insinucija koje su spinovali i neki dužnosnici SNV-a. Došla sam u najboljem duhu mira, tolerancije, saradnje i razumevanja da su naša portfolija prilično različita. Ja sam ambasador Srbije u Hrvatskoj, a SNV je hrvatska organizacija u Hrvatskoj – kazala je i podsjetila da je i ona svojevremeno učestvovala u demonstracijama protiv SLOBODANA MILOŠEVIĆA. Nakon liturgije u Zagrebu izjavu je dao i MILORAD PUPOVAC.

— Božićni prijem je mjesto na kojem se ljudi godinama okupljaju i mjesto sa kojeg do sada nitko nije otišao zbog toga što je čuo nešto s čim se nije mogao složiti. To je bilo mjesto na kojem smo navikli da čujemo različite poruke i da razumijemo da su različite poruke sastavni dio naših života te da je garancija prema različitim mišljenjima i prema različitim pretpostavkama razlog zbog kojeg se okupljamo na Badnjaku, da se toleriram međusobno i da stvaramo pretpostavke za razgovor na koji način te razlike možemo prevladati da ne prerastu u nešto što se jučer dogodilo – rekao je Pupovac.

Nešto kasnije je na N1 televiziji dodao da je neuobičajeno da se sada pronalaze naknadna opravdanja za odlazak s domjenka, posebno pohvalivši Andrićev film i poruku koju je poslao s Jasminkom Petrović jer da u njoj nije čuo vrijeđanje države i optuživanje nekoga za krivična djela niti je uloga SNV-a da utječe na političke procese u Srbiji.

Gdje je i kada ambasadorica čula poruke koje spominje – da se Srbija naziva 'zemljom

tiranije', a Vučić i državni vrh 'ubojicama' – zna samo ona, ali je činjenica da na Božićnom domjenku SNV-a sasvim sigurno nisu bile izrečene.

■ Goran Borković

Održivo – priuštivo: 401:76

ODRŽIVO stanovanje protiv onoga priuštivog – na tu bi se relaciju mogao svesti Vladin akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana stambene politike RH za razdoblje od 2025. do 2027., koji je 31. prosinca prošle godine upućen u javno savjetovanje. Zaključak se nameće već i prema podjeli novca predviđenog za realizaciju tri navedena cilja tog plana. Tako će za 'Održivo stanovanje' biti odvojen 401 milijun eura, a na 'Priuštivo stanovanje' oko 76 milijuna. Preostala 53 milijuna namijenjena su pak cilju 'Prostor u funkciji stanovanja', za poboljšanje stambene infrastrukture na lokalnoj razini, kao i izmjene prostorno-planske dokumentacije.

No s obzirom na to da je upravo nemoćnost priuštivog stanovanja u Hrvatskoj najkritičnije pitanje stambene politike, upada u oko da ni druge mjere nisu usklađene s imperativom rješavanja takvog problema. Stoga procjenjujemo da financijskim davanjima kriza te vrste ne bi bila umanjena niti kad bi 'Priuštivom stanovanju' bio upućen 401 milijun, a 76 milijuna 'Održivom' koje ustvari znači unapređenje energetskog standarda kuća i zgrada. Jer, na nju se ovdje reagira tek korektivno, dok se na osnovu problema utječe malo ili nimalo. Inače, danas u Hrvatskoj postoji navodno oko 600 tisuća stanova u kojima se ne stanuje, kao i približno 230 tisuća praznih kuća, mada su to uglavnom vikendice, ali istodobno se bilježi i potreba za oko 230 tisuća novih stambenih jedinica. Svejedno, u Vladinu planu nema upotrebljivih mjera protiv apartmanizacije jadranske obale, pa ni studije o potrebama za stanovima po pojedinim gradovima i županijama.

Ima namjere aktiviranja i adaptacije nekorisćenih objekata u javnom vlasništvu, iako u raseljenim krajevima za njima nema tko posegnuti, i nije jasno za koga se uopće predviđaju. Metode poticanja davanja praznih stanova u najam, s druge strane, mogle bi u osjetnu prednost staviti veće privatne iznajmljivače naspram manjih, što bi prouzročilo dodatnu neravnotežu štetnu za najmpromice. Krupniji fiskalni instrumenti u istom smjeru ostat će i ubuduće neiskorišteni, a mogućnosti stambenog zadrugarstva nerazrađene i neatraktivne. Ipak, ako nam stambena politika i ostane tako nepravedna, barem se krećemo prema ekološki boljem sutra.

■ Igor Lasić

Čula neizrečeno – Jelena Milić
(Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

FRAGMENTI GRADA

Ljetovanje u Hrvatskoj

IDEJA o kupovanju stvari, o igri s novim stvarima, novim automobilima, dizajnerskim cipelama, ogromnim televizorima, stanovima koji gledaju na jug, zlatnim pametnim telefonima, ljetovanju u Hrvatskoj, lažnim iranskim tepisima', riječi su to ALAINA BADIOUA u knjižici njegovih eseja naslovljenoj 'Stvarni život' (fra. *La vraie vie*). Badiou ih navodi u kontekstu razrade aktualnih fenomena koje razumije kao posljedicu suvremenih procesa protegnute adolescencije i društvene infantilizacije.

Za nas je pak, u kontekstu ove rubrike, citat zanimljiv iz jasnog razloga koji bismo mogli formulirati u vidu pitanja: kako i zašto se Hrvatska, s naglaskom na iskustvu ljetovanja, našla na arbitrarnom autorskom popisu konzumerističko-hedonističkih imaginarija suvremenosti, rame uz rame sa željama da se kupe nove dizajnerske cipele i novi automobil, popije kava na balkonu stana s južne strane, bosih nogu prošetaju po podu na kojem su iranski tepisi, pa makar i lažni? I je li možda čudno, ili ipak ne, da je jedna država svedena na status potrošačkih drangulija, naprosto ubačena u svojevrsan konzumeristički *melting pot* i tamo pomiješana s bižuterijom, pozicionirana u vrijednosni rang stvari poput televizora i telefona? No što ako se čuveni francuski filozof nije zaigrao, netko bi možda mogao pomisliti i da je pomalo pretjerao, kada je naveo iskustvo ljetovanja u Hrvatskoj baš u takvom kontekstu? Štoviše, nije li Badiou na tom mjestu nakratko progovorio poput performativne figure nekog hrvatskog političara iz izvršne vlasti, recimo ministra turizma ili čak premijera države?

Mi bismo rekli da je filozof upravo izveo gestu dosljednog čitanja i interpretacije predmeta svoje analize. Ne smije i ne može nas, naime, iznenaditi spominjanje Hrvatske u kontekstu kakav je navedeni, jer je u recentnoj društveno-povijesnoj i ekonomsko-političkoj praksi dugoj nekoliko desetljeća učinjeno ama baš sve kako bi se proizvele konotacije poput spomenute. Gradovi i mjesta na obali s ove strane Jadrana, temeljito su i sistematično razvlašteni od bilo kakve proizvodnje i industrije izuzev one turističke – a takvih je proizvodno-industrijskih kapaciteta bilo napretek – dok su tamošnji stanovnici, sada već nekoliko generacija, lišeni bilo kakve radne perspektive osim turističko-rentijerske i servisno-ugostiteljske.

Istovremeno je oglašivačko-marketingški agitprop – obilato financiran državnim novcima na financijsko zadovoljstvo medijskih mogula u čijim su privatnim rukama komunikacijski alati za takve promidžbe – odradivao svoj dio posla. Ta sjećamo se valjda svi onih legendarnih reklamnih krilatica namijenjenih inozemnim tržištima, 'mala zemlja za veliki odmor' ili 'Mediteran kakav je nekad bio'. Je li stoga Hrvatska doista uljez na Badiouovom popisu potrošačkih imaginarija?

■ Hajrudin Hromadžić

Засукао рукаве –
Никола Шкргић

Шкргића-млини поново меље

Два хектара дједовине уз поток
Војишницу, Никола Шкргић већ два
десетљећа визионарски претвара у из-
летиште и викенд-уточиште за добро-
намјернике жељне природног мира

Прије стотињак и кусур година мало је било банијских и кордунских села без млина: на свакој оближњој рјечици, па макар била налик тек потоку, ‘кочоперио’ би се бар један млински камен. Живот без млина био је за давне сеоске заједнице незамислив, а док се чекало свјеже мљевени кукуруз или пшеницу и док би коњи одмарали у хладовини, људи су једноставно – људовали. Претресали су се догађаји у околици, препричавале се згоде и незгоде познатих и непознатих, размјењивали сајети о томе како што боље обрадити њиву да урод буде бољи, а под ситно се и оговарало, хвалисало и паметовало прије него ли ће млинар узети ‘ушур’ а нетом мљевено брашно поспремити у платнене вреће. Но с временом и напретком те су се свакодневне навике села почеле мијењати: по брашно се одла-

зило у дућане, а млинари су напуштали старе воденице које су миц по миц гутали шикара и бујно зеленило.

Данас на Банији и Кордуну млинова готово и нема. Таква би судбина највјеројатније задесила и онај у Војишници да му се неким чудом, попут Пера Квржице из легендарног романа МАТЕ ЛОВРАКА, није ‘указао’ Никола Шкргић; тај 58-годишњак напросто није могао поднијети да млин на рубу његова села пропада, па га је мало по мало почео обнављати и оспособљавати да поновно меље све житарице које му падну под камен. Штовиме, недалеко млина је подигао и неколико дрвењара, па се у дебелом хладу старих храстова на рубу Петрове горе већ назире природни рај који већ десетак година привлачи знатижељније излетнике, туристе-намјернике, али и упућеније учитеље који овамо доводе дјецу из оближњих школа да на лицу мјеста виде

какав може бити однос човјека према крају у којем живи.

— Овдје, на земљи мојих дједова и прадједова, давно је подигнут заједнички млин нашега села. Мој га је тата четрдесет година брижно одржавао, а ја сам дјечачки обожавао то мјесто на потоку Војишници кроз свакодневну игру, гацање, купање и прве риболовне покушаје! Млин је итекако обиљежио сретне дане дјетињства и сва моја сјећања, па и данас мислим да љепшег мјеста можда нигдје нема: на самом је рубу густе и здраве шуме, а чим мостићем пријеђете на другу страну потока, заробит ће вас чудесни поглед на величанствене обронке Петрове горе. Млин дуго није био у функцији, пријетио му је заборав и тотално пропадање. Схватио сам да ми предстоји озбиљан посао: засукао сам рукаве, обнављајући прво сам млин, а онда и стару дрвену житницу, па напуштену млинарову кућу

која је такођер од дрвета. Све су то стари стогодишњи објекти на излетишту које намјеравам изградити на рубу ове исконске дивљине да привлачи пријатеље природе, традиционалног сеоског живота и старих народних обичаја. Тренутачно чекам потребне дозволе – објашњава нам своје визије наш домаћин.

Откако је 2004. донио одлуку да запустене објекте приведе новој сврси, Никола није губио вријеме. При обнови самога млина значајну му је помоћ пружио недалеко познати мајстор и стручњак ПЕРО ЈАРЕБ из Растока код Слуња, па је вода из преусмјереног потока поновно почела окретати каменове под чијом се тежином свака житарица претвара у брашно за најфинији крух, паленту и колаче. Мањи новчани износ за захтјевну рестаурацију старог млина своједобно му је дала Карловачка жупанија, но за остало се морао побринути сам, из властитих финансијских извора и кроз донације пријатеља који су волонтерски одрадили стотине сати рада на обнови објеката и околиша.

— Сусељани су се испочетка чудили овој мојој ‘работи’, сматрајући је залудним послом и губитком времена; па тко ће више уз толику понуду у дућанима мљети брашно на потоку, ваљда су мислили? Нису видјели ширу слику, но ја сам у старту знао што желим па се та визија сад помало већ и остварује. Успоредо с обновом млинскога комплекса, започео сам скупљати предмете који свједоче о животу и раду наших старих, па је сада у унутарњим просторима млина већ изложено право етнолошко благо овога краја. А још нисам поставио све што сам прикупио, јер не стане у млин него чека под кровом оближњег сјеника. Направио сам и кућице за птице селице које се већ четири године у њих враћају, па се, ето, сад већ добро знамо – говори нам Никола с нескривеним ентузијазмом.

Будући да ниједна обнова на Кордуну и Банији не може тећи глатко, без тешкоћа, такви су проблеми закачили и Шкргића, само што им извориште нису пропусти мајстора, спорост и немар државне администрације ни природне катастрофе – узрок су им даброви, ти жустри градитељи и природни владари чистих потока и рјечица који и овдје воду Војишнице наводе према својим обитавалиштима. Тако да Никола бране које вриједни глодавци ноћу граде, дању ‘разграђује’, водећи притом итекаког рачуна о суживоту с њима. Не жели их уплашити, јер и сам страхује да би могли отићи, а какав би то онда пуст поток без њих био. Иако у његову излетишту још има пуно посла, већ га посјећују стални гости, поготову љети. — Долазе овамо људи из Топуског, Карловца, Војнића, Вргинмоста, Глине, па уживају у цијелом процесу: од мљевења кукуруза до припремања традиционалне укусне погаче старинским начином, на отвореној ватри. Највише, наравно, уживају дјеца док гацају по потоку и завирују у настамбе даброва, па им дан учас прохуја у игри и весељу, без буљења у екране. Неки гости знају и преспавати, само да у овој идили дочекају зору и чудесно лијепо свитање – каже Никола, који још није регистрирао туристичку дјелатност па своје услуге не наплаћује. Али му гости свеједно оставе покоји еуро, као знак захвалности за угодан одмак од неријетко нездраве и неугодне свакодневнице. И ми му желимо свако добро у даљњем оплемењивању два хектара дједовине и претварању старог Шкргића-млина у етнолошко и еколошко уточиште које се помало по љепоти већ прочуло међу добронамјерним свијетом унутар и изван административних граница Баније и Кордуна. ■

Trideset tri godine neizvjesnosti

Ubojstvo načelnika osječke policije Josipa Reihl-Kira 1991. bilo je odlučujuće u presudi Upravnog suda u Zagrebu. Kako je to bio dokaz da je rat već bio započeo, sud je konačno proglasio ratnom žrtvom Sinišu Strižaka, Banijca ubijenog na proputovanju Slavonijom

PORODICA SINIŠE STRIŽAKA, 26-godišnjeg civila koji je nestao 4. jula 1991., dočekala je natruhu pravde poslije više od tri decenije patnje i neodgovorenih pitanja. Umjesto da na domaćim sudovima budu do kraja razotkrivene okolnosti nestanka i smrti ovog civila te tražena kazna za odgovorne, na zagrebačkom Upravnom sudu potvrđena je tek odranije službeno poznata činjenica – Siniša Strižak lišen je slobode i života kao civilna osoba u ratnim okolnostima na području zapadnog Srema. Istina se, očito, mora uvijek iznova ponavljati i dokazivati. Bilo je potrebno održati sudsku raspravu i upravni spor kako bi se uopće došlo do priznavanja Strižakovog stradanja, Banijca iz Prevršca kod Kostajnice.

Prema rješenju Ministarstva hrvatskih branitelja iz 2024., njegov tragični kraj nije imao veze s ratom. Udovici Siniše Strižaka u dva navrata je odbijen zahtjev za priznanje statusa člana obitelji civilne osobe nestale u Domovinskom ratu i pravo na obiteljsku invalidninu. Tvrdili su da se u Evidenciji osoba nestalih u Domovinskom ratu ne nalazi njen suprug. Kao što smo već pisali, njegovo ime i prezime nalazi se pod rednim brojem 1.529 u Knjizi nestalih. Također je zabilježen i u Knjizi osoba nestalih na području Hrvatske, samo pod drugim rednim brojem: 1.406. Oba je dokumenta proizvelo upravo Ministarstvo hrvatskih branitelja, a mi smo njegove podatke pronašli u još najmanje sedam relevantnih

izvora i popisa žrtava. Podsjetimo, njegovo ime stoji na popisu Documente – centra za suočavanje s prošlošću, gdje se Strižak navodi kao jedan od stradalnika iz Sisačko-moslavačke županije; u bazi podataka aktivnih slučajeva osoba nestalih u sukobima na području bivše Jugoslavije, Međunarodne komisije za nestale osobe; zatim u pregledu ratnih žrtava, državljana Hrvatske, srpske nacionalnosti Fonda za humanitarno pravo; na popisu fra-tru IVICE JAGODIČA koji je bilježio stradanje u Vukovaru; u ediciji Udruženja porodice nestalih i nasilno odvedenih lica Vukovar iz 1999.; na popisu Udruženja porodica nestalih i poginulih lica 'Suza' te na spisku DIC-a Veritas.

Iako je sve bilo jasno, donositelji odluka iz Ministarstva hrvatskih branitelja ustrajali su u stavu da se Strižakov nestanak 'ne može nedvojbeno dovesti u uzročno-posljedičnu vezu s ratnim događanjima u Domovinskom ratu sukladno članku 9. Zakona o civilnim stradalnicima'.

Njihove proizvoljne ocjene bile su lako oborive. Sudac BOJAN BUGARIN, u nepravomoćnoj presudi od 24. decembra 2024., iznio je kratak, ali krunski argument kao dokaz da je nerazjašnjeni nestanak mladog čovjeka posljedica isključivo ratnih djelovanja. Naime, tri dana prije zločina nad Strižakom, u istom dijelu zemlje, na cesti između Osijeka i Tenje, iz zasjede je ubijen načelnik osječke policije JOSIP REIHL-KIR. Likvidiran je pri povratku s pregovora s pobunjenim Srbima.

Kirovo zalaganje za mirno okončanje sukoba se uglavnom prešućuje, no sudac Upravnog suda ispravno povezuje ta dva strašna zločina.

'Notorno je da se u početku srpnja 1991. godine već vodio oružani sukob na području istočne Slavonije i zapadnog Srijema, na što ukazuje i činjenica da je u tim okolnostima još 1. srpnja 1991. godine ubijen i načelnik osječke policije. Iz svega navedenog sud zaključuje da je Siniša Strižak kao civilna osoba kraj mjesta Orolik 4. srpnja 1991. godine lišen slobode u smislu čl. 9. st. 1. a) Zakona o civilnim stradalnicima i nestao (a potom izgleda i lišen života), u ratnim okolnostima vezanim uz Domovinski rat, zbog čega je naknadno sudskom odlukom i proglašen umrlim', navodi se u obrazloženju presude.

JELENA STRIŽAK, udovica nastradalog, na sudu je dala iskaz o posljednjim zajedničkim danima sa suprugom. Četvrtog dana jula ispratila ga je iz Beograda zajedno sa susjedom MILANOM ŠOLIĆEM, kojem se također gubi svaki trag. Strižak i Šolić bili su u jednodnevnoj posjeti porodicama u Srbiji. Žene i djecu su sklonili na sigurno dok je rat buktio po Baniji. Osobnim automobilom uputili su se nazad u Prevršac, ali do kuće nisu stigli. U žitu u Oroliku zatečeno je napušteno vozilo, a njihovi posmrtni ostaci nikad nisu pronađeni. Nakon alarmantnog poziva nepoznate osobe u noći između 4. i 5. jula, koja je Jelena Strižak kazala da su joj suprug i susjed mrtvi, ona se vlakom uputila na mjesto gdje su zadnji put viđeni.

Kako je navela, zbog prisutnosti naoružanih formacija u Oroliku odlučila je da se ne iskrca iz vlaka. Produžila je u Hrvatsku Kostajnicu gdje je prijavila nestanak supruga. Samo tri dana poslije, 7. jula, Siniša Strižak je proglašen mrtvim. Udovica je izjavila da njen suprug nije bio pripadnik nikakve vojne jedinice.

Analizirajući upravni postupak u kojem je ostala uskraćena za svoja prava na obiteljsku invalidninu, sudac Bugarin je objasnio da upravna tijela nisu osporila da je Siniša Strižak u vrijeme nestanka bio civil. Isto tako, ta upravna tijela nisu dokazala da je do danas provedena bilo kakva relevantna istraga vezana uz okolnosti njegovog nestanka.

'U takvim okolnostima sud ne može osporiti tvrdnje tužiteljice da je Siniša Strižak u vrijeme nestanka bio civilna osoba i da je za njegov nestanak odgovorna jedna od strana u oružanom sukobu, odnosno u Domovinskom ratu, koji je tada već bio započeo na području istočne Slavonije i zapadnog Srijema, pa tako i na području mjesta Orolik. Istovremeno upravna tijela nisu dokazala da je u vezi toga ikada provedena potpuna istraga', objašnjeno je u presudi.

U maju 2024. razgovarali smo s Jelenom Strižak. Dugo godina je vjerovala da joj je suprug živ, da je negdje zarobljen i da će se vratiti. Na Općinskom sudu u Kostajnici ubrzo je proglašen mrtvim, ali u tom smrtnom listu ne pišu okolnosti stradanja.

— Još uvijek čekamo da ga pronađu, dala sam DNK. Svašta sam pokušavala. Oni sad meni opet pišu odbijenicu da ga nema na spisku nestalih, a ima ga. Moja djeca nisu s neba pala, imala su oca – kazala je Jelena Strižak. Ona je prije 16 godina podnijela tužbu na Općinskom sudu u Hrvatskoj Kostajnici. Spor je izgubila. Morala je platiti troškove parnice u iznosu od 8.700 kuna. Gotovo pune četiri godine, od 2008. pa do 2012., zajedno sa svekrvom je plaćala 200 kuna mjesečno.

Upravni sud stao je na stranu Jelene Strižak i njen iskaz ocijenio u potpunosti vjerodostojnim, iskrenim, istinitim, detaljnim i preciznim. Kako se navodi u presudi, na temelju utvrđenih činjenica i na temelju čl. 10. st. 2. Zakona o civilnim stradalnicima, tužiteljici je priznat status člana obitelji civilne osobe nestale u Domovinskom ratu, a tako i pravo na obiteljsku invalidninu. Nadležnom upravnom tijelu naloženo je da u roku od 30 dana donese posebnu odluku. ■

Ime Siniše Strižaka nalazi se na većini popisa ratnih žrtava

Baza podataka aktivnih slučajeva osoba nestalih u sukobima na području bivše Jugoslavije

Područje nestanka:	HRVATSKA
Ime:	Sinisa
Ime oca:	Simo
Prezime:	Strizak
<input type="button" value="Pretraži"/> <input type="button" value="Resetuj"/>	

Rezultati pretrage

Ime	Ime oca	Prezime	Mjesto rođenja	Datum rođenja	Prijavljeno mjesto nestanka	Prijavljeni datum nestanka
SINISA	SIMO	STRIZAK	MECENCANI	22-06-1966	TOVARNIK	04-07-1991

ИНФОРМАТОР

Литургија у саборном храму
Преображења Господњег
(Фото: Патрик Мацек/Pixsell)Будимо
браћа једни
другима

Мноштво несрећа, сукоба и ратова започињу дехуманизацијом ближњег, потирањем људскости другог људског бића, истакнуто је у патријарховој посланици

ПРАВОСЛАВНИ вјерници и сви људи добре воље у Загребу, али и другдје, испунили су цркве како би 6. и 7. јануара обиљежили Бадњу вечер и Божић, најрадоснији хришћански празник.

Литургију је у пуном саборном храму Преображења Господњег служио администратор Епархије загребачко-љубљанске, владика буеносајрески и јужно-централноамерички КИРИЛО са загребачким свештенством и монаштвом, а том приликом је, као и у свим храмовима, прочитана и посланица патријарха ПОРФИРИЈА у којој су вјерници позвани да 'по сваку цену међу собом граде мостове разумевања, љубави и мира'.

— Позивамо верне да на Божић загрију своја срца пламеном који је грејао новорођеног Богомладенца. Истовремено ми, који празнујемо у миру, не смемо заборавити оне који страдају, тугују и ове дане радости проводе прогнани из својих домова, понављајући тако судбину Христа, већ у најранијем детињству прогнаника. Видимо како у многим крајевима света мајке и очеви, са дечицом у наручју, бежећи од савремених Ирода, доживљавају и у 21. веку судбину витлејемске деце из времена Рођења Христовог. У крајевима у којима је Христос рођен и сада се чује 'плач и ридане и нарицање много'. Као и у суседним земљама, Сирији и Либану, број људских жртава немилице се умножава, док је број убијене деце, што је најстрашније, многоструко превазишао број деце пострадали од Иродових руку. Са молитвеним вапајима Богу да дарује мир целој свету, гледамо и на страшни сукоб

једнокрвне и једноверне браће у Украјини и Русији, који, на велику жалост свих нас, већ улази у четврту годину, истакнуто је.

Уз спомињање невиних страдалих у паду надстрешнице на новосадској железничкој станици, у посланици се указује 'да једни према другима морамо бити браћа, бити људи, охристовљени, искрени, суштински добри. Споменут је и српски народ на Косову и Метохији који је у 'овој својој вековној постојбини већ четврт века најугроженији и најнезаштићенији народ на европском континенту'. 'Дивимо се вашој вери, вашем јунаштву, вашем стрпљењу и трпљењу' истиче се.

Најављена је и прослава 850-годишњице рођења најзначајније личности у историји српског народа – Светог Саве. 'Потребан је подвиг љубави према Богу, али и према сваком човеку као свом вечном брату. А та љубав је у слушању, разумевању, загрљају и прихватању другог као ближњег; у праштању, саосећању, милосрђу, жртви, у свакој христоводобној врлини', наводи се уз подсећање да 'црква не осуђује, не дели, не прави разлику међу браћом, него нас подсећа да смо сви једни другима потребни и све позива на мир и заједницу љубави'.

'Не заборавимо да мноштво несрећа, сукоба и ратова започињу дехуманизацијом ближњег, потирањем људскости другог људског бића. Зато је од пресудне важности да сви, колико нас има, престанемо да користимо речник у коме се други прво назива странцем, затим противником, онда непријатељем и, на самом крају, нељудским бићем. Сетимо се кобних последица таквих поступака у историји људског рода, који су, на жалост, многобројни! Сетимо се наше прошлости и подела од којих до данас не можемо да се опоравимо! Одустанемо од агресије и насиља као начина решавања проблема и несугласица', наглашава се у посланици коју је прочитао протојереј ставрофор Душко СПАСОЈЕВИЋ, након чега је услиједила проповијед владике Кирила и масовно причешће.

Црква је и на Бадње вече била испуњена вјерницима, а многи који су остали напољу могли су обред гледати на постављеном дисплеју. Владика Кирило обратио се поруком да се Божић не може свести искључиво на бомбастичне рекламне поруке којима смо снажно изложени у неђеља-

ма пред његову прославу. Нити је прича о Божићу само сјећање на догађаје древних времена. За хришћане, Божић је најдубља тајна, израз и свједочанство љубави Божје према људима, нагласио је владика.

Вјерским обредима присуствовали су представници Срба у Хрватској на челу с председником СНВ-а МИЛОРАДОМ ПУПОВЦЕМ и представници других вјероисповијести. Вјерницима су подијељени бадњачићи, а дружење је настављено на Цвјетном тргу пред црквом гдје је у сурадњи СПЦ-а и СДСС-а подијељено 300 порција рибица, 80 литара куханог вина и 40 литара кухане ракије.

■ Ненад Јовановић

Унапређење
односа

На састанку представника српске заједнице с градоначелником Винковаца договорен је наставак сарадње у 2025.

ПРЕДСТАВНИЦИ политичког и друштвеног живота српске заједнице на истоку Хрватске, предвођени замеником вуковарско-сремског жупана СРЂАНОМ ЈЕРЕМИЋЕМ, претпоследњег дана 2024. године, у Винковцима су разговарали с градоначелником ИВАНОМ БОСАНЧИЋЕМ. Током састанка доминирале су теме везане уз пројекте, предвиђене за реализацију у новој календарској години с посебним освртом на потребе тамошње српске заједнице.

— Договорено је да се изврши санација крова на просторијама Фудбалског клуба Хајдук Мирко у Мирковцима, асфалтира цеста која води према игралишту и постави јавна расвета. У фокусу је било и уређење мањег дечјег игралишта адекватним справама – рекао је након састанка Јеремић. Намера је да игралиште буде место окупљања деце и родитеља из споменутог приградског насеља. Осим клуба, на средства из градског буџета Винковаца рачунају и представници удружења која окупљају припаднике српске заједнице. — Биће обезбеђена средства за рад Ловачког друштва, Већа српске националне

Учесници састанка у Винковцима

мањине Града Винковаца, али и за новоосновано мирковачко Удружење младих, као и санацију православних храмова у Мирковцима и Винковцима – нагласио је Јеремић. Када је реч о инфраструктурним пројектима, планиран је завршетак изградње канализационе мреже, нових цеста и стаза. Током састанка је закључено да су развојни програми од заједничког интереса у контексту привредног напретка, а посебно задовољство наглашено је добрим међунационалним односима. Винковачки градоначелник Иван Босанчић амбициозно је најавио да ће већ овог пролећа у Винковцима бити отворено двадесетак градилишта. Реч је о инвестицијама вредним више од стотину милиона евра. — Ти пројекти су битни за све грађане. Зато је сарадња с удружењима из Мирковаца још важнија, јер добијамо нове идеје што би требали у наредном периоду да учинимо – рекао је Босанчић. Говорећи о пројектима на подручју Мирковаца, сматра да је градска власт урадила пуно на комуналној инфраструктури.

— Можемо рећи да таквих улагања није било дуго година. Кад завршимо асфалтирање и уређење улица, Мирковци ће бити насеље угодније за живот – поручио је Босанчић. Уз Јеремића, у делегацији српских представника били су Душан Јецков, председник Жупанијске организације СДСС-а, председник и секретар жупанијског Већа српске националне мањине Светислав Микеревић и Душан Латас, председник Већа српске националне мањине Града Винковаца Владимир Мишкић, председник винковачке Градске организације СДСС-а Славко Косановић, као и представници мирковачког фудбалског клуба, Ловачког друштва и Удружења младих.

■ Сенка Недељковић

Дружење
у снијегу

Одржана је Зимска школа српског језика, културе и традиције 'Моравице 2024' коју је похађало 40 ученика од другог до осмог разреда основне школе

УОРГАНИЗАЦИЈИ СКД-а 'Просвјета', у Моравицама је од 27. до 30. децембра 2024. одржана Зимска школа српског језика, културе и традиције 'Моравице 2024'. Зимску школу похађало је 40 ученика од другог до осмог разреда основне школе, уз укупно седам предавача по разним областима.

— Полазници Зимске школе дошли су из више жупанија сјеверног дијела Хрватске, односно из Нашица, Ђурђеновца, Нове Градишке, Окучана, Дарувара, Бјеловара, Хрватске Дубице, Хрватске Костајнице, Петриње, Глине, Јабуковца, Топуског, Загреба и Велике Горице. Одржане су бројне радионице на којима су учитељи српског језика и културе из Загреба и Моравица, упознали ученике са српским језиком, књижевницима и традицијом, укључујући локалну средину. Тако су на му-

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forumu

NOVOSTI
HOBOCIJA

#1308, petak 10. 1. 2025.

DUNJA GUSIĆ Vlajternativa je pobjeda optimizma

Konačno smo postali svjesni važnosti toga što radimo za Benkovac i želimo da naš grad ne bude percipiran izvana kao rupa u kojoj se samo ojka. Neka i toga bude, ali ovdje postoje ljudi koji svoj gradić smatraju urbanim mjestom

Doći u ravnokotarski gradić Benkovac a ne pregledati novoispisane grafite i zagledati se u različite intervencije *street arta* na zidovima zgrada, težak je propust, usporediv s frazom 'doći u Rim, a ne vidjeti papu', jer ti natpisi su gradske razglednice iz kojih se da iščitati svakodnevan, običan život. Ali i više od toga, zaključit ćemo u društvu DUNJE GUSIĆ, pedagoginje, profesorice i aktivistkinje, s kojom obilazimo grad njezinog odrastanja i života. U Benkovcu postoji i 'kuća Edgara Allana Poea', što nam opet sugerira grafit napisan na pročelju jedne trošne katnice. Dunja nam s radošću ukazuje i na grafit 'Vetrinar' (veterinar, op. a.). 'Idemo kod vetrinara', tumači nam ovu idiomsku spletku kojom se služe lokalci, izostavljajući drugi samoglasnik 'e'.

'A što tek reći na grafit 'Bluz manitog grada', osim – i to je Benkovac', razdragano nam tumači naša sugovornica. Dotični nas je grad zainteresirao za nekih ranijih posjeta, kada smo pokušali dokučiti što im znači grafit 'Smiješan grad' s crtežom smajlija oko kojeg se, priča Dunja, stvorila prava gungula, kako to Benkovčani vole reći, iako još nitko nije otkrio autora. Ali, svatko tu poruku drugačije tumači.

Kako je vi tumačite?

Ako ćemo okrenuti na pozitivu, bit će to 'smišan grad' u doslovnom, privlačnom smislu, ali se također može čitati i kao niz apsurdna i nelogičnosti kojima svjedoče oni koji žive u maloj sredini. Niz godina, recimo, važne institucije grada Benkovca vode oni koji u njemu zapravo ne žive. Prije svega direktor turističke zajednice, a ni ravnatelj muzeja, kao ni ravnatelj gradske knjižnice. To je za mene smiješno.

Vrlo zanimljivi detalji. Inače, predsjednica ste udruge Vljajter-ego koja svakog ljeta već 14 godina organizira glazbeni festival Vljajternativa, a lani ste uspjeli dovesti i britanski kulturni pank bend Toy Dolls, što je odjeknulo naširoko. Kako je raditi festival u tako maloj sredini koji je postao i najbolji promotor ovoga grada?

U organizaciji je jako malo ljudi, među njima i moj brat koji osmišljava glazbeni *line up* pa obilazi brojne svirke na nezavisnoj sceni. Konačno smo postali

Na svojoj koži sam prošla kroz rat i on je, nažalost, nešto s čime mi ovdje svakodneвно i dalje živimo. Rat je za mene mučna pojava i teško mi je zamisliti da netko u ovom trenutku prolazi kroz strahote u Gazi i Ukrajini

svjesni važnosti toga što radimo za Benkovac, jer ranije pozitivne ocjene drugih nismo tako doživljavali. Želimo da naš grad ne bude percipiran izvana kao rupa u kojoj se samo ojka. Neka i toga bude, ali ovdje postoje ljudi koji svoj gradić smatraju urbanim mjestom. Prošle godine imali smo do tri tisuće ljudi na samom festivalu, za jednu večer usred ljeta, što je za Benkovac bilo izazovno. Osjetilo se da pomalo postajemo festivalski grad, koliko god to nekome zvučalo smiješno. Čini nam se da se čitava alternativna festivalska scena sad ravna po datumu Vljajternative.

Mladi se moraju angažirati

Postoji li kakva anegdota s Toy Dollsima? Ne događa se često da takav bend, osnovan još 1979. godine, svira u našim malim sredinama.

Kada ih je jedan naš prijatelj dovezao kombijem u Benkovac, mobitelima su stali snimati zgradu 'Edgara Allana Poea', pitajući se: 'What the hell happened here?' Prvo su zazirali od toga gdje su došli, sve dok nisu sjeli na večeru i osjetili benkovačku gostoljubivost, jer kod nas je moto jedi i pij koliko god želiš. Ove godine smo uspjeli sve izgurati, između ostalog i jer smo se po prvi put prijavili na natječaj zaklade Kultura nova. Novo nam je bilo pisanje tog projekta, nakon čega smo na natječaju osvojili najveći broj bodova i deset tisuća eura. Toy Dollsi su za dolazak tražili manje od dobivenog iznosa, pa je njihov angažman bio relativno lagan. Konačno smo dobili nekakvo vanjsko priznanje od struktura koje se bave kulturom u Hrvatskoj. Kada se godinama u svojoj sredini borite s vjetrenjačama, ponekad pomislite da stvarno ne vrijedite priznanja. Financira nas i Grad Benkovac preko javnog natječaja za potrebe u kulturi, iako ne ide sve glatko. Ljetos smo po prvi put organizirali kamp i zvali su nas ljudi iz Slovenije, Austrije, Mađarske, a da isprva nismo mogli dobiti pitku vodu u trenutku kada je vani bilo 40 stupnjeva. Dovedi su je u kamp tek u trenutku kada je sve moglo završiti u medijima. Ispada da cijeli pozitivan žamor oko festivala još nije dovoljna reklama za Turističku zajednicu Benkovca. A nama se pak čini da nakon 14 godina više ne moramo nikome objašnjavati koliko je Vljajternativa važan događaj. Ovo ljetos ona je bila pobjeda našeg optimizma, spontanosti, želje za rastom i pobjeda hrabrosti u okolnostima koje su bile izazovne u svakom smislu te riječi.

Koliko je teško svakodneвно živjeti u Benkovcu? Odlaze li mladi? S druge strane radite u obrazovanju, u školi koja broji tristo učenika pa je i odgovornost za intelektualni razvoj mladih veliki imperativ?

Prije rata 1990-ih naša škola je brojala tisuću učenika. Kada spominjemo odlazak, prije osam godina je bio jedan veći iseljenički val, a sad nije tolikih razmjera. Čini mi se da se jedan dio nove generacije dobro uklopio u grad. Benkovac definitivno nije grad mladih,

Ispada da cijeli pozitivan žamor oko festivala još nije dovoljna reklama za Turističku zajednicu Benkovca. A nama se pak čini da nakon 14 godina više ne moramo nikome objašnjavati koliko je Vljajternativa važan događaj

prije bih rekla da se radi o gradu onih srednje životne dobi. S druge strane zahvalno je što predajem hrvatski jezik jer se u sklopu toga školskog sata može pričati o temama o kojima npr. ne može profesor matematike. Zadnjih par godina uvidjela sam važnost takvih razgovora s mojim učenicima. Oni u maloj sredini nemaju priliku ni vidjeti, ni čuti, ni doživjeti nešto drugačije od onoga što im se nudi na bazičnoj osnovi. A nudi im se nogomet, odlazak nedjeljom u crkvu, kladionicu i kafiće. I to je zapravo sve.

Kroz teme u kurikulumu u sklopu neke vrste građanskog odgoja nastojim ukazati da neke stvari treba promijeniti, kao i da se one ne tiču samo onih na poziciji moći, već i budućih, školovanih građana. I sama sam se još kao studentica aktivirala u zajednici, još dok naša udruga nije ni postojala. Mladi još nisu osvijestili da mogu imati utjecaj, doći, primjerice, na lokalni radio i tražiti da imaju svoju emisiju, naučiti svirati gitaru, osmisliti likovne radionice. Samo se moraju angažirati. Za djecu koja žive u okolnim i udaljenim selima također je izuzetno važno da nešto doznaju u školi jer, kada dođu kući, teško da ondje imaju kakvog vršnjaka s kojim će ista saznanja moći podijeliti.

Feminizam mi je došao prirodno

U Ravnim kotarima, gdje geografski pripadate, oduvijek su živjeli i Srbi i Hrvati. Koliko su današnja djeca koja ovdje odrastaju lišena ratnog nasljeđa 1990-ih? Da, u Ravnim kotarima je srpsko i hrvatsko stanovništvo oduvijek živjelo zajedno. Puno je familija koje su dokaz tog suživota. Meni se čini da ljudi funkcioniraju mirno i skladno jedni s drugima u svakodnevicu. A pogotovo stariji u svojim zajedničkim interesima kao što su maslinarstvo i vinogradarstvo po kojem je ovaj kraj i poznat. Mladi su možda nešto drugačija priča. Do neke tinejdžerske dobi nitko ne spominje i ne smatra bitnim svoju nacionalnu pripadnost, zajedno se družu. Onda se nekako odjednom dogodi rečenica 'on je Srbin' ili 'ti si Hrvat' i 'takav si jer si to ili to'. Svi kažemo da to dolazi iz kuće, ali onda je na obrazovnim institucijama da odrade

svoj odgojni zadatak i da ih nauče da poštuju jedni druge. Takve tenzije se ponekad osjete u vrijeme nekih obljetnica i kada se nacionalizam nameće kao jedini ispravan put. Baš u tim danima treba pričati o praštanju i zajedništvu, a ne ih nabrijavati tzv. domoljubnim pjesmama. Tada im čitam poeziju ZORANA ŽMIRIĆA i prozu IVANE BODROŽIĆ koje imaju snažne antiratne poruke, ali im, kada osjetim potrebu, pričam i o svom iskustvu djetinjstva u ratu. Mladi ljudi su nam važni, ne smijemo se igrati njihovim sudbinama i iskorištavati njihovu naivnost i nevinost.

Završili ste i digitalnu feminističku školu u sklopu beogradskog Centra za ženske studije. Kakav je vaš pogled na feminizam iz ipak konzervativne sredine u kojoj živite?

Spomenuta školica održavala se *online* za vrijeme pandemije. Ali, da, pogled iz male sredine je ponešto drugačiji. Kada usporedim sa svjetskim događanjima razmatram aktivizam i borbu za ženska prava iz svoje patrijarhalne sredine, primjećujem puno mojih vršnjakinja, poznanica i prijateljica kojima bih u više situacija rekla da su postupile krivo ili da su mogle postupiti drugačije, ili da su se trebale zauzeti za sebe, zaštititi se. Recimo, puno mojih prijateljica iz djetinjstva nikad me nisu pitale za Vljajternativu. Taj dio mog života im je ili nejasan ili čudan, pa je njihovo pitanje kada se mislim udati. Sve drugo im je manje bitno. Takvo zadiranje u dio moje privatnosti, što je to ako ne ukalupljivanje u ladice?

Feminizam mi je došao prirodno. Primijetila sam puno tužnih i nesretnih priča, primjerice kroz rad u školi vidim kako se tretira djevojčice. Naučene su da preuzimaju mnogo više odgovornosti negoli njihova braća. Upravo je udaja jedna od njihovih opsesija jer im se to nameće tijekom cijelog odrastanja u tradicionalnoj sredini. U takvoj sredini im se ne nudi nijedan drugačiji obrazac od patrijarhalnog. S druge strane im kažem da se ne odriču ničeg važnog što im pripada i da se bore za sebe. To je feminizam u svojoj osnovi. Toliko je potreban ovdje gdje živim. Ponekad me iznenade kada same osvijeste i prepoznaju nepravdu, to mi bude dokaz da nisam govorila uzalud i da su važne i male pobjede.

Pomažete i žene koje žive u problematičnoj obiteljskoj i socijalnoj situaciji pri Centru za socijalnu skrb. To vam je u jednom trenutku priskrbilo i nominaciju za 'Strašnu ženu godine', odnosno za Fierce Women nagradu. Kako taj vaš aktivizam izgleda izbliza?

U tome sam već četiri i pol godine. Radila sam s jednom obitelji čija je financijska situacija doista loša. Riječ je o samohranom majci s četvero djece s teškoćama u razvoju. Njima je uz konkretnu pomoć trebao i razgovor, podrška koju nisu imali jer naprosto žive sami na vrhu brda u selu bez asfalta. Jednom tjedno sam se družila s njima, kasnije sam im dolazila na rođendane i slave; na neki način smo se sprijateljili. Zatim sam imala i druge slučajeve, poput žena žrtava obiteljskog nasilja kojeg su trpjele godinama zbog alkoholizma bračnog partnera ili drugih obiteljskih problema. Ostajale su u braku jer je u maloj sredini puno teže negdje pobjeći, pogotovo ako se takva žena prethodno u ime brata i

nevjeste odrekla kata obiteljske kuće ili slično. To je također ogroman problem.

Pričajmo o miru

Jedna ste od potpisnica apela za mir u Ukrajini. Koliko se danas važno povezivati upravo kroz mirovne inicijative? Koliko vas plaše događanja u svijetu? Na svojoj koži sam prošla rat 1990-ih i on je, nažalost, nešto s čime mi ovdje svakodnevno i dalje živimo. Rat je za mene mučna pojava i teško mi je zamisliti da netko u ovom trenutku prolazi kroz jednake strahote u Gazi i Ukrajini. Svakodnevno pričamo o porukama koje moramo poslati mladima. Svi se možemo uhvatiti upravo za antiratnu poruku jer ona po sebi nije klišeizirana već univerzalna. Kako u škole dolaze maturantima predstavljati fakultete i izbore, jednako tako ih pozivaju i u vojsku. U takvim situacijama osjetim nelagodu. Nedavno sam gledala prilog o tome koliko imamo atomskih skloništa i slično i to mi je bilo traumatično jer me momentalno vratilo u sklonište u kojem sam provela rat. Zbog toga djeci uvijek šaljem istu poruku: ne pričajmo o militarizaciji, pričajmo o miru.

Kada spominjete Gazu, podaci brojnih organizacija za zaštitu ljudskih prava

pokazuju da je genocid u tom području izravno pogodio 70 posto žena i djece, ali i da palestinsko pitanje ima duboke feminističke dimenzije. Što biste vi rekli?

Mislim da bi za početak trebali osvijestiti da se genocid u Gazi i dalje opravdava potpuno besmislenim tezama, a jedna od njih je da su svi palestinski muškarci nasilni prema svojim ženama i da je njihovo ubojstvo zapravo spas za 'potpuno podređene' žene. Sve te ubijene žene i djecu se istodobno uopće ne prikazuje kao dijelove obitelji

Veseli me što sam se povezala s grupama feministkinja pa jednom mjesečno online organiziramo čitateljski klub. Te pojedinke dolaze iz Beograda, Ljubljane, Splita, odasvud. I to je moj prozor u svijet

koje su se voljele, gradile svoje živote koji su prekinuti masovnim ubojstvima, silovanjima, napadima. Kao žena mogu suosjećati s tinejdžericama, majkama, trudnicama koje ne mogu dobiti osnovnu medicinsku skrb, ali i stvari koje mi uzimamo zdravo za gotovo – higijenske uloške ili tablete protiv bolova za sebe i za svoju djecu. Važno je ne upasti u zamku koju nam pojedine strukture serviraju, uporno predstavljajući narod Palestine kao 'divlji' i 'opasan'.

U Hrvatskoj je sve više stranih radnika. Pretpostavljamo da je tako i tu kod vas. Postoji li potreba da uče jezik, pa s obzirom na to da ste profesorica hrvatskoga jezika, možda već imate određena takva iskustva? Odnedavno sam angažirana u jednoj tvornici u Benkovcu, gdje jednom tjedno predajem hrvatski jezik stranim radnicima. To je prekrasno iskustvo. Imam pedesetak učenika, dok ih u toj tvornici metalnog lijeva ima više od stotinu. Jako su zainteresirani da nauče jezik, što im je omogućio poslodavac. Prvo moje pitanje bilo je kako im je u Benkovcu. Rekli su mi da su ljudi jako ljubazni, nakon čega mi je pao teret s leđa. To je bio dobar start. Najviše žele naučiti svakodnevne fraze: kako kupiti kruh u dućanu, naručiti kavu, kako da pitaju za slobodan dan ili bolovanje, ili da kažu kako nečim nisu zadovoljni.

Kada vas slušamo, nameće se pitanje što bi se moralo dogoditi da napustite ovu sredinu, koja je centar vašeg života o kojoj pričate s toliko kritike i topline istovremeno? Zar ne bi netko sa strane mogao reći kako je šteta da svoje potencijale ne razvijate u puno potentnijim, većim gradovima? Možda da se s Vljatarnivom dogodi nešto ružno što bih shvatila osobno. Možda tek tada. Ipak, teško da postoji to nešto što bi me odvuklo odavde. Možda će zvučati *passé*, ali ja sam odgojena u ljubavi prema svom gradu, poštovanju drugih, pa i određenoj tradiciji. Ono što me ipak jako pogodilo bio je gubitak prostora u kojem je naša udruga djelovala godinama. U tom prostoru gradili smo scenu i okupljali mlade ljude koji su tamo mogli čuti neki pank ili metal bend iz Zagreba, Zadra, Šibenika i doživjeti nešto novo, formirati sebe i obogatiti svoj život. Prostor je bio u starom Domu kulture koji je srušen i sada je europskim fondovima izgrađen novi. Prošlo je već pet godina i stasale su generacije koje su ostale zakinute za to iskustvo. S druge strane, veseli me što sam se povezala s grupama feministkinja pa jednom mjesečno online organiziramo feministički čitateljski klub. Te pojedinke dolaze iz Beograda, Ljubljane, Splita, odasvud. I to je moj prozor u svijet. Nisam se zatvorila u vlastitu avliju.

Unu čuva ženska ruka

Ličanke Jovana Rašeta, Tanja Rastović i Darinka Rašuo predvode tri srodne inicijative. 'Naše udruge stoje kao svjetionik nade za sve koji vjeruju da je priroda vrijedna borbe. Rijeka Una teče slobodno, a priča o njenoj zaštiti postala je inspiracija za druge', kaže nam Darinka

URURALNIM krajevima Hrvatske, gdje prirodne ljepote i bogata baština često stoje u sjeni društvenih i ekoloških izazova, djeluju žene koje ne samo da brane prirodu, već i pokreću zajednicu. Ličanke JOVANA RAŠETA, TANJA RASTOVIĆ i DARINKA RAŠUO predvode tri srodne inicijative, svaka na svoj način oblikujući sudbine ljudi i krajolika koji nazivaju domom. Njihove priče svjedoče o snazi zajedništva, važnosti aktivizma i dubokoj ljubavi prema prirodi. A kako priroda i ljudi žive u skladu, saznajte kroz njihove portrete.

Jovana Rašeta

Profesorica srpskog jezika i književnosti intenzivno živi život posvećen zajednici i prirodi. Nakon godina provedenih u Beogradu i Zagrebu, Jovana se vratila u rodni Donji Lapac, gdje kroz rad u tri škole kao nastavnica srpskog jezika i kulture po modelu C te kroz aktivizam doprinosi razvoju svog kraja. Njezin povratak u ruralni krajolik nije bio samo povratak kući, već svjesna odluka da se bori za očuvanje okoliša i unapređenje društvenog života.

Jedna je od prošlogodišnjih polaznica SDF-ove škole 'Kata', gdje se kroz edukacije i udruživanje sa ostalim ženama osnažila i postala pokretači-

ca promjena u svojoj sredini. Jovana je ključna figura u Udruzi za zaštitu rijeke Une – Buk, organizaciji nastaloj iz potrebe da se zaštiti prirodna ljepota rijeke Une i Štrbačkog buka.

Tu su joj se našli RADMILA KUGA, MILIĆ MARTINOVIĆ i ostali vrijedni sumještanici koji su spremni biti na prvoj liniji fronta. Udruga je proizašla iz spontanog otpora lokalaca planovima za gradnju hidroelektrana na izvoru Une. Kroz neumornu borbu i mobilizaciju medija, uspjeli su spriječiti devastaciju navedenog područja. Međutim, novi izazov iskrsnuo je na Štrbačkom buku, gdje pojedinac koji tvrdi da je vlasnik priobalnog pojasa godinama devastira taj prirodni dragulj.

Rašeta je prepoznala važnost zajedničkog djelovanja i uloge vođe u trenutku kada pasivnost više nije bila opcija. 'Shvatila sam da imam dovoljno volje i želje da uđem u tešku bitku', kaže, objašnjavajući kako se okružila sjajnim timom koji joj pomaže u borbi za zaštitu Štrbačkog buka. Udruga se bavi ključnim pitanjima – zaustavljanjem ilegalnih radova na lokalitetu, zaštitom prirode kroz institucionalne mehanizme i podizanjem svijesti lokalnog stanovništva o važnosti očuvanja prirodnog naslijeđa.

— Mislim da su mladi ti koji su zapravo nosioci ideja o važnosti očuvanja prirodnih resursa. Ako pogledamo i na svjetskom nivou, mlade generacije su te koje se bave problematikama globalnog zatopljenja, i generalno drže

Prosvjed protiv devastacije Une (Foto: Šime Zelić/PIXSELL)

lekciju starijoj populaciji o važnosti očuvanja našeg planeta. Kao što je moj kolega iz udruge Mičo Martinović rekao na samoj tribini, mi u Donjem Lapcu imamo problem neprepoznavanja onog što imamo – govori Jovana te dodaje da uključivanjem udruge kroz društvene mreže pokušavaju doprijeti do mlađeg stanovništva.

Trenutno, glavni problem na Štrbačkom buku uključuje radove poput bušenja stijena, betoniranja i potkopa-

Da bismo dobili Unu, Buk i Plješevicu zaštićenu, u ovu borbu mora se uključiti masa ljudi, ali i institucije moraju reagirati, govori Jovana Rašeta

Jovana Rašeta

vanja stare Unske pruge radi izgradnje vidikovca. Materijal se baca u rijeku, uništavajući sedrene tvorevine, a flora i fauna ugrožene su sadnjom alohtonih biljaka koje potiskuju autohtone vrste. Voda se niz Štrbački buk obrušava niz nekoliko slapova i vodopada gradeći jedinstvene sedrene tvorevine koje su trenutno ugrožene. U Uni je posebno interesantan živi svijet koji i sam pridonosi stvaranju sedrenih tvorevina. Mahovine – briofite su svojom građom pogodne za zadržavanje istaloženog kalcij karbonata, čineći tako neizostavnu kariku u procesu stvaranja i rasta sedrenih tvorevina. Ti problemi dodatno su potaknuli Jovaninu odlučnost da se glas Une čuje i da njezina ljepota bude sačuvana za buduće generacije.

Iako mlada, udruga je u kratkom vremenu privukla pažnju javnosti. U samo dva mjeseca postojanja organizirali su tribinu na kojoj su predstavili svoj rad, probleme koje rješavaju i ciljeve koje žele ostvariti. Odziv lokalnog stanovništva bio je ohrabrujući – novi članovi pridružili su se udruzi, a podrška zajednice raste.

— Mladi su nosioci ideja o važnosti očuvanja prirode – ističe Jovana, dodajući da planiraju radionice za mlade koje će ih educirati o vrijednosti lokalne prirode.

Njezina vizija budućnosti Štrbačkog buka temelji se na zajedničkoj odluci naroda i institucija.

— Da bismo dobili Unu, Buk i Plješevicu zaštićenu, u ovu borbu mora se uključiti masa ljudi, ali i institucije moraju reagirati – govori.

Cilj joj je da Una ostane netaknuta ljepota koja će biti dostupna svima – bez ilegalnih naplata, straha od urušavanja infrastrukture i devastacije prirode. Ova borba nije samo borba za prirodu, već i za identitet i budućnost Donjeg Lapca. Kroz svoj rad kao profesorica i aktivistkinja Jovana Rašeta inspirira druge da ne budu pasivni promatrači, već aktivni sudionici u kreiranju bolje budućnosti. Una je, kako kaže, 'solo una' – jedinstvena, i kao takvu, ona će je braniti svim snagama.

Tanja Rastović

Predsjednica Udruga Una Tanja Rastović već dva desetljeća neumorno radi na zaštiti prirode i poboljšanju života u ruralnim krajevima. Udruga Una, osnovana 2003. u mjestu Srb, simbol je otpora i entuzijazma. Nastala je kao odgovor na ratne posljedice koje su zahvatile to područje – izolaciju, zapuštenost i nedostatak prilika. Zahvaljujući naporima članova, udruga je tijekom godina provodila brojne projekte koji su promovirali prirodne ljepote, brinuli o ranjivim skupinama i radili na jačanju lokalne zajednice. Danas Tanja i njezin tim djeluju na području Srba, najzapadnijem dijelu Zadarske županije.

— Jedan od osnovnih ciljeva udruge je promoviranje prirodnih ljepota, briga i zaštita prirode te poboljšanje kvalitete života na našem području. Stanovništvo je ovdje većinom starije, domicilno većinom srpsko te mali postotak doseljenih iz BiH. Ljudi većinom žive od poljoprivrede i stočarstva – govori Tanja te dodaje kako Udruga Una povezuje ljude, prirodu i ideje, ali i da je kroz svoje projekte postala važan oslonac zajednici.

Ova naša priroda je jedina koju imamo, ne smijemo je uništiti. Posebno vodu jer ona će biti velik problem, govori Tanja Rastović

— Nakon godina usmjerenih na socijalne projekte, poput brige o djeci i starijima, udruga planira obnoviti svoj fokus na ekologiju i zaštitu prirode. Cilj je prijaviti se na natječaje koji podržavaju te teme, kao i potaknuti održivi turizam. Želimo vratiti pozornost na promociju naših prirodnih ljepota i raditi na projektima koji mogu dugoročno unaprijediti naše krajeve – kaže Tanja.

Udruga Una ima iskustvo u prekograničnim projektima sa BiH, ali su današnji fondovi i uvjeti zahtjevniji. Kako bi nastavili graditi povezanost sa BiH, planiraju pronaći pouzdane partnere. U suradnji s drugom Ženska Grupa Donji Lapac, Una je razvijala projekte koji se bave osnaživanjem žena i poboljšanjem njihovog položaja u zajednici. Svaki projekat, kako navodi Tanja, utjecao je na žene, čineći ih jačima i spremnijima za suočavanje s izazovima. Prema njenim riječima najveći izazov danas je motivacija mladih za sudjelovanje u civilnom sektoru.

— Sve je teže privući mlade ljude da se uključe u rad udruge, ali sam svjesna kako je potrebno razvijati aktivnosti koje će mladima biti zanimljive i korisne. Ova naša priroda je jedina koju imamo, ne smijemo je uništiti. Posebno vodu jer ona će biti velik problem – govori Tanja.

U narednom periodu će se fokusirati na programe obrazovanja, ekologije i volontiranja. Naravno, sa ciljem približavanja važnosti zajedničkog djelovanja i očuvanja prirode, ali i stvaranja

Tanja Rastović (Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

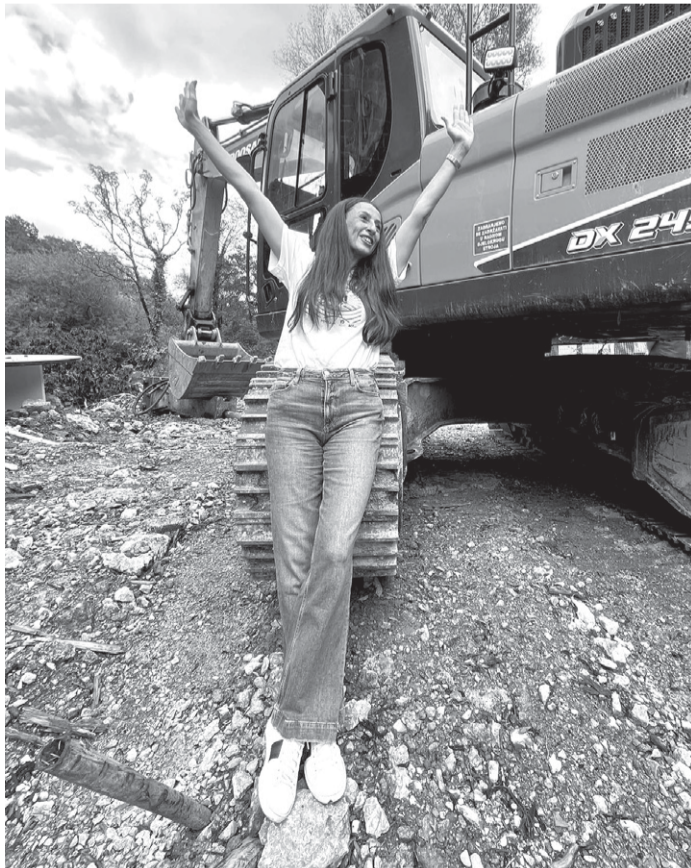
boljih uvjeta za život budućih generacija u ruralnim krajevima.

Darinka Rašuo

Moj Srb' nije samo platforma – to je pokret zajednice, simbol otpora i strastveni apel za očuvanje prirodnih ljepota Like. U srcu ove inicijative nalazi se rijeka Una, biser prirode koji spaja generacije i podsjeća na neprocjenjivu vrijednost zajedničkog naslijeđa.

Ta platforma, kako navode mještani, okuplja ljude iz različitih krajeva, prevazilazi razlike u nacionalnosti, vjeri i političkim uvjerenjima kako bi se borila za ono što je stvarno važno – zaštitu prirodnih resursa. Inspiracija za 'Moj Srb' dolazi od Darinke Rašuo, aktivistkinje iz Srba. Ona je postala prepoznatljivo ime u borbi za očuvanje prirodnih resursa, posebice rijeke Une.

Kada su projekti izgradnje mini hidroelektrana zaprijetili narušavanju prirodnog toka Une, Darinka i njezini saborci nisu ostali pasivni. Organizirali su kampanje, proteste i okupljanja, osiguravajući da se glas zajednice čuje. Zahvaljujući inicijativi 'Moj Srb,' ta je borba prerasla lokalne okvire i postala inspiracija za slične inicijative širom regiona.

Darinka Rašuo

Protesti protiv hidroelektrana privukli su stotine ljudi, od lokalnih stanovnika do aktivista iz Hrvatske, BiH, pa čak i šire. Zajednički cilj bio je da Una ostane slobodna i netaknuta. Platforma je pokazala snagu zajedništva – lokalna zajednica postala je pokretač promjena, ujedinjena u odlučnosti.

Pored borbe za rijeku, nakon intenzivnog rada na brojnim inicijativama i planovima, građanska platforma 'Moj Srb' prerasla je u udrugu Moja Una. Ovaj korak omogućit će im lakše iniciranje i sprovođenje aktivnosti kroz pravni entitet, što je ključan iskorak za daljnji rad organizacije. Na čelo udruge Moja Una postavljena je Darinka Rašuo kao predsjednica, dok su potpredsjednici RADE DUBAJIĆ i ZORAN TORBICA.

Rad na različitim projektima i inicijativama već je započet, a narednih dana objavit ćemo detalje o svim planiranim aktivnostima, istaknuto je iz udruge. Dodaju da će Moja Una biti otvorena za prijem novih članova, fizičkih i pravnih lica. Poseban fokus biće na saradnji sa drugim organizacijama, posebno sa udrugom Una, u svim oblastima gdje je to moguće. Očekivanja su velika, a uključivanje šire zajednice ključno je za ostvarenje ciljeva koji su pred njima. Kroz buduće radionice, predavanja i online kampanje, inicijative će nastaviti širiti svijest o važnosti očuvanja prirodnog naslijeđa za buduće generacije.

Iako se suočavaju sa brojnim izazovima, aktivizam pokazuje kako lokalni glasovi mogu imati globalni odjek. A borba za Unu nije završena; ona traje kroz svakodnevni rad na očuvanju prirodnih ljepota i zajedništva.

— Danas navedene platforme i udruge stoje kao svjetionik nade za sve koji vjeruju da je priroda vrijedna borbe. Rijeka Una teče slobodno, a priča o njejoj zaštiti postala je inspiracija za sve one koji se suočavaju sa sličnim izazovima. Postavlja se temelj za svijet u kojem priroda i čovjek mogu koegzistirati u harmoniji – govori nam Darinka.

Od ljeta 2025. nas očekuju i Dani Une, ali, kako kažu, i intenzivno razvijanje turizma te samog mjesta. Mještanka Srba sa novom godinom nastavlja biti aktivna u zaštiti okoliša. Kroz njen rad postavljen je temelj za svijet u kojem priroda i zajednica mogu zajedno napredovati. Uz pomoć interneta i kampanja, Srb i Štrbački buk čuva ženska ruka. ●

Пула пуна Јапана

Ирена Срдановић покренула је у Пули студиј јапанологије који годишње упише око 45 студенткица и студената из Хрватске, понекад и БиХ, а долазе и студенти из Јапана на праксу. За свој је рад добила признање јапанског министарства вањских послова

Ирена Срдановић са студентима

Почетком студеног прошле године Министарство вањских послова Јапана додијелило је признање професорици и докторици знаности Ирени Срдановић за промицање разумевања између Јапана и Хрватске те за допринос развоју пријатељских односа између Јапана и других народа. Иза овог успјеха стоје године студирања и рада, али и међународних усавршавања. Срдановић је јапанологију дипломирала у Београду, магистрирала у Љубљани, докторирала у Јапану, а данас предаје у Пули гдје је прије 10 година основала први студиј јапанологије у Хрватској.

За језике и писма заинтересирана је одувјек, а у средњој школи развила је интерес ка јапанском који ју је фасцинирао због тога што користи чак

три различита писма. Како нам каже, осјетила је да је јапански другачији и посебан, а велику је улогу у одабиру студија имала и жеља да савлада јапански, за који се сматрало да је један од тежих језика за научити, као и позитивна слика о јапанском друштву. Када је у деведесетима уписивала Филолошки факултет у Београду који је први увео студиј јапанологије још 1970-их, била је одушевљена организацијом и курикулумом студија, књижницом, али и стипендијама за одласке у Јапан које су нудили. — Тада је то била једина јапанологија на подручјима бивше Југославије, у међувремену се 90-их покренула и у Љубљани. Будући да су у једној софтверској фирми у Љубљани лока-

лизирани један софтвер на јапански језик, тражили су јапанолога да им помогне у тестирању, да протумачи поруке које се појављују на јапанском и слично. Тако сам '97., када сам завршила студиј, отишла у Љубљану радити у тој софтверској фирми као јапанолог – прича нам Ирена.

Касније је отишла у Јапан гдје је радила годину дана у јапанској фирми Пионир на Међународном одјелу као преводитељ, а ово искуство описује комплексним понављањем јер је била једини страни запосленик у улози тзв. привременог особља на одјелу од педесетак стално запослених јапанских сарадника. Међутим, велика јој је жеља била живјети у Јапану и искусити све из прве руке.

— Пуно сам тада напредовала у језику. Имала сам помоћ од колега што је допринијело усавршавању језика, као и у упознавању њихове културе и односа. Такођер сам упознала и њихов сујав гдје људи запослени у једном одјелу након пар година мијењају посао и одлазе у други одјел. Тако једни те исти људи раде у истој фирми, али мијењају различите послове и на тај начин обогаћују своја искуства и напредују – објаснила је Ирена.

По повратку у Љубљану уписала је новоосновани магистарски студиј, на докторат се касније упутила на Токијско технолошко свеучилиште гдје је провела три године, а након завршеног доктората преселила се у Пулу. Како нам прича, у међувремену је упознала супруга Пулежана, а Пула јој се, за разлику од далеког Токија, из тадашње перспективе чинила довољно блиском свему – и родитељима, али и градовима попут Копра, Љубљане, Загреба и Трста. По пресељењу је увидјела потребу за јапанологијом у Хрватској јер је таквих програма недостајало на државној разини, али и због бројних туриста из Јапана и њиховог великог интереса за путовањем у Хрватску.

— Чинило ми се да ту постоји перспектива за развој кадра у туризму и за јачање таквих културних и господарских односа. Кад сам кренула с том идејом, она није одмах била прихваћена. Требало је неко вријеме да та идеја сазрије, да је прихвате људи с друге стране и да ми отворе врата. Но након тога се све некако посложило и кренуло у правом смјеру, 2014. сам започела с израдом програма на којему сам радила годину дана у сарадњи с проф. Лином Плишко и другим колегама, а од 2015. кренули смо с његовом изведбом. Добили смо и подршку Јапанске фондације која није била изнимно велика, али је била врло значајна јер је осигурала и локалну подршку. Све се заједно покренуло у добром смјеру и показао се велики интерес студената, што смо и очекивали на темељу искустава из сусједних држава – испричала нам је Ирена.

Студенткице и студенти долазе из разних крајева Хрватске, понекад и Босне и Херцеговине, и обично их се годишње упише око 45, а како нам Ирена каже, покретањем студија заправо су испунили жеље многим који су јапанологију одлазили студирати у Венецију, Љубљану и друге европске градове те им омогућили да студирају на властитом језику. При испитивању интереса студената, закључили су како студенти/це углавном желе упознати јапанско друштво,

Додјела јапанског признања

културу и језик, а веза често започиње путем поп културе попут анимеа, манге, разних драма и серија.

— Наравно, то знање се не задржава само на поп култури. Студенти показују велики интерес и ентузијазам за дубље упознавање језика и друштва. Имамо стварно изврсне студенте који се пуно труде и прате наш ритам. Трудимо се студенте упознати и с разним друштвеним проблематикама. Један од изазова су стереотипи, попут романтичарског погледа на Јапан, који се често рефлектира кроз одређене слике – трешњин цвијет, идеализирани прикази и слично. Но сматрам да је кључно развити и критички став према друштву, било властитом или страном – објашњава Срдановић.

Тренутно имају споразуме са шест јапанских свеучилишта што омогућава размјене с већински покривеним трошковима, а у протеклих десет година послали су преко 50 студената у Јапан, укључујући и оне на једномјесечним лјетним програмима. Студенти из Јапана такођер долазе у Пулу на праксу, што је обострано корисно – за њих као будуће учитеље јапанског и за пулске студенте који имају прилику радити с изворним говорницима. Како нам Ирена каже, план им је додатно повећати број размјена у оба смјера и развијати интернационални аспект студија.

Осим што је основала студиј јапанологије и написала бројне релевантне научне чланке, Ирена Срдановић је у сарадњи с професорицом дивном тричковић из Београда написала уџбеник јапанског језика, а заједно с колегицом драганом шпицом и књигу 'Увод у знаност о јапанском језику' која је јединствена на овим подручјима. С обзиром на то да су у њој обухватиле само одређена подручја занимљива за језик, планирају написати још два дијела књиге, како Ирена каже, чим се одморе. За признање споменуто у уводу овог текста Срдановић каже да јој је драго што је труд препознат, јер је заиста све радила из неке унутарње жеље и потребе.

— Драго ми је да када погледам уназад видим колико је значајна та мрежа, подршка и повезаност, али и да када погледам у будућност видим шта се све може развијати и какви се односи могу остварити између држава, градова и институција. Сретни смо да можемо бити дио свега тога – закључује Срдановић. ●

VRZINO KOLO

Knjige i brige

PIŠE Marija Andrijašević

Trebalo mi je dugo vremena da prihvatim da je to stvarno tako, da ima časti u bijegu i da od nekih stvari ni ne možeš drugačije nego pobjeći glavom bez obzira

KAD sam prije koju godinu gazila preko Europskog trga, dva su se pijanca našla u alkoholnoj razmjeni informacija. Nije bila najugodnija, ali jedan od njih se, nakon što je drugi inzistirao da razgovaraju tako da ga drži za kragnu i unosi mu se u lice, odlučio dati u bijeg. Ovaj ozlojeđeni i skloniji fizičkom dodiru, zavrtio se u svom istrošenom baloneru oko sebe i viknuo za njim: Bježi! Ima časti i u bijegu! Često sam zadnje tri-četiri godine mislila o tome što mu je viknuo, u jednom sam trenutku te iste riječi pustila u svoju poeziju jer nije bilo izbora. Ostalo je samo uzmicanje. A taj je osjećaj poput sidra na plućima, objesi se za njih i potapa vas iznutra, i malo što, pa ni srcolom, ne može se mjeriti s tim davljenjem iznutra. Trebalo mi je dugo vremena da prihvatim da je to stvarno tako, da *ima časti u bijegu* i da od nekih stvari ni ne možeš drugačije nego pobjeći glavom bez obzira. Najčešće ravno u duboku utrobu zemlje dok se negdje ne pojavi neki komadić sunca. A pojavi se. Samo do njega treba pratiti niti osloniti se na sebe. Dole, gore, lijevo, desno i baš kad pomisliš da nema više ničeg, pojavi se – čistina. Pravo da stvari počneš ispočetka.

Kraj 2024. dočekala me još jedna selidba. I sad, razlozi su razni i za ovaj tekst nisu nužni, ali broj selidbi koje sam nabrojala od povratka s kratke avanture na Lastovu 2021. sulud je: šest. Šest. Šest! U tih 6-7 mjeseci koje sam provela na otoku, Zagreb se stvarno promijenio. I to vjerojatno ne bih bila osjetila da sam bila tamo, jer bi me grad mijenjao kako i sebe i ja bih uspjela uhvatiti korak. Otad, kao da stalno hvatam zalet na asfaltu i uspijem nešto na kratko, na dah, ali ništa na duže staze. Brzo sam opet na zemlji. Nešto me zabije za buku i vrevu grada i umjesto da vrisnem, ja se povučem. Među svoje police s knjigama. Najteže je hvatati zalet sa stotinama knjiga. One su baš zeznut teret i ne rasipa se lako, jer je svaka od njih zbog nečeg važna. Slagala sam u kutije pri zadnjoj selidbi i vidjela da sam nekad u njih, tamo negdje od 2007. do 2010. upisivala da su moje vlasništvo. Obično bi stavila svoje prezime i godinu kad sam nabavila knjigu. Poslije sam počela u njih pečatirati svoje ime, a onda je i to nestalo. U nekima je bio otisak samo stare kunske cijene. Od svih mi se bilo jednako teško oprostiti, a odlučila sam da je vrijeme da idu pogurnuta jednim intervjuom koji je kolega ŽELIMIR PERIŠ dao za Kritiku HDP. Želimir mi je u tom trenutku postao jedini pravi sugovornik, i dok sam sjedila na bančiću u svojoj radnoj sobi i razvrstavala ono što ide i ono što ne ide, stalno sam se vraćala na otvoreni tab u kojem Želimir govori: Ajde, Marija, možeš ti to. To su samo knjige.

Želimir je zapravo to artikulirao malo čišće i jednostavnije, otpustio mi sidro s prsa i rekao, ajde, bacaj knjige i leti. Mislim, nije rekao to, ali ja sam to tako pročitala.

Čin seljenja, vrlo drastičan moment kad se događa u poodmakloj životnoj dobi, kad cijeli svoj život moraš spakirati u ograničen broj kutija još je jasnije definirao moj odnos prema predmetima, posebno prema knjigama, koje su valjda, uz vešmašinu, najteža od svih stvari koje čovjek posjeduje.

Razdijelio sam i rasprodao gotovo sve knjige koje sam imao. Ok, neke, za koje sam vjerovao da su mi važne sam zadržao, naravno. I onda osam godina kasnije mi se ponovo dogodila drama novog seljenja. I ponovo sam bio pretrpan knjigama, i okej, razumio sam ove nove koje sam kupio ili dobio u međuvremenu, ali što je s onima koje sam nosio iz staroga stana a osam godina nisam pogledao? Trebam li ih ponovo nositi u idući? Ne! Rješavam se svega!

I onda se dogodio uzbudljiv i neočekivan moment, ostao sam bez knjiga. To je bilo divno. Knjige koje nam nedostaju vrijede više od onih koje su nam pri ruci. Ljudi koji nam nedostaju nekad nas emotivno više voze od onih koji su tu. Nedostajanje nije pozitivna emocija, ali može biti pokretač pozitivne, a u kreativnom smislu je vrhunski impuls.'

Dosta knjiga sam poslala u knjižnični fond, dosta sam ih podijelila prijateljima, neke sam ostavila i tek ću ih podijeliti, a one neke najvažnije spakirane su u četiri ili pet plastičnih kutija i čekaju neke nove police kad se u potpunosti smjestim na novoj adresi. Još uvijek ne osjećam slobodu, jer ih gledam kroz mutnu PET ambalažu, i tek su u njoj potpuno beskorisne. Ništa im ne daje zraka, i nitko ne može posegnuti za jednom u prolazu da je odnese u krevet ili kao zalutali gost šmugne s njom kroz vrata, ali barem im nije hladno. One važnije i koje mi trebaju za rad na romanu, razvrstala sam na svoj radni stol koji je postavljen uz prozor, tako da mogu gledati vani, u stablo oraha na kojem se vidi sasušena kora plodova koje nekim čudom nije stresao od neku noć stvarno zeznut jugozapadnjak. Sad živim na vrhu brda iznad kojeg se avioni pripremaju za slijetanje ili dižu nosine u zrak, pa kad škiljim s rukom uvis, mogu zamisliti da je to bratov stari, plastični plavo-žuti avion koji sam upravo pustila da prozujni dokle ga god krila mogu odnijeti.

Kad bih u knjige upisivala svoje ime, to nije bila nikakva klasna stvar ili obilježavanje svog kulturnog kapitala. To sam počela raditi iz puke brige za svoje vlasništvo, ali prije svega jer sam se identificirala s njima i vjerovala da su moji životi nekako i životi junaka i junakinja iz svih tih silnih priča. Pa šta sam ja bila nego istovremeno svi ti ljudi? I bilo mi je važno, da ako nekome knjiga dođe u ruke da zna da sam se ja u toj knjizi – osjećala. Kao pustolovka, ljubavnica, prijateljica, autsajderica, buntovnica, princeza, ratnica, vještica, patnica, dežurna mudrolijašica, apsolutna praktičarka ili potpuno u sedmi plan poguran fikus. Bilo mi je važno da onaj kome dođe knjiga pomisli da će me tako bolje upoznati ili da će je zbilja pročitati jer je meni bila važna. I druga stvar, da će mi je, neka nikad u njih nisam upisala svoju adresu, nekim čudom vratiti. Da će netko poći na avanturu pronalaska mene na nekoj od mnogih mojih i sad već prošlih adresa. Zanimljivo je to, dok sad ovo pišem i tekst mi se otkriva kao što mi i otkriva, to da sam upisivala svoje prezime, ali nikada i svoju adresu. Ili sam mislila da je moje ime tako važno (ha-ha!) da će znati kamo treba poći i tražiti, ili sam jednostavno otpočetak negdje osjećala da nema adresu onaj koji je uvijek negdje između, na kratko, na neko vrijeme, dok se stvari ne srede, slegnu, ustabile, dok polako planira budućnost s nekog nemjesta bez adrese i broja. Zamislite!

Za razliku od Želimira, meni je nedostajanje, ako ne pozitivna, onda jedna od onih emocija čije se karakteristike pokazu ovisno o tome jesu li ti pale na dobar ili loš dan. Jedna od onih emocija koja drži utrobu podgrijanom. Nešto na relaciji između nostalgije i... sadašnjosti. Mislim da je to i mjesto s kojeg bih jednom, kad se napokon odvažim, mogla uzletjeti. Ipak sam se popela na jedno od viših brda u gradu, na sam zagrebački rasjed, gdje se zemlja prolomi i zaurla kad krene. Nešto kao i ja. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Crtice iz pustoši

PIŠE Ivana Perić

OBIČNO ovo ne pitam ljude, ali možete li molim vas podijeliti sa mnom što ste danas doručkovali?, upitao je ususret novoj godini na društvenim mrežama palestinski sportski novinar ABUBAKER ABED, kojeg smo u ovoj rubrici već spominjali. Ljudi su na njegov status odgovarali i opisivali svoje obroke, a Abed im je zahvalio. 'Pitao sam vas to pitanje jer sam sretan što vidim da neki ljudi imaju normalan i sretan život. To mi odvlači pažnju. Znam da je svuda oko mene pustoš. Dakle, oduševljava me vidjeti kako bar neki ljudi uživaju u dobrom životu. Svakome od vas želim vječnu sreću', napisao je. Na društvenim mrežama i u člancima mladi Abed često dijeli crtice iz svakodnevice, ne samo sportske izvještaje. Krajem lanske godine napisao je oproštajno pismo svom omiljenom klubu iz djetinjstva, Chelsea, nakon što je taj klub objavio izjavu kojom daje podršku izraelskom režimu.

Abed je i ovog decembra pratio englesku Premier ligu kad i koliko je stigao, a osim što je upitao druge da mu podare bilo kakav prizor iz 'normalnog' života, nastavio je na mrežama izvještavati o genocidu u Gazi iz dana u dan. Evidentirao je kako je po najnovijim podacima izraelski režim u Gazi ubio najmanje 201 novinara i novinarku, kao i najmanje 704 sportaša, među kojima je 94 djece. Svi su oni dio brojke od više od 45 tisuća palestinskih građana koje su ubile izraelski vojnici u Gazi od oktobra 2023. godine.

Iako u engleskoj ligi sada favorizira Liverpool, Abed se kritički osvrće na djelovanje poznatog egipatskog nogometaša i igrača Liverpoola MOHAMEDA SALAHA. Salah je najpoznatiji i najomiljeniji egipatski igrač u povijesti nogometa, a velike baze obožavatelja ima svugdje na Bliskom istoku. U prvim mjesecima genocida, Salah je o Gazi imao nekoliko mlakih objava na društvenim mrežama, u kojima je među ostalim konstatirao da su 'svi životi sveti i moraju se zaštititi', a u posljednje vrijeme o genocidu potpuno šuti. 'Salah ne spominje Gazu i nastavlja svoj život kao da se ništa ne događa u mjestu pored njegove domovine, što je krajnje degutantno i sramotno. Mora znati da ga gotovo svi u Gazi vole. Izdajnički je što ne mari za njih. To je toliko pogrešno', piše Abed.

Abubaker Abed

A onda se vraća na 'stare' teme, opisuje kako izgledaju zimski dani u Gazi, kako Izrael ne dopušta unos novih šatora i zimske odjeće u Gazu, kako neke humanitarne organizacije krađu osnovne potrepštine iz donacija da bi ih potom prodavale na crnom tržištu po prenapuhanim cijenama, pa za najobičniju kabanicu ljudi moraju iskeširati više od sto dolara. Zabilježio je i posljednje trenutke još jedne bolnice u Gazi – svi medicinski radnici i radnice, kao i dio pacijenata bolnice Kamal Aduan nedavno su privedeni, a bolnica je potpuno spaljena. Kao i mnogih prije njega, ostaje fotografija ravnateljice bolnice HUSAMA ABU ŠAFIJE u bijelom mantilu među ruševinama, a novinari iz Gaze koji se još drže s kamerama u rukama uz nju poručuju 'nikad nećemo zaboraviti'.

'Volio bih da mogu nastaviti pisati o nogometu. U svakom slučaju, traju bombardiranja diljem središnje Gaze, i pucnjava je intenzivna. Izraelski ratni zrakoplovi stalno lete nebom', stoji u jednom od recentnih Abedovih statusa. Godina je nova, a što se njega tiče, želja je u njoj samo jedna. Da genocid, koji još uvijek najopakije traje, u oku javnosti ne opadne u zastaru. ●

ГОРСКИ КОТАО

ПИШЕ Валентина Вукадиновић

Слатка плетеница

СЛАТКУ плетеницу од бундеве с домаћим квасцем иначе радо припремам у вријеме наше Бундевијаде, а пошто увијек имам залеђеног пиреа печене бундеве, та посланица се често нађе на менију. Надјенула сам је чоколадним намазом, а ви се можете поиграти окусима па је надјенути орасима, маком, рогачем, кестен пиреом или пекмезом. На прошлогодешњој Бундевијади је ова плетеница освојила признање за друго најбоље слатко јело од бундеве, а припремала сам је и за представљање Бундевијаде у емисији 'Добро јутро Хрватска'. Пишем вам рецепт ако се желите окушати у изради ове ароматичне љепотице. Наравно, можете користити и обичан свјежи или сухи квасац па само прилагодите вријеме (требаће пуно краће дизање).

У тијесту сам користила пасту/пудинг, односно тангзонг. Та смјеса додаје сочност тијесту и продужује му свјежину, а једноставно ју је припремите од млијека и брашна које се скуха попут пудинга. Ову сластицу можете припремити и попут класичне повитице и пећи у калупу, а можете се поиграти изгледом па је овако преплести попут плетенице у облику руже.

Најприје направите тангзонг пасту од 100 г млијека и 20 г оштрог брашна. Скухајте их попут пудинга и прекријте прозирном фолијом те оставите хладити.

Састојци за тијесто

450 г брашна за дизања тијеста (уколико је бундева влажнија, додајте још 30 г)
2 жумањка
180 г млијека (ставите 150 па по потреби додајте још)
120 г пиреа печене бундеве (користила сам мушкатну)
70 г шећера
ванилин шећер
трећину жличице соли
120 г чврстог стартера (или 20 г свје-

жег квасца)
60 г омеکشалог маслаца
сва количина тангзонг пасте

За надјев
чоколадни намаз

Припрема

Умијесите све састојке осим маслаца у глатко тијесто. Мијесите неколико минута спиралном куком за тијесто или ручно барем десет минута. Прекријте посуду па оставите неких 15 минута да се тијесто одмори. Омекшали маслац додајте мало по мало и поново мијесите док се маслац потпуно не укомпонира. Тијесто треба бити сјајно и глатко те се одвајати од посуде. Прекријте прозирном фолијом и оставите да се удвостручи. Када се удвостручило, спремите га у хладњак на неколико сати да се охлади. То ће помоћи да се љепше обликује. Такођер, можете тако умијешено тијесто након два до три сата спремити у хладњак па наставити израду плетенице идућег дана. То се зове хладна ферментација и тијесто ће бити комплексније окуса те пробављивије за конзумацију.

Када се тијесто охладило, истресите га на побрашњену радну плочу и њежно обликујте четворокут. Можете га подијелити на два дијела па радити двије мање плетенице различитих пуњења. Не притишћите пуно ваљком да не избијете зрак. Премажите чоколадним намазом, можете посути и прженим, мљевеним љешњацима па заролајте. Уздужно прережите на пола да добијете два крака која ћете преплести један преко другог. Плетеницу смотајте у круг попут пужа и прекријте прозирном фолијом. Нека се диже још пола сата до сат. Пећницу загријте на 180 ступњева. Плетеницу премажите умућеним јајетом и поспите љешњацима па пеците неких 30 до 40 минута. И онда уживајте у мирису и окусу. Дobar тек! ●

IMPRESSUM

Godina V / Zagreb / petak, 10. 1. 2025.

Nada #074

Društveni magazin

SDF srpski demokratski forum

IZDAVAČ
Srpski demokratski forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA UREDNICA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Marija Andrijašević, Nikola Bajto, Vedrana Bibić, Katarina Bošnjak, Nina Čolović, Anja Kožul, Jelena Mirić, Ivana Perić, Olja Savičević Ivančević, Anja Vladislavljević i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / FINALIZACIJA

DIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

зичким радионицама, под водством предсједника тамошњег пододбора 'Просвјете' Новице Вучинића, имали прилику препознати поједине музичке инструменте кориштене међу Србима у Горском Котару као што су гусле, фрула, хармоника или тамбурица, упознати се с традиционалним инструментима уопће те с музичким примјерима познатих српских умјетника као и научити једну божићну пјесму – рекао је Мирко Марковић, секретар за образовање у 'Просвјети'. Новица Вучинић је водио и ликовне радионице на којима су полазници исказали посебан ангажман.

— Након што су се упознали с техникама акварела и акрилика, ученици су направили радове са зимским мотивима. Сликали су по предлошцима или по властитој жељи. Користили су и фломастере или туш. Сви радови су изложени на школском пану, а ученици су могли своје уратке понјети кућама, док су најбољи добили симболичке поклоне – казао нам је Вучинић. Ученици и предавачи били су смјештени у ученичком дому тамошње Жељезничке техничке школе, гдје су одржаване и радионице. Велики дио садржаја Зимске школе одржан је путем излета и обилазака. Прије доласка у Моравице ученици су уз стручно водство посјетили Никола Тесла центар

Ђаци на предавању

у Карловцу, а након обилазак Моравица били су на Новогодишњем концерту у моравичком Дому културе. Обишли су и Меморијални музеј Ивана Горана Ковачића у Луковдолу, Музеј жељезница у Моравицама те Мачјанско језеро уз пратњу локалног водича, док су посљедњег дана посјетили храм св. великомученика Георгија у Моравицама и манастир Гомирје гдје су добили пригодне поклоне.

Судећи о утисцима преко анонимног анкетног упитника, ученици су одржаном Зимском школом били и више него задовољни, казао нам је Марковић. С њим се слаже координатор Зимске школе ПЕТАР Трлајић који је оцијенио да је комуникација унутар радног тима била врло добра – уз њега и Вучинића у тиму су биле и учитељице МИЛЕНА ВОРКАПИЋ, ВАЛЕНТИНА ПИПИНИЋ и ВАЛЕНТИНА ВУКАДИНОВИЋ које су биле задужене за српски језик, а ова потоња и за традицијске радионице, заједно с ГОРДАНОМ ВУЧИНИЋ и НАТАЛИЈОМ ДОКМАНОВИЋ која је све попраћивала фотографијама. Што се историје тиче, уз Вучинића је велики допринос дао и предсједник ВСНМ Врбовског МИЛАН ВУКЕЛИЋ. За вријеме трајања школе, ученике и предаваче посјетили су доградоначелник Ђорђе Бусић и предсједник Мјесног

одбора Моравице МИЛАН МАМУЛА. Одржавању Зимске школе помогли су СНВ те Министарство знаности, образовања и младих РХ.

■ Н. Јовановић

МНОШТВО У КРЊАКУ

Одржан је трећи Годишњи концерт крњачког пододбора Српског културног друштва Просвјета. У дворани се тражило мјесто више

У ПРЕПУНОЈ спортској сали крњачке Основне школе Катарина Зрињски, у суботу 28. децембра, одржан је трећи Годишњи концерт крњачког пододбора Српског културног друштва Просвјета. У дворани се тражило мјесто више па је стотињак и више посјетилаца морало концерт пратити стојећи. Уз домаћи пододбор, на концерту су наступили пододбори Просвјете из Војнића, Вргинмоста и Огулина.

Домаћини су извели кореографије Игре са Кордуна, Буњевачке игре и Игре из Јасенице. Извели су и кратки скеч 'Зна он унапред' аутора Гвида Тартаље у извођењу Елене Вучинић и Милоша Шауле. Пододбор Просвјете из Вргинмоста извео је кореографију Мој драгане, пододбор из Огулина кореографију Сплет игара из Србије, пододбор из Војнића кореографију Прођи Миле кроз наш крај. На крају концерта свим учесницима су подијељене захвалнице.

У име генералног конзулата Републике

Крњачка публика

Србије у Риједи, учеснике је поздравио конзул жеран НЕНАД МАРИЧИЋ, иначе чести гост културних догађања на подручју Карловачке, Личко-сењске, Приморско-горанске и Истарске жупаније. — Као и увек изражавам велико задовољство што имам прилику да будем у Крњаку. Годишњи концерт фолклорних ансамбала пододбора Српског културног друштва Просвјета сигурно је прилика да сви заједно уживамо у лепоти кореографија, предивних народних ношњи и мелодија српских народних кола и игара. Прилика је то када се поставља круна неког рада у години. Сигуран сам да су

наши извођачи вечерас веома надахнути и жељни да нам приреде догађај који ћемо дуго памтити – казао је Ненад Маричић и свима пожелио сретне и успјешне долазеће празнике уз традиционални поздрав 'Христос се роди'.

— Ове године слаavimo два велика јубилеја: 80 година од оснивања Српског културног друштва Просвјета и 25 година од оснивања пододбора Просвјете у Крњаку. Сан групе ентузијаста остварио је 26. јуна 1999. године, а они су жељели сачувати обичаје, традицију и културу наше заједнице. Били су то покојни Ђуро Мрђеновић, покојни Деса и Јово Мркић, Никола Оређић, покојни Михајло Мартиновић, покојни Јосиф Мартиновић и Раде Косановић. Први предсједник пододбора је био Ђуро Мрђеновић. Захваљујемо им се на напорном раду у изузетно тешким финансијским и политичким приликама – рекла је садашња предсједница пододбора Горанка Мандић.

У протеклих 25 година, кроз крњачки пододбор су се смјењивале бројне генерације, пјевало се, плесало, свирало, глумило али и постигало завидне резултате у раду. Као и свагдје, било је успона и падова, сретних и тужних тренутака, казала је Мандић, али превладали су осјећај заједништва и љубав према култури и традицији српске заједнице.

— Желим истаћи да и садашња генерација младих људи која вредно ради на његовању обичаја наше, али и других заједнице, остаје чврсто одређена за даљњи напредак и развој нашег пододбора. То је обавеза према заједници коју представљамо, а моја жеља од када сам преузела руковођење пододбором је да пододбор Крњак добије статус Ансамбла – ми то можемо, хоћемо и заслужујемо – закључила је Горанка Мандић.

■ Милан Цимеша

Култура Плашком

Главни одбор СКД-а Просвјета одобрио је оснивачку скупштину пододбора Плашк

ВИЈЕЋЕ српске националне мањине Карловачке жупаније одржало је 30. децембра 2024. године сједницу у Огулину. Усвојене су измјене финансијског плана.

— Ове измјене биле су нужне како би наш финансијски план ускладили са стварним трошковима. Сада имамо точан преглед извршења буџета и са анализом извршености плана за 2024. боље се планирају средства за наредне године – рекао је предсједник ВСНМ КЖ Невен Ивошевић. Он је изразио задовољство искориштењем 98 посто средстава добивених од Карловачке жупаније. Осим за основно функционирање и рад вијећа, одрађене су друге активности као трибине, комеморације, подршка раду опћинских и градских Вијећа српске националне мањине те Пододборима СКД Просвјета. Одржани су

Вијећници ВСНМ-а КЖ-а у Огулину

између осталог годишњи концерти СКД Просвјета Координација Горски Котар и Кордун и Пододбора Крњак.

Једна од важних активности у којој су велики ангажман пружиле вијећнице ДРАГАНА ВУКЕЛИЋ и ЗОРИЦА ВУКЕЛИЋ из Плашког те предсједник ВСНМ Карловачке жупаније НЕВЕН ИВОШЕВИЋ је покренуле иницијативе за оснивање Пододбора СКД Просвјета Плашки. Главни одбор СКД Просвјета је одобрио иницијативу те се ускоро очекује оснивачка скупштина. Вијећницима су подијељени календари и други промотивни материјал, а након сједнице одржано је пригодно дружење.

■ М. Ц.

Испратили стару

Тридесетог децембра 2024. године окупило се двадесетак пријатеља и чланова карловачког Пододбора СКД просвјета

НЕКОЛИКО задњих година, у карловачком Пододбору Српског културног друштва Просвјета усталила се пракса организирања новогодишње-божићних дружења пријатеља и чланова Друштва. Тако је било и у историјама пододбора у понедјељак 30. децембра 2024. године. Окупило се двадесетак пријатеља и чланова пододбора, а међу њима су били познати карловачки новинар и публициста ДАНКО ПЛЕВНИК, предсједник Удружења антифашиста гра-

Опуштена атмосфера у Карловцу

ИНФОРМАТОР

да Карловца и потпредседник САБА РХ Мирослав Делић и председник Хрватско-руског друштва пријатељства из Војнића Душан Црнковић.

Председник карловачког пододбора Милан Лапчић у кратко се осврнуо на активности у 2024. години и говорио је главним плановима нову 2025. годину. Изразио је задовољство бројем активности у 2024. години и акцијама Ликовне, Литерарне и тако зване 'женске', Етно секције у којој се његују култура и традиција српске заједнице Карловачке жупаније. Од задатака је истакао подмлађивање пододбора и припрему млађих чланова за преузимање водећих и функција. За добро расположење побринули су се чланови 3М састава, Младен Мића, Вања Михајловић и хармоникаш Владо Боровац.

■ М. Ц.

Свијеће за убијене

Одржана је још једна комеморација за 225 Срба и Рома убијених 1942. године у Горњој Требињи

ДЕСЕТАК припадника српске заједнице те антифашиста, одало је 4. јануара, на спомен костурници поред цркве у Горњој Требињи, почаст за 225 Срба, Рома и руског православног свештеника, које су усташе убиле на православни Бадњак и Божић, 6./7. јануара 1942. године.

Положен је виенац жупанијских антифашиста и ВНСМ-а Карловачке жупаније, док је у име карловачког Вијећа свијећу упалио председник Раде Влајнић. Парастос и помен жртвама служио је карловачки парох Радослав Анђелић. Раде Кословић, председник Заједнице удружења антифашиста и бораца Карловачке жупаније, одао је почаст Душану Дули Кривокући (1928. – 2020.), који је био главни иницијатор изградње заједничке спомен костурнице за страдале у том злочину, куда су њихове кости премјештене са три мјеста страдања. Седамдесет година послје злочина ни он није више могао пронаћи четврту масовну гробницу иако је као 13-годишњи дјечак био свједок

Помен жртвама служио је карловачки парох Радослав Анђелић

убијања цивила у близини некадашњег жељезничког стајалишта Удбина-Сјеничак.

Међу жртвама било је чак 75 дјеце до 15 година старости. Тај се злочин догодио два тједна након злочина у Пркосу Ласињском када је 21. децембра 1941. убијено 1500 људи. Срби су и овог пута били похватани на пријевару јер им је било речено да узму све највредније и да ће влаком бити превезени у Србију. Умјесто тога су затворени, одузета им је имовина и побијени су. Гробнице су копали локални Роми не знајући да ће у њима и они завршити.

■ М. Ц.

Фолклорашка година

Први ансамбл скуд-а Јован Лазић био је учесник 13. Међународног фестивала ветерана фолклора на Златибору

БЕЛОМОНАСТИРСКИ СКУД 'Јован Лазић' ударнички је одрадио посљедњи овогодишњи мјесец. Не само да су редовито одржаване пробае првог и дјечјег ансамбла те хора, него и доста других активности. Први ансамбл је, на примјер, био учесник 13. Међународног фестивала ветерана фолклора на Златибору од 6. до 8. децембра. Фестивал је окупио 50 ансамбала из БиХ, Црне Горе, Хрватске, Словеније, Србије, Аустрије и Њемачке с преко 1200 учесника, а програм је трајао од 13 до 19 саги у Туристичко-рекреативном комплексу Златибор. Како се ове године 17 ансамбала није успјело пријавити за учешће на фестивалу, размишља се да се фестивал следеће године одржава два узастопна викенда.

— Наше Друштво на фестивалу учествује осми пут. На пут је кренуло осам играча и три пратиоца. Представили смо се 'Играма из Врањског поља' наше кореографкиње Бојане Добриловић. И ове године имали смо срећу јер је снег забелео предивне златиборске пределе па смо се чак грудвали са фолклорашким ветеранима из Прњавора. Разлог наше пријаве и учествовања је жеља да се упознајемо са члановима других друштава, размењујемо искуства и дружимо се јер нас све окупља заједнички мотив и жеља за очувањем народне традиције – каже председница скуд-а др. Светлана Пешић.

За то вријеме дјечји ансамбл с чланицама Српског удружења жена (суж) 'Дукат' одрадио је 'Божићну радионицу'. Дјеца, маме и чланице суж-а уживали су у заједничкој изради различитих украса и честитки. Надаље, дио дјечјег ансамбла, у пратњи родитеља, отпутовао је 15. децембра шиномбусом на Адвент у мађарском Печују. За већину малишана то је било прво путовање возом па су на њима били видљиви радост и весеља прије поласка на 65 км дуг пут.

Традиционални годишњи концерт скуд-а 'Јован Лазић' одржан је суботу, 21. децембра. Осим двије домаће групе, као

Беломонастирски скуд на Златибору

гости наступили су куд 'Лаза Костић' из Гакова код Сомбора и куд 'Зора' из Силаша југоисточно од Осијека. Но ни то још није све. На самом крају године, 28. децембра, организована је промоција књиге књижевника Ђорђа Нешића 'Лук и вода', завичајног рјечника с ушћа Драве у Дунав.

■ Јован Недић

Долари за храм

Акцију је организирано Удружење крајишких Срба 'Прело' из Чикага и проводи се у наредна три мјесеца

ВЕРНИЦИ поријеклом из Крајине и са Кордуна, а сада разасути широм свијета, одазвали су се позиву Горњокарловачке епархије Српске православне цркве и покренули акцију сакупљања добровољних новчаних прилога за обнову храма Васкрсења Господњег у Бовићу на Кордуну. Акцију је организирано Удружење крајишких Срба 'Прело' из Чикага и проводи се у наредна три мјесеца – до 1. марта 2025. године, до када се прилози из цијеле Америке могу послати на адресу овог Удружења. И на крају акције, 1. марта 2025. године, када ће се одржати њихова најмасовнија манифестација Крајишко прело, посјетиоци ће моћи да уплате своје прилоге.

Црква у Бовићу саграђена је 1890. године али девестирана је у усташкој офанзи

Градилиште нове цркве у Бовићу

ви на тај дио Кордуна крајем 1941. године. Ипак, олтарски дио је одолио недаћама и планирана је његова конзервација. Била је то до тада највећа сеоска црква на подручју Епархије горњокарловачке. Овај храм сазидао је на мјесту дрвене цркве која датира из 1710. године и која је током 18. и 19. вијека неколико пута реновирана. Храм у Бовићу је био само једна од 37 православног цркава и капела које су усташе уништили на Кордуну.

На мјесту срушеног храма у Бовићу су 1990. године постављени темељи за нови храм, који ће по димензијама бити знатно мањи од претходног. Обнова је настављена 2012. када су саздани зидови. Удружење крајишких Срба Прело из Чикага, иначе, познато је по акцијама прикупљања новчаних средстава за обнову оштећених и срушених храмова на Кордуну, Банији, Лици, Далмацији и Бањалучкој Крајини. Новчана средства упућена су за обнову више од десет храмова међу којима су и они у Петрињи, Отишићу, Свиници, Сјеничаку, Грахову, Утињи, Бузети, првог храма посвећеног јасновачким новомученицима у Међувођу код Дубице као и манастира Дивосело и Комоговина.

■ М. Цимеша

Певај и ако не умеш

Концертом београдске солисткиње и глумице Данице Тодоровић Српски дом успешно је окончао још једну радну годину

УСТАНОВА у култури Српски дом из Вуковара ову годину програмски је закључила 27. децембра, концертном Данице Тодоровић и пријатеља. Ова вокална солисткиња из Београда по занимању је глумица, али гаји велику љубав према певању.

— Волим да певам, а уколико нешто и не испадне баш најбоље увек имам оправдање да сам ја пре свега глумица – нашла се Тодоровићева. Држи се старе изреке 'песма нас је одржала, њојзи хвала' и препоручује сваком да пева, чак и уколико не уме, нагласивши да музика поспешује здравље и дух, буди позитивне емоцију, шири добру енергију и расположење. У Вуковару је наступила с пијанистом Страхињом Бољевићем, бубњарем Драганом Илићем и бас гитаристом Стефаном Јоцићем. Извели су познате композиције различитих музичких жанрова, што је наишло на добар пријем код публике.

— Певамо и свирамо песме извођача, које ја волим, а то су Ваја Кон Диос, Тина Гарнер, Ејми Вајнхаус, али и руске циганске песме, које никога не остављају равнодушним – рекла је солисткиња, публици позната и по улогама у тв серијама М(ј)ешовити брак, Ургентни центар или Равна гора. Напоменула је да наступ настоји углавном да употпуни и поезијом. Драган Илић из Вуковара носи добре утиске, јер је већ раније

Свестрана уметница – Даница Тодоровић. Фото: Инстаграм

наступао са својим цез триом. Са Даницом сарађује неколико година.

— Она је свестрана уметница, не само глумица него је и добра певачица, добар дечји едукатор и аниматор. Овде смо њен пратећи бенд и свирамо оно што је она одабрала – испричао је овај цез музичар. Директор Српског дома Небојша Видовић на крају још једне године истакао је задовољство програмским садржајима које су реализовали.

— Већи део програма одржаних у Српском дому били су у нашој организацији, док се један део односио и на услужну делатност јер смо нашим удружењима, установама и организацијама давали простор на кориштење и били им домаћини – подсетио је Видовић. Навео је 50 програмских активности, све већи интерес посетилаца те публику која се стално враћа.

■ С. Недељковић

‘Лук и вода’ – трећи пут

За разлику од прва два, треће издање ‘завичајног рјечника с ушћа Драве и Дунав’ је штампано ћирилицом

Посљедње прошлогодишње суботе, у беломанастирском Српском културном центру и у организацији СКУД-а ‘Јован Лазић’ под водством предједнице др. СВЕТЛАНЕ ПЕШИЋ, одржана је промоција трећег издања књиге ‘Лук и вода’ Ђорђа Нешића из Бијелог Брда. Прво и друго издање тог ‘завичајног рјечника с ушћа Драве и Дунав’ издани су у Загребу 2004. и 2012. године, а треће, најобимније (460 страница) с око 2.000 обрађених појмова, издано је 2024. у Вуковару.

За разлику од прва два издања, треће је штампано ћирилицом и азбучним редоследом. Визуални симбол на корицама свих издања је цртеж Ђерма БОРИВОЈА ДОВНИКОВИЋА БОРДА, на коме жена граби

воду из бунара, а Ђерам је (био) заштитни знак равничарских крајева. Књигу су предврло заинтересираном беломанастирском публиком представили уредник ВЕЉКО МАКСИЋ, предједник Одбора за културу и спорт вуковарског Заједничког већа општина, и аутор, један од најзначајнијих српских пјесника нашег доба и управник Културног и научног центра ‘Милутин Миланковић’ у Даљу. Аутор је прочитао и прокоментарисао двадесетак занимљивих одредница из тог рјечника. У свом поговору, уредник Максић пише да је ‘Лук и вода’ енциклопедија живота српског народа у међуријечју Дунава и Драве.

— Терминолошко објашњење поједине речи у себи крије и дух једног времена којег је аутор сачувао у својим сећањима. Речник тако постаје етнолошка и лингвистичка ризница. Кроз терминолошка објашњења он врло студиозно доноси опис

Вељко Максић и Ђорђе Нешић на промоцији у беломанастирском СКУД-у

свакодневног живота људи на наведеном подручју, пре свега у Бијелом Брду и Даљу. Нешић је својим стилем писања и чувар ијекавице, карактеристичне за његово Бијело Брдо. Ијекавски изговор, некада потпуно уобичајен у свакодневном говору српског становништва у међуречју Дунава и Драве, као да је занемарен због екавице, која се често перципира као једини исказ српског националног идентитета. Ово Нешићево дело демант су таквог мишљења, закључује Вељко Максић.

■ Јован Недић

Приједлози за награде

СКД Просвјета до 17. јануара прима приједлоге за дојелу годишњих награда и признања за 2024.

СРПСКО културно друштво Просвјета позива све своје пододборе, појединце и институције да Главном одбору СКД Просвјета упуте приједлоге за дојелу годишњих награда и признања за 2024. годину. Приједлози се примају до 17. јануара 2025. године.

Расписан је јавни позив за предлагање кандидата за дојелу више годишњих на-

града и признања. Годишња награда ‘Сава Мркаљ’ додјељује се за посебан допринос култури Срба у Хрватској. За награду равноправно конкуришу аутори свих видова културног стваралаштва и истакнути организатори културног живота Срба. Награђује се дјело (књига, филм, представа, манифестација) из 2024. године, али и цјеловити допринос културном стваралаштву. Награда се састоји из умјетничког рељефа са ликом Саве Мркаља, како га је замислио и створио ВОЈИН БАКИЋ, и новчаног износа о којем одлучује Главни одбор.

Признање ‘Десанка Ђорђевић’ додјељује се појединцу за заслуге у области аматерског стваралаштва СКД Просвјета, Златна значка даје се у посебним приликама истакнутим члановима Друштва или заслужним појединцима изван редова наше заједнице који су задужили Друштво, доприносећи остварењу његових циљева, док је Повеља СКД Просвјета годишње признање институцијама за допринос раду и развоју програма. Да би приједлог био разматран мора садржавати исцрпно образложење у којим је, поред осталог, предлагач дужан указати на досадашње јавне оцјене рада предложеног аутора у српској и/или хрватској култури. Годишње награде и признања СКД ‘Просвјета’ биће свечано уручене добитницима на Светосавској академији 25. јануара 2025. године.

Приједлози се примају до 17. јануара 2025. и могу се доставити на е-маил скд-просвјета@скдпросвјета.цом, а накнадно поштом на адресу: СКД Просвјета, Бериславијева 10, пп 9, 10106 Загреб или предрати у управи Друштва на адреси: Бериславијева 10, Загреб.

■ Новости

Ретроспектива ‘на ћоше’

Кроз радионице у 2024. прошло је петнаестак љубитеља креативног изражавања

УПРОСТОРИЈАМА СКД-а Просвјета, пододбор Осиек, 28. децембра одржана је изложба радова Ликовне секције ‘Креативно ћоше’. Кроз 20 радионица у 2024. години прошло је 15-ак љубитеља креативног изражавања. Водитељица радионице СЊЕЖАНА ФУИС објаснила је што се израђивало на ликовним радионицама. Годишња продукција Ликовне секције изњедрила је накит и привеске од фимо масе, таписерију макраме техником, украшавање јаја квиллинг техником, украшавање јаја шарама, ускршње декорације, мини вазице и јаје једнорог, стринг арт, цвеће од креп папира у слици, мини руже, божићне декорације и друго. Осјечки пододбор Просвјете, иначе један у првих пет пододбора у Хрватској по броју програма, са укупно 33 програма завршио је 2024. годину.

■ З. Поповић

Stogodnjak (772)

10. 1. – 17. 1. 1925: samim početkom godine trebala bi prestati sva ograničenja što ih je zakon o stanovima postavljao kućevlasticima. ‘Tako ćemo bar privremeno, dok novi parlament ne riješi to pitanje, nakon toliko ratnih i poratnih godina dočekati pravno rješenje da kućevlasnici slobodno raspolažu svojim zgradama, onako kako je to bilo prije rata... To znači da će svi stanari sada biti lišeni dosadašnjih povlastica, da će morati napustiti stan kad im to kućevlasnik naredi, a da će najmovni odnos ubuduće diktirati isključivo kućevlasnici. Naravno, to se stanje ne može mijenjati preko noći, jer bi to unijelo kaos u cijeli režim i jer najmoprimci na neki način moraju biti zaštićeni, pogotovo u zimskim mjesecima, da se preko noći ne nađu na ulici. Jedan od principa kojeg će se kućevlasnici i dalje morati pridržavati u novostečenoj slobodi raspolaganja, morat će biti taj da se svakome tko ima krov nad glavom, uz primjerenu odštetu, koja ni u kom slučaju ne bi smjela preći zlatni paritet, taj krov osigura i dalje. Ali kad kažemo da se sadašnjim stanarima ima osigurati krov nad glavom, uz primjerenu odštetu, onda ne mislimo da su kućevlasnici i dalje dužni trpjeti da se netko uz mjesečnu najamninu širi po njihovim sobama u nedogled i da vuče masnu zaradu iz tuđe imovine, nemilosrdno guleći svoje podstanare. Svaka dvočlana porodica s djetetom imat će pravo samo na jednu sobu i kuhinju, dok će roditelji s dvoje ili više djece imati bar dvije sobe.’

* inicijalima r. k. potpisani zagrebački novinar bezgranično je oduševljen Beogradom. I u ljetu! I u jesen! I, kako kaže, kad zaredaju slave! I kad se s kalemegdanske uzvisine gleda prema Ušću – trokutu Sava-Dunav-željeznička pruga! Tu ima i sela i grada istovremeno i čovjek se osjeća nekako i seoski i građanski. ‘Zaredaše sveci, sve jedan za drugim, zapališe se svijeće u kućama i razrezaše se kolači. ‘Jer, što može biti ljepše od slave božje i od večere koja je s pravdom stečena’, govorili su nekad seljaci, misleći o vremenu, kad je bilo teško, i na posao u kojemu snaga u čovjeka kroz žuljeve ulazi. Iako je Beograd i kroz visoke francuske škole prošao i pritom koješta naučio, taj Beograd nikad nije mogao da zaboravi idilu sela, gdje ljudi ostaju nerazdjeljivi drugovi od zipke do mrtvačkog sanduka. I ostaroše slave kao dan kad svako, koji ti je mio, mora da ti dođe u kuću, da jede i pije s tobom, da pjeva i razgovara, da pravi bilancu primitaka i izdataka u vremenu koje je proteklo od prošle slave... Svi oni sjećaju se i pričaju događaje sa slave, opetuju je u svim varijacijama, ne krijući vlastite nespretnosti i hvaleći se svojom domišljatošću. A uspomene na slavu mogu samo da potisnu uspomene na vjenčanja kojeg ovdje svi smatraju najsudbonosnijim danom u životu... Na slavama i svadbama miješaju se ono što je čovjeku u životu najvažnije – toplina porodice i prijateljstva, harmonija ljudske zajednice što ih Slaveni nose u sebi još iz vremena zadrugarskog života... ‘

■ Đorđe Ličina

I minimalno preduzetnicima previše

U četveročlanoj porodici dosad je moralo raditi pet osoba da bi mogli preživjeti, a sada će morati tri. Poslodavci su ogorčeni dizanjem minimalne plate, a premijer Federacije BiH Nermin Nikšić protivljenje vidi u onima koji ne žele jaku radničku i srednju klasu

ČETVEROČLANA porodica s minimalnim primanjima u Federaciji Bosne i Hercegovine dosad je morala imati barem pet (!) zaposlenih, a sada će morati imati tri. Prošle godine u ovo doba radnice i radnici u FBiH ostali su u šoku. Nominalna ljevica bila je na vlasti već 14 mjeseci, a minimalna plata u Federaciji porasla je sa 596 konvertibilnih maraka (304 eura) na 619 konvertibilnih maraka (316 eura).

Početak ove godine u šoku su ostali poslodavci, privrednici, preduzetnici, dušebrižni ekonomski stručnjaci i još dušebrižniji urednici visokotiražnih pa čak i nekih 'relevantnih' medija: Vlada FBiH donijela je odluku da minimalna plata bude 1.000 konvertibilnih maraka (511 eura). Dobra vijest za standard više od 240.000 radnica i radnika koji su dosad imali platu manju od 511 eura, živeći na rubu egzistencije, dovela je do neočekivanog obrta u mišljenju angažovanih, a sada dušebrižnih ekonomskih i medijskih analitičara. Visokotiražni i dosad relevantni mediji osvanuli su puni analiza kako će to povećanje, skupa s povećanjem doprinosa za 304 konvertibilnih maraka (155 eura), biti težak udar za privredu, pogotovo male privrednike kojima je 685 konvertibilnih maraka veće izdvajanje na mjesečnom nivou ozbiljan problem ako imaju više od deset radnica i radnika.

'Slušajući i čitajući danas predstavnika izvršne vlasti na kantonalnom nivou, pojedinih predstavnika zakonodavne vlasti na nivou FBiH, lidera određenih političkih partija i ljudi koji se bave inostranim investicijama stiče se utisak da je u Federaciju BiH do juče, tačnije do usvajanje Odluke o minimalnoj plati u FBiH za 2025. godinu, ulagano kao u Dubai, da nam svi radnici rade za minimalnu platu i da će iznos od 1.000 KM za najnižu platu učiniti da ćemo nestati s lica zemlje. Kako drugačije objasniti utrkivanje ko će prije napasti spomenutu odluku' – poručili su iz Saveza samostalnih sindikata BiH.

Njima jednostavno nikad nije dovoljno profita i za njih je jedino ispravno da oni imaju milione, a da radnici rade za, ako je ikako moguće, 500–600 konvertibilnih maraka, izjavili su iz Saveza samostalnih sindikata BiH.

'Niko od danas zabrinutih nije riječ rekao dok je inflacija jela i onako male plate, kad su desetine hiljada radno sposobnih radnika napuštali ovu zemlju, kada su bez kontrole

Povećanjem minimalca do povećanih preduzetničkih žalopojki (Foto: Hrvoje Jelavić/PIXSELL)

divljale cijene najosnovnijih prehrambenih proizvoda i higijenskih potrepština, kada su radnici na ulicama tražili poštovanje njihovih najosnovnijih ljudskih i radničkih prava. Podržavali su i podržavaju one za koje je nekad najniža plata od 406 KM bila društveno opasna, poslodavce koji godinama potkrajaju državu prijavljujući radnike na minimalac i dajući novac u kovertama', kazali su iz SSSBiH.

Upravni odbor Udruženja poslodavaca FBiH ukazuje na ozbiljne posljedice i rizike donošenja ovako ishitrene odluke.

'Poslodavci jesu za povećanje plata radnika, ali na način kako je to moguće i održivo, kako je i najavljivano, a to je da poslodavci povećaju neto plaće radnika, a da će vlasti kroz fiskalne i druge neophodne reforme smanjiti obaveze poslodavaca prema državi i da će se na taj način popraviti položaj radnika. Utoliko je sjednica Ekonomsko-socijalnog vijeća još jedna propuštena prilika da se ekonomsko-socijalni partneri pokažu odgovornim i da uz dijalog razmotre i usaglase očekivana i prihvatljiva rješenja. Naprotiv, stvari su vraćene nekoliko koraka unazad', saopštili su iz Udruženja poslodavaca FBiH.

Unija poslodavaca FBiH smatra da je ova odluka donesena prije donošenja najavljenog seta fiskalnih zakona, redefinisanja pitanja zdravstvenog osiguranja na teret poslodavaca, smanjenja parafiskalnih opterećenja, usklađivanja socijalnih davanja i da je stoga ozbiljan dodatni namet poslodavcima. 'Proizvest će vrlo izvjesne štete u poslovanju, smanjenju broja radnih mjesta,

ugroziti konkurentnost naših kompanija, posebno na inozemnom tržištu, što će dodatno obeshabriti investitore u FBiH', kazali su iz Unije poslodavaca.

NERMIN NIKŠIĆ, premijer Federacije BiH, ima spreman odgovor. Dio negativnih reakcija, smatra on, može se pripisati neinformiranosti, dio je osvrt interesnih grupacija koje ne žele vidjeti jaku radničku i srednju klasu, a dio je jednostavno prosta zloba i ljubomora onih koji dok su bili u prilici nisu ništa učinili za radnike.

'Naravno da se na neke ne treba ni osvrtni jer je njihove populističke reakcije lako pročitati i prozrijeti kroz prizmu nebrige i nerada kad su bili vlast i današnjih neosnovanih kritika kao opozicije. Neki drugi zaslužuju komentar jednostavno da provjerimo da li su samo neinformirani ili tendenciozni. Za Vijeće stranih investitora, koje inače jako uvažavam, imam vrlo kratku i jasnu poruku: Oni investitori kojim je plata od 1.000 KM prepreka za investiranje slobodno trebaju tražiti neke 'banana' države pa tamo davati plaću radnicima od par stotina eura. Mi smo država koja pretenduje na članstvo u EU-u i svaki naš postupak će oslikavati tu ambiciju. Nikada neću pristati da ispunjavamo obaveze za članstvo u EU-u, bez obzira koliko to sporo bilo, a da plate radnika budu posljednji uslov na tom putu', saopštio je Nikšić.

Na početku mandata Vlada FBiH rekla je da svi investitori koji dolaze u Bosnu i Hercegovinu zbog mizerne cijene rada ne trebaju dolaziti, podsjetio je Nikšić.

'Naše stope poreza na dobit su među najnižim u Evropi. Nažalost, zabilježenih preko pet milijardi dobiti kompanija radnici skoro nikako da nisu osjetili na svojim primanjima, čak i onda kada smo poslodavcima omogućili da isplate neoporezovane dodatke radnicima. Još jednom naglašavam da minimalna plata u Federaciji od januara iznosi 1.000 KM, što nema veze s ukupnim primanjima radnika jer na minimalnu platu u skladu sa zakonom i dalje postoje neoporezivi dodaci. Onima koji se plaše da će veće plate ugroziti ekonomiju ukazujem na činjenicu da sva relevantna istraživanja pokazuju da je ključ jačanja tržišne ekonomije i nacionalnih ekonomija rast minimalne i prosječne plate. Davanje bogatim da budu bogatiji se nigdje nije pokazalo kao mjera koja rezultira pravednijim društvom za sve. Bogati imaju pravo na svoje bogatstvo, ali svi građani, pogotovo radnici, imaju pravo na dostojanstvo',

rekao je Nikšić, najavljujući podršku za male preduzetnike i privrednike koji su odlukom o istovremenom povećanju plate i doprinosa dovedeni u nepovoljan položaj.

FARUK HADŽIĆ, doktor ekonomskih nauka, tvrdi da Vlada FBiH mora preispitati 'zamrzavanje doprinosa' i to prema modelu koji je predložio još prije šest mjeseci.

'Ako je intencija bila povećati standard radnika, onda se i ovaj dio trebao dati radnicima tako što bi se Federacija BiH odrekla dodatno naplaćenih doprinosa i poreza zbog rasta minimalne plate ili generalno odreci se naplate i tako olakšati poslodavcima ovaj rast. Da su recimo kojim slučajem i ovaj iznos dali radnicima, minimalno primanje u Federaciji bi bilo preko 1.500 KM. Minimalna plata bi bila oko 1.300 KM plus topli obrok i prijevoz', tvrdi Hadžić.

Hadžić ne očekuje da bi na godišnjem nivou iznos novonaplaćenih doprinosa bio manji od 400 miliona konvertibilnih maraka, pod pretpostavkom da ne dođe do otpuštanja radnika.

'To je iznos koji se odnosi samo za dodatni rast troškova poslovanja zbog većih izdataka za doprinose, a ne za plate radnika. No, treba razbiti iluzije da država može svima ispuniti želje oko različitih finansiranja i izdataka. Za penzije ima onoliko koliko se skupi od doprinosa. Doprinosi se skupljaju na osnovu broja radnika. Ako nema dovoljno para, onda se dižu krediti i Federacija se zadužuje. Kada se zaduže, onda idu napadati što se zadužuje. Ako bude kojim slučajem došlo do smanjenja zaposlenosti, morat ćemo se još više zaduživati, ali i to ima granicu. Ako bude došlo do novog rasta cijena, opet će rasti pritisak za povećanje plata u javnom sektoru i rasta izdataka', zaključuje Hadžić.

Revoltirani ovom odlukom Vlade FBiH poslodavci su indirektno najavili i prestanak učestvovanja u akciji 'zaključavanja cijena' koja traje od 15. decembra 2023. ADNAN SMAILBEGOVIĆ, predsjednik Udruženja poslodavaca FBiH, kaže da je u planu prestanak akcije.

'Mi pokušavamo biti partner Vladi, ali su nas pomnožili sa nulom. Neće biti produženja akcije 'Zaključavamo cijene'. Ovo sa rastom minimalne neto plaće, uvođenjem neradne nedjelje, sve je ovo besmisleno. Iz Ministarstva nemaju obraza da nas pitaju da nastavimo s akcijom. Mislim da je i ministarstvo odustalo, izvarani smo kao partner', kaže Smailbegović, a prenosi Report.ba. ■

Opozicija u zapećku

Studenti su ušutkali opoziciju i pretvorili je u pomoćnu radnu snagu za povremeno omasovljavanje svojih uličnih prosvjeda. I dok su birači i simpatizeri opozicije barem dobili ulogu statista na studentskim prosvjedima, oporbeni lideri odbačeni su kao stare političke krpe

KRIVACA za pad nadstrešnice na Željezničkoj stanici u Novom Sadu i smrt 15 ljudi puno je više od 13 okrivljenika protiv kojih je novosadsko Više javno tužilaštvo podiglo optužnicu. Uz optužnicu, tužiteljstvo je objavilo i 'celokupnu raspoloživu dokumentaciju i informacije prikupljene u toku predistražnog i istražnog postupka, kao i druge dokaze kojima se potkrepljuje opravdana sumnja da su optužena lica izvršila krivična dela koja im se stavljaju

na teret'. Među najzanimljivijim dokumentima je i onaj u kojem su objavljeni rezultati vještačenja stručnjaka s novosadskog Fakulteta tehničkih nauka.

Na 175 stranica 'Veštačenja' detaljno su navedeni građevinski i drugi tehnički razlozi zbog kojih je nadstrešnica pala i usmrtila ljude, ali i sva nepoštivanja zakona i pravilnika zbog kojih nisu obavljene sve nužne pripreme za rekonstrukciju nadstrešnice, a potom i sama rekonstrukcija. Vještaci su kao glavne uzroke pada nadstrešnice na-

veli koroziju kablova zbog koje 40 posto njih više nije bilo u funkciji, a k tome je pri rekonstrukciji nadstrešnica dodatno opterećena bez prethodne provjere može li to podnijeti. Vještaci su utvrdili da u razdoblju od izgradnje Željezničke stanice (1964.) do njezine rekonstrukcije (2022.) 'infrastruktura železnice nema dokumentaciju da su vršene građevinske kontrole tehničkog stanja objekta, izuzev vizuelnih kontrola pregleda objekta koji su rađeni na internim aktima društva'. Zbog toga su zaključili da 'investitor nije vršio pregled stanja konstrukcije što je bio u obavezi, kako objekta Željezničke stanice, pa time i predmetne nadstrešnice iznad glavnog ulaza na južnoj fasadi. Takođe nije vršeno održavanje posmatranog objekta sa konstruktivnog aspekta'.

Korozija kablova desetljećima se događala i da su poštovane zakonom propisane petogodišnje kontrole i procedure održavanja nadstrešnice, ona se ne bi srušila zbog oštećenih kablova. Kad se tome doda da je izostala i propisana obavezna provjera stanja nadstrešnice prije izrade i realizacije projekta njezine rekonstrukcije, onda se dodatno širi i krug krivaca za njezino obrušavanje. Među 13 okrivljenika nema neposredno odgovornih za održavanje i sanaciju čitave zgrade Željezničke stanice u Novom Sadu, pa ni njezine nadstrešnice, ali nije teško pretpostaviti da će se okrivljeni po 'zapovjednoj odgovornosti' braniti šireći krug neposredno odgovornih krivaca na Željezničkoj stanici, njezinim kontrolnim službama, ali i raznim inspekcijama i drugim službama koje su, po nalazima vještaka, nekoliko dana prije njezina pada i 'vizualnim pregledom' nadstrešnice mogle uočiti opasnost koja od nje prijeti, pa u najmanju ruku zabraniti da ljudi ispod nje prolaze.

No najveći dio srpske javnosti i medija neposredni krivci za pogibeljni pad nadstrešnice gotovo da više i ne zanimaju. Studentske blokade fakulteta i ulični prosvjedi koji su ponajprije pokrenuti zbog kažnjavanja krivaca za smrt 15 ljudi u međuvremenu su se pretvorili u pokret u koji se svakodnevno unose novi ciljevi, koje više ne učitavaju samo pobunjeni studenti, nego i njihovi profesori i drugi prosvjetari, poljoprivrednici, sindikalisti, aktivisti nevladinih organizacija, a naravno i opozicijske stranke i velik broj njihovih birača. Proklamirana studentska 'borba za pravnu državu' preobukla

se dijelom u sindikalnu borbu za veće plaće, subvencije i bolje uvjete rada, a uglavnom u političku bunu protiv naprednjačke koalijske vlasti.

Istraživanja javnog mnijenja, međutim, kažu da u protekla dva mjeseca, unatoč studentskim i građanskim demonstracijama, naprednjačka koalijska vlast nije izgubila podršku birača, pa prosvjednici i opozicija i ne pomišljaju da zatraže održavanje izvanrednih izbora. Studentskim blokadama fakulteta i uličnim prosvjedima zasad je tek postignuto da na većini fakulteta nema predavanja, a sve je izglednije da u zimskim rokovima neće biti ispita. O eventualnom gubitku studijske godine još uvijek svi u Srbiji šute kao ribe. Čuje se tek pokoji profesorski glas koji upozorava da bi dio stranih i domaćih studenata koji sami plaćaju studiranje mogao početi zahtijevati sudsku odštetu zbog izgubljenih predavanja i ispitnih rokova. Svi ostali studenti koji ne sudjeluju u blokadama malo koga zanimaju, iako su uvjerljivo najbrojniji.

STUDENTI pobunjenici nisu naštetili vladajućima, ali su zato ušutkali opoziciju i pretvorili je u pomoćnu radnu snagu za povremeno omasovljavanje svojih uličnih prosvjeda. I dok su birači i simpatizeri opozicije barem dobili ulogu statista na studentskim prosvjedima, oporbeni lideri odbačeni su kao stare političke krpe, a i aktivistima nevladinih udruga ovih se dana poručuje da prestanu govoriti u ime studenata. Inzistiranje na ekskluzivnosti studentske pobune dodatno je pomrsilo konce u opozicijskim redovima. Lideri većih opozicijskih stranaka (SSP, NDSS) o studentskoj pobuni već danima javno ne govore, a oni iz manjih stranaka i dalje im se udvaraju, nadajući se da će preko studenata doći do zvijezda.

Većina oporbenjaka još uvijek ne vidi da su studentske blokade fakulteta i ulični prosvjedi dobarano razbucali srpski stranački politički sustav i stvorili uvjete za novi val osnivanja političkih pokreta, kao što su Kreni-Promeni, Ne damo Jadar ili ProGlas, koji je dosad izgleda jedini uspio uspostaviti partnerske odnose s pobunjenim studentima. Zbog toga se u medijima, iako sporadično, počelo spominjati ProGlasovo prerastanje iz pokreta u političku stranku koja bi uskoro mogla preuzeti predvodničku ulogu u studentsko-oporbenom jurišu protiv VUČIČEVOG režima.

Organizatori studentskih blokada i prosvjeda, doduše, svojim potezima ne daju povoda za pisanje takvih i sličnih scenarija. Još uvijek uživaju u svojoj ekskluzivnoj ulozi. Najavljujući prosvjed pred Ustavnim sudom Srbije, primjerice, priznaju da više ne mogu sami, pa zbog toga javnosti poručuju: 'Mi, studenti u blokadi, pozivamo vas da se pridružite protestu u nedjelju 12. 1. u 16 časova ispred Ustavnog suda i podržite nas.' Odmah preciziraju koga žele da im se pridruži, a koga ne žele u svojoj blizini: 'Iako za protest možemo odabrati bilo koji dan, odlučili smo da to bude baš nedjelja kako biste i vi, radnici, mogli da nam se pridružite.' Osim radnika, zovu i sindikate da im se priključe, a javno se 'ograđuju od delovanja svih političkih stranaka i organizacija', iako su bez stranačkih simpatizera i birača njihovi prosvjedi slični razbijenim strukturama.

Sudeći po tom glavinjanju organizatora studentskih blokada i uličnih prosvjeda od jednih do drugih ciljeva, od 'pravne države' do 'smjene vlasti', od pozivanja 'pridružite nam se' do 'ograđujemo se od vas', i oni su u 'rekonstrukciju Srbije' krenuli bez prethodne 'kontrole stanja' u stranačkom i ukupnom političkom sustavu Srbije. ■

Studenti se ograđuju od djelovanja većine političkih stranaka (Foto: Miloš Tešić/ATAimages/PIXSELL)

DUBRAVKA STOJANOVIĆ Studenti su po- krenuli lavinu

U svim prethodnim situacijama studenti su učestvovali pojedinačno, ali ne blokadom celog visokoškolskog sistema u zemlji. Zato smo i bili prema njima kritični jer nisu reagovali kolektivno. Sada su to uradili i to je sve promenilo

GODINAMA sam ovu knjigu imala u glavi, ali mi je sa slovom išlo teško. Vrtela sam razne termine u pokušaju da dodem do nečega što bi bilo bolje od na primer 'povratak u budućnost'. Ali, nikako mi nije išlo. Imam čak celu jednu sveščicu u koju sam godinama upisivala moguće naslove, ali nijedan nije odgovarao onome što sam htela da kažem. I onda se na Peščaniku pojavila fotografija jednog grafitu koju je snimila SLAVICA MILETIĆ. Na grafitu je pisalo: 'Prošlost dolazi'. I to je bilo to. To je bila ta igra sa vremenima za kojom sam tragala. Jer, trebalo bi da proš-

lost odlazi, ali ona nama ovde stalno ide u susret, što bi se reklo sve 'starija i lepša'. Svaki politički sistem u toku 20. veka je toliko promenio sliku prošlosti da zaista izgleda kao da je još uvek neizvesno šta će se u njoj dogoditi. Ovde se vlada uz pomoć prošlosti, pomoću nje se podižu emocije, ona se 'vadi iz naftalina' čim dođe do nekog problema u sadašnjosti. Kako kaže MILIVOJ BEŠLIN, umesto bolje budućnosti nudi nam se bolja prošlost. Zato deluje kao da će se prošlost tek desiti, kao da je ispred nas, a ne iza, kao da je to nešto što tek u budućnosti treba da se reši – piše u predgovoru knjige DUBRAVKE STOJANOVIĆ 'Prošlosti

dolazi' (Biblioteka xx vek), profesorke na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu, u kojoj ispituje karakter i ulogu srpskih udžbenika istorije u periodu od 1913. do 2021. godine. Profesorka Stojanović veruje u svoje studente, koji su izašli na ulice boreći se za bolje društvo i za državu u kojoj žele da žive.

U Srbiji ovih dana čujemo i čitamo fraze poput onih: 'Istorija se ponavlja', 'Gotov je', 'Studenti su uvek u pravu'. Vi kažete da se istorija nikad ne ponavlja i ako se složimo sa tim, pitala bih vas zar vam se

ne čini da srpski narod određene lekcije iz istorije nije naučio?

Mislim da niko nikad ništa iz istorije nije naučio, kao ni iz privatnog života. Istorija nije učiteljica života, u prvom redu zato što se o njoj ne razmišlja, nego se iz nje uzimaju oni delovi koji nam odgovaraju. Pošto društva pokazuju slabu spremnost da o sebi i svojoj prošlosti kritički misle, ona zapravo nikad ni ne nauče, ni ne shvate svoju istoriju. I onda kad se u savremenosti dese neke pojave koje bi mogle da podsete na prethodna iskustva, to retko ko prepozna. Na primer, koliko glasova ovih meseci na raznim evropskim izborima odnosi ekstremna desnica, pa sve izgleda kao da niko nikad nije učio o fašizmu.

Redovna ste profesorka na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Niko bolje od vas ne poznaje studente, koji su nas sve pomalo iznenadili. Šta se dogodilo tim mladim ljudima, za koje su mnogi mislili da su apolitični?

Neko je ovih dana najbolje rekao: 'Oni nisu odavde, oni su sa interneta.' Istina je da smo bili vrlo kritični prema njima i često slušali fraze poput: ništa ih ne interesuje, nemaju svest o opštem dobru, gledaju samo svoj interes, oni su proizvod neoliberalizma. A onda su odjednom eksplodirali i to na najbolji mogući način. Pokazali su da su itekako čitali i razmišljali, kao i da vrlo dobro znaju šta je opšti interes i kako da se za njega bore. Dok smo ih mi 'ogovarali', oni su živeli na internetu i saznavali sve ono što danas pokazuju. Tragedija u Novom Sadu bila je dovoljno jak okidač, u njoj su videli sve probleme ove države – korupciju, neznanje, bahatost, nasilnost vlasti. I rekli su – dosta!

U jednom intervjuu ste izjavili da 'protesti studenata prelome društvo i da je važno da ih podržimo'. Na šta ste tačno mislili?

Društvo je zgađeno politikom. Što zbog propagande vladajućih da je politika nešto prljavo, što zbog tolikih razočarenja prethodnih decenija. Od ratova, preko izneverenih nada u demokratiju i u evropske integracije. Studenti su nešto drugo, na njih društvo reaguje kao na neku čistu i neiskvarenu silu. Njih ljudi hoće da čuju. Zato oni imaju toliku snagu, neuporedivu sa bilo kojim drugim delom društva. A priključuju im se nezadovoljni poljoprivrednici, iznevereni nastavnici, lekari i drugi. Tako nastaje društvena pobuna koja je mnogo jača od one političke.

Na zapadu je trenutna percepcija da je reč o još jednim protestima u Srbiji, s obzirom na to koliko ih je bilo u poslednjoj deceniji. Kako biste objasnili tamošnjoj javnosti da ipak nije reč samo o tome?

Ovaj protest je mnogo jači. Pre svega zato što je povod tragičan i prava je metafora za ovu vlast. Drugo, stali su beogradski, novosadski i niški fakulteti. I mnogi su gimnazijalci takođe blokirali svoje škole. To se nije dogodilo skoro 30 godina, otkad je MILOŠEVIĆ ukrao izbore 1996. godine. U svim prethodnim situacijama studenti su učestvovali pojedinačno, ali ne blokadom celog visokoškolskog sistema u zemlji. Zato smo i bili prema njima kritični jer nisu reagovali kolektivno. Sada su to uradili i to je sve promenilo. Sada im se pridružuju pozorišta, filharmonije, a svaka predstava završava dizanjem crvene ruke, podrškom studentima i višeminutnim ovacijama čitave publike. Međutim, ovaj društveni pokret je svakako potrebno

Foto: Privatna arhiva

Društvo više nema poverenja u vlast. Videlo se da lažu, videlo se da su nekompetentni i da besomučno krađu. Sve je ogoljeno i zato, ma koliko Aleksandar Vučić ostao još na vlasti, to više nikad neće biti isto

kanalisati i politički artikulirati. To se još uvijek nije dogodilo.

Koliko su ovi protesti slični, odnosno različiti u odnosu na proteste 1990-ih godina?

Devedesetih godina su bila dva velika talasa studentskih protesta, jedan u junu 1992., posle početka rata u Bosni i Hercegovini i uvođenja sankcija Srbiji, i drugi već pomenute 1996-1997. godine. U oba slučaja zahtevi studenata su bili usko politički, protiv rata i za priznavanje rezultata izbora. Studenti sada deluju mnogo uže, ali su njihovi zahtevi zapravo mnogo širi. Oni traže da se utvrdi šta se desilo sa nadstrešnicom u Novom Sadu i da se kazne odgovorni. To deluje vrlo konkretno, ali zapravo ako se to zaista utvrdi, mora da padne cela piramida vlasti, jer je jasno da je odgovorna jedna velika kriminalna organizacija koja vodi državu. Iz tog razloga su ovi protesti studenata vrlo snažni, jer je teško ne složiti se sa njihovim zahtevima, koji pokreću jednu lavinu.

Ipak, verujete li da ovi protesti neće dovesti do smenjivanja vlasti nasilnim putem?

Ne znam šta će se dogoditi. Ali, verujem da ako dođe do nasilja, za njega će isključivo biti odgovorna vlast. Ona je već pokazala svoje nasilno lice i fizički je napadala studente. Dugotrajnost ove situacije dovodi do povećanja rizika, a vlast sada brani i svoje opljačkane milione i još mnogo više od toga, tako da situacija može da eskalira, što bi bilo najgore.

Vaš kolega i profesor na Filozofskom fakultetu u Beogradu, Ognjen Radonjić, izjavio je da je 'predsednik Vučić na putu ka smetlištu istorije'. Slažete li se sa njim?

Suštinski jeste. Pre svega zato što je ova afera ogolila sistem njegovog vladanja i posledice. Sada su mnogi shvatili da je takva njegova 'politika' svuda i da od nje zavisi da li će pasti nadstrešnica ili ne. To je veliki pomak, jer društvo više nema poverenja u vlast. Videlo se da lažu, videlo se da su nekompetentni i da besomučno krađu. Sve je ogoljeno i zato, ma koliko ALEKSANDAR VUČIĆ ostao još na vlasti, to više nikad neće biti isto.

U udžbenicima istorije mnoge se istorijske činjenice često prilagođavaju. Kažete da je 'opasno što se istorija menja da bi se držala vlast'. Koje su posledice prekrajanja istorije i da li su ovi studentski protesti možda i odgovor na političke manipulacije, između ostalog i manipulacije istorijom i prošlošću?

Verujem da jesu. Dosta im je laži u svim oblicima. Osećaju da se njima neprekidno manipuliše, da škola ne služi obrazovanju nego proizvodnji poslušnika. Dosta im je priča o istorijskoj veličini nacije koja grca u blatu, bez kanalizacije. Gledaju svojim očima gde žive i neće više da nasedaju na zamenu sadašnjosti prošlošću. Jer to je ono što rade naše vlasti, umesto sadašnjosti nude prošlost.

Očekujete li od ove generacije studenata u Srbiji da će konačno formirati društvo koje razume da je vlast smenjiva?

Oni su impresivni. Veoma mudri, pametni, načitan, jako dobro organizovani, drže do svojih institucija, nemaju vođe koji bi mogli da budu potkupljeni. Samo se pitam od koga su to naučili. Jer, od nas nisu. ■

Trump vs. SZO 2.0

Financial Times objavio je da Trumpov tim radi na tome da se već od inauguracije 20. siječnja SAD povuče iz Svjetske zdravstvene organizacije. SAD je njen najveći donator, a njegovim povlačenjem bi, paradoksalno i nasuprot Trumpovim ciljevima, u SZO-u ojačala Kina

Obnova zgrade SZO-a u Ženevi, buduće vjerojatno bez američkog novca (Foto: IMAGO/Andreas Haas/IMAGOSTOCK&PEOPLE/PIXSELL)

U DECEMBRU prošle godine Financial Times objavio je da tim DONALDA TRUMPA radi na tome da se već od inauguracije 20. siječnja SAD povuče iz Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), a novac preusmjeri na 'globalne zdravstvene prioritete SAD-a', ma što to značilo. Postavljanje antivakserkog idola ROBERTA F. KENNEDYJA JR. na čelo nove zdravstvene administracije potiče, jasno, mnoge bojazni. Sam Kennedy za sebe je više puta izjavio da nije antivakser i da su mu sva djeca uredno cijepljena, a politički mu je cilj, kaže, osi-

gurati proizvodnju sigurnijih cjepiva. Tvrdi da mu je izabrani predsjednik u zadatak dao borbu protiv korupcije u ključnim zdravstvenim agencijama, povratak medicine zasnovane na dokazima i zaustavljanje epidemija kroničnih bolesti, no sam je Trump u prošlogodišnjem razgovoru za Time najavio da će s Kennedyjem razgovarati o programu cijepljenja za djecu, i to u kontekstu nebrojeno puta demantirane povezanosti određenih cjepiva s autizmom.

Budući da je eradicacija preventabilnih zaraznih bolesti putem programa cijepljenja u temeljima osnivanja SZO-a, sve to nagovi-

ješta da će dolazeća administracija vjerojatno donijeti dramatične promjene i rasprave o javnom zdravstvu, raskole u znanstvenoj zajednici i preslagivanja odnosa moći u tom sektoru, na tlu Amerike i globalno.

SAD su vodeći donator i partner SZO-a, koji je u dvogodišnjem razdoblju od 2022. do 2023. godine, kroz doprinose i dobrovoljna davanja u globalnu zdravstvenu organizaciju uplatio 1,284 milijarde dolara. Slijede Njemačka sa 856 milijuna dolara, Zaklada Melinda i Bill Gates sa 830 milijuna dolara, Gavi Vaccine Alliance sa 681 milijun dolara (Gates i SAD se i tu pojavljuju kao ključni donatori), EU s 468 milijuna dolara, Velika Britanija s 396 milijuna itd.

LAWRENCE GOSTIN, profesor globalnog zdravlja na Georgetown Lawu, FT-u je izjavio da izlazak SAD-a iz SZO-a predstavlja katastrofu za globalno zdravlje, jer 'ne vidi tko će popuniti vakuum'. Gostin nije siguran da se Trumpu toliko žuri oko ovog pitanja, kao nekim njegovim suradnicima.

ASHISH JHA, prvi čovjek Joea Bidena u koronakrizi, smatra da tranzicijski tim novog predsjednika planira prekinuti financiranje SZO-a odmah nakon inauguracije, samo zato što bi to bio simbolički šamar Bidenovom odustajanju od povlačenja Amerike iz SZO-a. Jha misli da će europske zemlje u tom trenu povećati financiranje SZO-a pa bi, po njemu, konačan efekt bio veći utjecaj Kine na politiku organizacije. Paradoksalno, upravo ono zbog čega je Trump još 2020. rezolutno najavio distanciranje od te globalne zdravstvene institucije.

Trump je taj potez prvi put najavio usred galopirajuće pandemije COVID-a 19, 29. svibnja 2020. godine, a već je 1. srpnja njegova administracija o tome službeno obavijestila glavnog tajnika UN-a ANTONIA GUTERRESA. Poklapanje te šokantne odluke s rekordnim dnevnim porastom oboljelih, motiviralo je 750 najpoznatijih ljudi iz akademske zajednice da apeliraju na Kongres SAD-a da blokira predsjednikovu akciju. Međutim, do danas je nejasno ima li predsjednik unilateralni autoritet nad tim pitanjem.

SAD je postao član SZO-a zajedničkom rezolucijom iz 1948. koju su usvojila oba doma Kongresa, a podržale uzastopne administracije. Predsjednik HARRY TRUMAN izričito je naveo rezoluciju kao pravnu osnovu za pristupanje SZO-u, pa mnogi smatraju da je Trump još 2020. godine, jednostranim postupkom kojim je obavijestio UN da se SAD povlače, prekršio zakon jer nema izričito odobrenje Kongresa za napuštanje SZO-a. No, svi znaju da kršenje zakona za Trumpa ne predstavlja prepreku, pa se već sada spominje najcrnji scenarij, problemi u globalnom sistemu nadzora i odgovora na zarazne bolesti iz zemalja diljem svijeta, kao i u pripremi odgovora na zdravstvene krize.

Ni ozbiljna opasnost od posljedica poteza novog predsjednika nije, nažalost, dovela do sindroma naknadne pameti. SZO je, naime, u ozbiljnoj reputacijskoj krizi najmanje od 2009. godine i tzv. svinjske gripe, kada je organizacija prozvana zbog ugađanja farmaceutskim tvrtkama. Kada je Trump u epidemiji donosio potpuno iracionalne odluke, samo je 46 posto Amerikanaca imalo pozitivno mišljenje o odgovoru SZO-a na COVID, a brojna su istraživanja objavljena u recenziranim znanstvenim časopisima upozoravala da je COVID utjecao na pad povjerenja u organizaciju.

Ukratko, o držanju do časne povijesti i uloge SZO-a moglo se razmišljati prije nego što su se brojni promašaji razbili o glavu kroz lik i djelo Donalda Trumpa; panika koja nastupa netom prije 20. januara govori i da je nešto ozbiljno trulo u samoj organizaciji. ■

INTERNACIONALA

Svedokinja nade

Goranka Matić bila je mnogo više od fotografkinje danas fetišiziranog novog talasa i beogradske rok scene. Zapostavlja se njeno praćenje antiratnog pokreta 90-ih i radovi na temu antifašizma

PETOG januara 2025. u 76. godini preminula je GORANKA MATIĆ. Fotografkinja, profesorica na dva fakulteta, istoričarka umetnosti, žena bez koje bi priča o novom talasu bila siromašnija ispričana, iako ona priče nije pričala, nego ih 'samo' fotografisala. Ali Goranka Matić je bila puno više od fotografkinje koja je oslikala tu epohu. Ona je oslikala i epohu antiratnog aktivizma u Beogradu i Srbiji, što je pomalo zapostavljen segment njenog rada i života. Poslužićemo se rečima ERICA GORDYJA, profesora slavenskih i istočnoevropskih studija na University Collegeu u Londonu (UCL), koji kaže da je jedna generacija upoznala rad Goranke Matić kao izraz identiteta našeg vremena.

— To je bilo vreme kada se činilo da su lepota i kreativnost moguće. Na svojstven način je Goranka Matić bila svedokinja stila novog vala, a zajedno sa stilom bila je svedokinja nade. Onda dodemo do tih slika iz 90-ih i dalje: političari, protesti, nasilje. Moglo bi se reći da je svedočila i o uništenju te mladalačke nade, ali ne bi to bila potpuna priča. Zajedno s ružnim pojavama i političarima tog perioda nalazimo slike jačine društva koje je proizvelo tu raniju lepotu. To je društvo koje

je otporno, solidarno, dostojanstveno. Kao dotična osoba i njezin umetnički rad – ističe Gordy za Novosti.

Antiratni opus Goranke Matić iz 90-ih godina pomogao je i dvema istoričarkama, SANJI RADOVIĆ i ANI RADAKOVIĆ, u formiranju Muzeja 90-ih, *online* arhiva antiratnog pokreta. Radović naglašava da je Goranka ovom digitalnom muzeju bez ikakve nadoknade ustupila svoje najrelevantnije fotografije iz perioda od 1991. do 1995., što, navodi ona, 'dosta govori o odnosu koji je imala prema zajednici i odgovornosti prema istoriji i društvenim vrednostima, koje izmiču u kapitalističkom vremenu'. Posebno ističe Gorankinu hrabrost i sposobnost da kroz objektiv vidi i pojedinca i društvo, 'uz jasan ideološki stav, ali opet nenametljiv, prema onome što je ispred nje'.

— Ona i njen rad oličavaju i značaj pojedinca unutar zajednice – posebno u vremenima kada taj značaj opada. Niko vas neće pozvati, ali morate imati osećaj za unutrašnjim pozivom, da izađete u javni prostor i komunicirate sa njim, a ona je to radila fantastično. Njene fotografije su toliko sadržajne, da je bez njih nemoguće proučavati devedesete – zaključuje ona.

Ana Radaković napominje da ih je splet okolnosti sprečio da Goranki daju i glas kroz razgovor sa njom o devedesetima.

— Mi nemamo njen glas na tu temu, ali njene fotografije su osnova ovoga što radimo i one su podstakle dalja istraživanja prepoznajući ljude sa fotografijama. Tom prisutnošću, koju je ovekovečila kroz fotografije, ispričala

je više nego što bi to ispričao bilo ko kroz neki intervju. Ta žena je bukvalno uhvatila taj duh i učinila ga vidljivim – ističe naša sagovornica.

Pored opusa devedesetih malo se spominje i feministička perspektiva Goranke Matić. Teoretičarka umetnosti JELENA VESIĆ ističe da je Gorankin fotografski doprinos vizualizaciji feminističkog pokreta u Jugoslaviji sedamdesetih, drugotalasnog feminizma, 'legendaran'. Navodi da je Gorankin ciklus 'Portreti žena' bio deo umetničkog program međunarodne konferencije 'Drugca Žena: Žensko Pitanje – Novi Pristup?', koja se odvijala u SKC-u u Beogradu 1978. kada su se sukobili 'državni feminizmi' i 'autonomni feministički pokreti'.

— Često se ističe i da je to bilo prvo drugotalasno feminističko okupljanje inicirano u nezapadnoevropskom kontekstu, u socijalističkoj zemlji, na kojem su učestvovalе značajne feminističke teoretičarke, aktivistkinje i umetnice sa obe strane zavese – objašnjava naša sagovornica.

Dodaje da je Goranka jedna od prvih umetnica koja se vratila na politike antifašizma nakon ratova, podsećajući na njen rad 'Tiho teče Sutjeska' koji je snimljen na području memorijala na Tjentištu, nakon što je spomenik bio devastiran i zatvoren i nakon što je 'herojski pejzaž' značajne partizanske bitke na Sutjesci, postao teren jednog drugog rata koji je istoriju na našim prostorima odveo u suprotnom pravcu. I to je bila Goranka Matić, ali to je tek retkima segment njenog rada i života, kojim se bave jer nije *cool* kao onaj koji je veže isključivo za novi talas, što primećuje i naša sagovornica.

— Fetišizacija *coolnessa* beogradskog novog talasa i jugoslovenske rok scene sedamdesetih i osamdesetih, program je industrije nostalgije koja čisti 20. vek i umetničko iskustvo od politika socijalizma, pobuna i protivrečnosti. To nije karakteristika Gorankinog rada i njene živopisne ličnosti – zaključuje ona.

■ Dejan Kožul

Geopolitika banana

AMERIČKI predsednik DONALD TRUMP kao jednu od okosnica svoje izborne kampanje gurao je trgovinski rat s Kinom, najavljujući uvođenje carina na kineske proizvode. No, taj se rat već odvija i na drugim frontovima i bez Trumpa. Recentno se zahuktao na tržištu najpopularnijeg voća, banana, kako piše međunarodni portal lijeve orijentacije People's Dispatch. U spomenutom su ratu *proxyji* zemlje Latinske Amerike, koje su zajedno s Filipinima zaslužne za više od 90 posto svjetskog izvoza banana, a posebice Ekvador, na koji otpada 36 posto globalnog izvoza. Iako je i sama Kina proizvođač banana – proizvodi oko deset posto, a najveći svjetski proizvođač je Indija (više od 25 posto), ove dvije države imaju golema unutarnja tržišta i ne izvoze ih. U usporedbi s njima patuljasti

Ekvador, s 18 milijuna stanovnika, zaslužan je za pet posto ukupne proizvodnje, ali praktički sve što proizvede izvozi, pa je njegov utjecaj na globalnu opskrbu disproporcionalno velik. U Ekvadoru raste oko 300 vrsta banana, a 2023. godine vrijednost izvoza bila je 3,8 milijardi dolara, što je oko tri posto BDP-a. Najveći proizvođač je Grupo Noboa, korporacija koja je u vlasništvu ni manje ni više nego obitelji predsjednika države. DANIEL NOBOA, 37-godišnjak rođen i školovan u SAD-u, izdanak je dinastije koja je kompaniju osnovala još 1947. godine, a predsjedničku funkciju obnaša od studenog 2023.

Rat zbog banana započeo je nakon što su dobavljači u Evropskoj uniji, koja je najveći svjetski uvoznik (5,1 milijuna tona godišnje), nekoliko godina zaredom koristili ovu poziciju kako bi smanjivali otkupnu cijenu. Istovremeno, kineski uvoz ugrozili su efekti klimatskih promjena koji su nanijeli velike štete plantažama u Kambodži i na Filipinima, pa se Kina okrenula proizvođačima u Latinskoj Americi, prije svega Ekvadoru. S tom je državom 2023. godine potpisala sporazum o slobodnoj trgovini, a te i godinu ranije ekvadorski izvoz banana u Kinu povećao se za čak 33 posto. Istovremeno se pojavio problem cijene koju Kina plaća za uvoz ekvadorskih banana, a koja je uvelike određena trajanjem transporta. Ispostavilo se, naime, da su ekvadorske banane za Kinu čak 41 put skuplje od onih koje dobavlja iz Vijetnama, pa Kina sada uspostavlja nove pomorske pravce od Latinske Amerike do svojih luka kako bi se smanjili troškovi uvoza s tog kontinenta. Osim što je osposobila dvije luke na svom teritoriju, do kojih će kontejnerski tankeri ploviti tjedan dana kraće nego drugim rutama, kineska vlada financira i izgradnju megaluke Chancay u Peruu, odakle će se za Kinu otppravljati roba iz Bolivije, Brazila i Perua. I u Ekvadoru su nedavno optimizirane dvije luke, dok vlada Kolumbije razmatra ideju izgradnje suhog kanala kojim bi se željeznicom povezale luke Buenaventura i Cartagena na Tihom, odnosno Atlantskom oceanu.

Eventualna realizacija ovog projekta bila bi konkurencija Panamskom kanalu, za koji je Trump nedavno rekao da bi ga trebalo 'staviti pod kontrolu' SAD-a. Osim s Ekvadorom, Kina je ugovore o slobodnoj trgovini potpisala i s Nikaragvom, Čileom, Kostarikom i Peruom, a u pregovorima je još i s Hondurasom, Urugvajem i Panamom. Od 2000. do 2020. godine volumen trgovine povećan je s 8,5 na 180 milijardi dolara, dok je udio te trgovine u ukupnom BDP-u kontinenta 2021. iznosio 8,5 posto. Od 2013. godine Kina u sklopu svoje strategije globalnih investicija Novi pojas svile ulaže u brojne projekte u Latinskoj Americi, čime ugrožava ekonomsku hegemoniju SAD-a u toj regiji. Zbog toga je američka vlada u posljednjih nekoliko godina blokirala ili pokušala blokirati niz kineskih projekata u latinoameričkim zemljama. U studenom 2023. SAD je pokrenuo i program Partnerstvo Amerika za ekonomski prosperitet, kojemu je cilj kontrirati Novom putu svile. Usto, predsjednik Ekvadora prije mjesec dana donio je dekret kojim se američkoj vojsci dozvoljava korištenje otočja Galapagos kao vojne baze, suprotno ustavu Ekvadora i UNESCO-ovoj zaštiti toga područja.

■ Tena Erceg

Uhvatila je duh vremena: Goranka Matić prilikom dodjele nagrade Fondacije Tanja Petrović, 2021. godine (Foto: A. K./PIXSELL)

Krizna inauguracija

Inauguracija Nicolása Madura najavljena je za 10. siječnja. Njegov izbor na čelo Venezuele ne priznaju SAD, EU i deset latinoameričkih zemalja, a opozicija vojsku i policiju poziva na pobunu

Caracas prije nekoliko dana: pripadnici Bolivarske milicije zaklinju se na vjernost Maduru (Foto: Gaby Oraa/Reuters/PIXSELL)

NICOLÁS MADURO najavio je svoju inauguraciju kao izabranog predsjednika Venezuele za 10. siječnja, u skladu s člankom 231. Ustava. Izbori za mandat od šest godina održani su 28. srpnja 2024. Na njima su nastupili Maduro i kao opozicijski kandidat EDMUNDO GONZÁLES, pošto je vodeća kandidatkinja opozicije MARÍA CORINA MACHADO, još 2023. godine, sudskom odlukom ostala bez pasivnog izbornog prava. Prema službenim podacima, Maduro je pobijedio osvojivši 51,95 posto, a Gonzáles 43,18 posto glasova. Brojni promatrači – na primjer Carterov centar – proglasili su da izbori nisu udovoljili međunarodnim standardima izbor-

nog postupka. Organizacija američkih država odbacila je rezultate, a Ujedinjeni narodi izjavili su da je proglašavanje pobjednika bez prethodno objavljenih rezultata u tablicama 'bez presedana'. Zašto nisu objavljeni? Prema Madurovu obrazloženju, na dan je izbora internetska stranica Nacionalnog izbornog vijeća doživjela snažan informatički napad iz inozemstva (ta stranica još uvijek nije dostupna), ali su rezultati spašeni. Opozicija je objavila svoje rezultate, prema kojima je pobijedio Gonzáles, s otprilike 63 do 65 posto glasova.

Izvana su ubrzo stigle različite reakcije. Prvi je službeno objavljene rezultate osporio čileanski predsjednik GABRIEL BORIC, potom i ekvadorski predsjednik DANIEL OBOA. Iz Argentine je posebno oštro reagirao JAVIER MILEI, koji je usput prozvao Madura i dikta-

torom. Američki državni tajnik ANTHONY BLINKEN prvo je izrazio sumnju, a tjedan dana potom izjavio da postoje 'jasni dokazi' da je Gonzáles pobijedio. Predsjednici Meksika, Brazila i Kolumbije nisu priznali izbore, ali ih nisu ni okvalificirali prijevarom, tražeći ponovo prebrojavanje i objavu izbornih zapisnika. Caracas je to najprije obećao, potom se oglušio, smatrajući da je dovoljno to što je venezuelanski Vrhovni sud potvrdio rezultate. SAD, Europska unija i deset latinoameričkih zemalja odbacili su odluku suda kao nevjerođostojnu. Dio država priznao je Madura kao predsjednika, uključujući Kinu, Rusiju, Iran, Sjevernu Koreju i Kubu. Mjesec dana nakon izbora izdan je uhiđbeni nalog protiv Gonzáleza, zbog 'zloupotrebe funkcije, falsificiranja javnih isprava, poticanja na kršenje zakona, zavjeru i zločinačko udruživanje'. Budući da je zatražio politički azil u španjolskoj ambasadi, ubrzo je i otputovao u Madrid. Nedavno je objavio će otići u domovinu kako bi on stupio na dužnost 10. siječnja, dok režim podsjeća da je uhiđbeni nalog još na snazi. Prethodnih je dana putovao u više latinoameričkih zemalja, ali i u SAD, tražeći podršku.

Opozicija uspoređuje Madurovu vladavinu s vladavinom BAŠARA AL-ASADA i pokušava ga srušiti pozivanjem vojske i policije da se pobune. A upravo su Policía Nacional Bolivariana i Fuerza Armada Nacional Bolivariana, Nacionalne bolivarske oružane snage (zemlja je 1811. pod vodstvom SIMÓNA BOLÍVARA proglasila neovisnost od Španjolske), baza na koju su se uspješno oslanjali i nekadašnji, također osporavani predsjednik HUGO CHÁVEZ i sada Nicolás Maduro. Pritom se opozicija poziva na vanjsku podršku koju je Gonzáles dobio. Kao izabranog ga predsjednika priznaju na primjer SAD, Argentina, Urugvaj, Dominikanska Republika i Peru. U utorak je boravio i u SAD-u, gdje su ga primili predsjednik JOE BIDEN i predstavnici buduće vlade predsjednika DONALDA TRUMPA. Istoga je dana Čile povukao svoga ambasadora iz Caracasa, pridružujući se tako Paragvaju, Peruu i Argentini, koji su to već učinili. Nakon niza godina ekonomske krize, hiperinflacije i političkih previranja, prošlogodišnji su izbori smatrani prilikom za potencijalne promjene u smjeru kretanja zemlje, obilježene međunarodnim sankcijama, optužbama za kršenje ljudskih prava i masovnim iseljavanjem stanovništva. A oni su dodatno produbili političke podjele, s neizvjesnom budućnošću za demokratske procese i ekonomski oporavak zemlje.

■ Želimir Brala

PERSONA NON GROATA

Foto: Facebook

Dobitnica Pulitzerove nagrade, karikaturistica Washington Posta ANN TELNAES podnijela je ostavku na svoje mjesto u tom američkom listu, donedavno smatranom jednim od najuglednijih. Uredništvo je, naime, odbilo objaviti njenu karikaturu na kojoj JEFF BEZOS – vlasnik online platforme Amazon, a od 2013. i Washington Posta – zajedno s ostalim medijskim i tech-mogulima kleči ispred DONALDA TRUMPA. 'Nikada mi nije odbijena karikatura zbog toga u koga ili u što sam odlučila uperiti olovku. Do sada', poručila je Telnaes.

■ J. B.

Prilika za ekstremista

NOVI kancelar Austrije mogao bi se uskoro zvati HERBERT KICKL, vođa ekstremno desne Slobodarske stranke (FPÖ). Ta stranka osvojila je najviše glasova na rujanskim parlamentarnim izborima, no ostale političke snage – konzervativni ÖVP, socijaldemokratski SPÖ i liberalni NEOS – donedavno su pregovarale o koaliciji kojom

bi je isključile iz vlasti. Prošlog vikenda je dosadašnji ÖVP-ov kancelar KARL NEHAMMER objavio kako su pregovori propali te podnio ostavku na mjesto predsjednika vlade i šefa stranke. Na to je predsjednik države mandat za formiranje vlade povjerio Kicklu: 'Nije bila laka odluka', rekao je ALEXANDER VAN DER BELLEN, inače iz stranke Zelenih. Iako je FPÖ više puta sudjelovao u vladajućim koalicijama, ovo je prvi put od Drugog svjetskog rata da bi Austriju mogla voditi ekstremno desna partija. FPÖ je osnovan 1950-ih kao njemačko-nacionalistička stranka s uporištem među bivšim nacistima, njemačkim izbjeglicama iz jugoistočne Europe, povratnicima iz ratnog zarobljeništva, ali i uvjerenim pobornicima slobodnog tržišta. Njen prvi predsjednik bio je nacistički funkcionar i pripadnik SS-a ANTON REINTHALLER. Partija je uglavnom tavorila na margini sve dok je 1986. nije preuzeo karizmatični JÖRG HAIDER te preoblikovao u suvremenu populističku partiju, donekle odmaknutu od nostalgije za povijesnim nacizmom. Ključno je bilo isticanje FPÖ-ove borbe ne samo za 'tradicionalne' vrijednosti, nego i za položaj 'malog čovjeka'. Kraj 1980-ih je doba zamiranja poratnog ekonomskog čuda i upadanja dotadašnjeg ekonomskog modela u krizu te je FPÖ uskoro preuzeo više od milijun dotadašnjih glasova ÖVP-a i SPÖ-a, odnosno razočaranih pripadnika srednje klase i radništva – dijelova društva najviše pogodjenih neoliberalnom globalizacijom. No uz retoriku usmjerenu protiv tradicionalnih elita te sijan je mržnje protiv imigranata, FPÖ je paralelno zastupao antiradničke, ekonomski liberalne politike naklonjene biznisu. Riječ je o paradigmatičnom slučaju uloge ekstremne desnice u suvremenoj Europi, odnosno putanji koja je FPÖ doveo do osvajanja 30-ak posto glasova.

Kickl stranku vodi od 2021. godine, a njegove političke pozicije uključuju zastupanje što tvrde linije prema migrantima (od 2017. do 2020. bio je ministar unutarnjih poslova), islamofobiju, zabrinutost za čistoću austrijske nacije, protivljenje cijepljenju protiv koronavirusa, skepsu prema Europskoj uniji te sklonost VIKTORU ORBÁNU i VLADIMIRU PUTINU. Kickl je također povezan s ekstremističkim i rasističkim Identiterijanskim pokretom. Tijekom prošle izborne kampanje proglasio se 'narodnim kancelarom' – *Volkskanzler*, kako je 1930-ih nazivan ADOLF HITLER. Inače, koalicijski pregovori *mainstream* stranaka propali su prije svega zbog ekonomskih pitanja. Pregovore je prvo napustio liberalni NEOS, koji je inzistirao na rezanju poreza, smanjivanju plaća zaposlenima u školstvu i zdravstvenom sustavu te podizanju dobne granice za odlazak u mirovinu, dok se ÖVP protivio socijaldemokratskim zahtjevima za znatnijim oporezivanjem imovine i nasljedstva. Time su, piše njemačko izdanje portala Jacobin, još jednom demonstrirali kako prokapitalističkim snagama fašisti predstavljaju 'manje zlo', odnosno kako 'iza fašizma stoji kapital'. Teoretski, moguće je da budu raspisani novi izbori. No oni nisu u interesu ÖVP-u i SPÖ-u. Prema aktualnim anketama FPÖ osvaja čak 37 posto glasova, a ÖVP je nakon Nehammerove ostavke signalizirao spremnost na pregovore s ekstremistima. Dodajmo i da događanja u Austriji ushićeno promatra njemački AfD. Tamošnja ekstremistička partija u anketama je drugoplasirana, a izbori su sljedećeg mjeseca.

■ Jerko Bakotin

Periferna prizma kolonijalizma

Izložba 'Afrička zbirka Franjevačkog muzeja Tomislavgrad' prilika je da propitamo odnos poluperiferije prema kolonijalnim tekovinama i pokušamo razumjeti vlastitu uvjetovanost historijskim posebnostima Balkana, ali i odgovornost prema današnjim sustavima opresije

PRIJE nekoliko mjeseci vodila sam za Novosti razgovor s FRANÇOISE VERGÈS, antirasističkom i dekolonijalnom feministkinjom i kustosicom. U fokusu razgovora bila je tema dekolonizacije muzeja – kojoj je Vergès posvetila svoju najnoviju knjigu, kao i zagrebačko predavanje. Tada sam je upitala koliko ima smisla kritika kolonijalizma, a onda i kolonijalnog muzeja, u kontekstu poluperiferije: ako nismo sudjelovali u kolonijalnim osvajanjima te ako smo i sami bili izloženi orijentalistički obojenom pogledu centra, imamo li se pravo izuzeti iz kolektivne europske bijele odgovornosti? Vergès je bila nježna, ali decidirana: naravno da Zagreb nije Pariz, ali i u perifernim muzejima postoji poriv za skupljanjem afričkih i azijskih zbirki koje nužno valja propitati kroz dekolonijalni rakurs. 'Dovoljno je da se neki avanturist ili misionar stacionirao u Kongu ili Etiopiji. (...) U to vrijeme muškarci iz Hrvatske mogli su putovati u Afriku, ali nitko iz Konga nije bio u situaciji da dođe u Hrvatsku i odnese kući umjetnička djela.'

Samo nekoliko dana nakon ovog razgovora, 9. studenog, u Zagrebu je otvorena izložba 'Afrička zbirka Franjevačkog muzeja Tomislavgrad', u Galeriji Arheološkog muzeja. Izložba, koja ostaje otvorena do 31. siječnja, dosta je dobra prilika da propitamo odnos poluperiferije prema kolonijalnim tekovinama i pokušamo razumjeti našu specifičnu poziciju – kako onu epistemološku, uvjetovanu historijskim posebnostima Balkana, tako i u odnosu na pitanje odgovornosti prema današnjim sustavima opresije na globalnoj razini.

Afrička zbirka službeno je formirana 2013. godine, no hercegovački misionari započeli su skupljanje predmeta mnogo ranije, odmah po dolasku u DR Kongo 1968. godine (izložba je prvotno i priredena u sklopu pedesete obljetnice njihove misije). Predmete su, prema informacijama iz popratnog teksta, prikupljali misionari – isprva se radilo o darovima, a potom o 'Ciljanom prikupljanju' – specifična provenijencija predmeta nije na izložbi navedena. Po ulasku na izložbu posjetitelj će se naći pred bulumentom predmeta različitog vremena izrade i namjene, kombinacijom prirodnih izložaka (poput minerala ili zmijske kože), umjetničkih predmeta, instrumenata, uporabnih predmeta; objedinjuje ih, osim konteksta misionarskog djelovanja u kojem su prikuplja-

Izložci kao dekontekstualizirana ilustracija 'Izvorne strane Afrike' (Foto: Novosti)

ni, njihova 'Posebnost i egzotičnost', koje ilustriraju 'Izvornu stranu Afrike' (citati iz popratnog letka). Istovremeno, uloženi su napor da se u općim crtama situira i opiše narod (Luba) na čijem životnom području misija djeluje, da se prevedu nazivi i kontekstualiziraju pojedini predmeti (što je učinio franjevac iz Kamine NARCISS NGOYA) te da se prikažu pozitivne strane misijskog rada (među ostalim i prijevod Biblije na kulubski, jedna od značajnijih ostavština prvog hercegovačkog misionara u DR Kongu, fra BLAGE BRKIĆA). Dio izložbe čini i niz dokumentarnih fotografija i videa života misionara i njihove pastve.

Iz rakursa postkolonijalne teorije krajnje je jednostavno kritizirati ovaj postav, čak i kad uzmemo u obzir dobronamjernost s kojom je izložba po prilici postavljena: fotografije djece pune zahvalnosti bijelim misionarima na edukaciji (i sakramentima) i raznorodni predmeti nabacani kao ilustracije 'Egzotične' i 'Izvorne' Afrike bili bi dovoljni za automatski bojkot i zgražanje *woke* javnosti. Ipak, vrijedi uložiti dodatno promišljanje kako bismo razumjeli zbog čega problematičnost ove izložbe – i ne samo nje – još uvijek nije očigledna domaćoj publici.

Naime, pitanje koje sam postavila Vergès – 'Kakve veze kolonijalizam ima s nama?' – postavljat će se i s lijeve i desne strane političkog spektra. 'Hrvatska nikada nije vodila osvajačke ratove' rečenica je koju sam bezbroj puta čula za vrijeme školovanja. Ona se, u različitim varijantama i različitim argumentacijskim strategijama, vrlo lako transformira u narativ o nama koji smo na vječitoj meti ratova i carstava, nama koji smo 'Vjekovima porobljavani' i borci

za slobodu. K tome, dodat će ljevica, ipak smo mi ponosni nasljednici e Nesvrstanih i njihove anticolonijalne borbe. Takav narativ teško odgovara na poziv za dekolonizaciju, pogotovo kada on dolazi iz centara moći, iz zapadnog akademskog polja na kojem se proizvodi znanje i teorijski okvir koji se onda često nekritički pokušava nakalemiti na drugačije povijesne odnose.

A ipak, jesmo li doista izuzeti iz kritike kolonijalizma? Sve me to podsjeća na crticu iz društvenomrežnog života, kada je jedan portugalski znanstvenik na privremenom radu u Hrvatskoj na svojem Facebook profilu objavio kritiku kolonijalne ikonografije kojom se brendira Badelov rum (naljepnica na svakoj boci predstavlja 'egzotičnu', senzualnu crnkiju u ambijentu palmi, pijeska i mora). Moj automatski odgovor na njegovu kritiku padao je upravo u procjep poluperfernog odnosa prema kolonijalnim nasljedima: iako i ja odavno prepoznajem Badelove vizuale kao problematične, to da netko iz srca kolonijalnog carstva proziva *nas* za kolonijalizam naprosto me razjarila. 'Barem bismo u tome mi trebali biti u mogućnosti očitati njima lekciju', bila je moja prva misao. 'Umjesto toga, oni se usuđuju nama davati zadatke i packe, a da im ne pada na pamet podijeliti i udio u kolonijalnoj pljački koja i dalje na razne načine puni francuske, engleske, belgijske, portugalske ili španjolske riznice.' U takvom refleksu nisam bila usamljena: jedan od komentatora koji svoju indignaciju nisu zadržali u privatnosti vlastite glave portugalskog znanstvenika naziva 'smišljenim,

arogantnim gadom' – što je ovome moralo djelovati šokantno i ničim izazvano.

Naše automatske reakcije, međutim, ukazuju na kompleksnu igru samopercepcije periferije, koja sebe ne sagledava direktno, nego u odnosu spram cent(a)ra. Zgroženost idejom da nas tamo neki nasljednici imperije imaju obraza prozivati za kolonijalizam naličje je onog novčića s čijeg lica sja ponos franjevačkog kustosa koji zbirku hvali kao 'jedinственu na prostoru BiH i šire' – drugim riječima, imamo što i svjetski muzeji, nismo tako provincijalni kako se čini – te tvrdi da ona 'prikazuje jedan sasvim novi svijet'; odnosno, da smo mi slični centru po tome što postoje Drugi koji su dovoljno različiti od nas da spram njih možemo biti referentni, a ne egzotični. U oba slučaja naš odnos prema koloniziranima nije direktan, već je posredovan pregovaranjem našeg odnosa s centrom moći.

I 'novonesvrstana' i 'proimperijalistička' optika prikrivaju vlastitu dehumanizaciju Drugog: ljudske sudbine svode se na simbol, posve ispražnjen od promišljanja bilo kakve odgovornosti koju bismo mogli snositi, ako ne za uzroke nepravdi (iako u kontekstu ove izložbe Katolička crkva ima putra na glavi koji bi zahtijevao zaseban tekst), onda za (ne)sudjelovanje u njihovom ispravljanju. Tako je i moguće nekritički se hvaliti ostavštinom DRAGUTINA LERMANA ili piti Badelov rum bez zadržavanja nad njegovim vizualnim identitetom. Moguće je i u zagrebačkom Arheološkom muzeju gledati izložbu koja želi predstaviti život naroda u DR Kongu, a pritom u potpunosti zaobilazi krvave sukobe u kojima je od sredine devedesetih naovamo poginulo šest milijuna ljudi, dok ih je isto toliko i raseljeno te koja ignorira ulogu tolu u tim smrtima igraju naši telefoni i auti (s obzirom na to da je upravo DR Kongo glavni izvor konfliktnih ruda), ali i ulogu koja Hrvatska i BiH igraju u okviru novog pakta o migracijama kao žandari na vanjskim granicama EU-a.

Naravno da sve te činjenice ne moraju biti tema svake izložbe ili muzejskog postava; no izostanak ideje da bi neslavni kontekst (neo)kolonijalizma ipak trebalo nekako adresirati predstavlja specifičnu slijepu točku poluperiferije. Jer, da parafraziramo Vergès, ne postoji neutralna umjetnost, a još manje neutralni kustoski postav: ako oni ne stvaraju probleme sustavu moći, onda održavaju i podržavaju *status quo*. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Dalge Refika Ličine

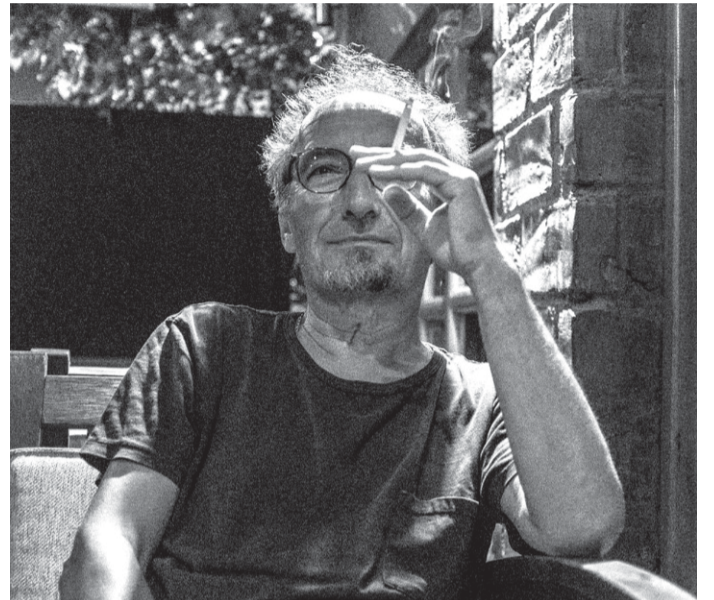
PIŠE Sinan Gudžević

U dalge se upisao i drug Tito. Kad je za posjete Pazaru, aprila 1971, sjeo za sofru postavljenu nasred ledine ispod manastira u Sopoćanima, da jede tembalu. Prije toga je kahvu dobrodošlice Titu iznio konobar Ćazo, pa su mu drhtale ruke i izlila mu se preko šoljice. Tito mu je kazao: 'Ništa, ništa, to smo obojica krivi. Dajmo onda obojica i kavu popiti'

DALGE, to je naslov knjige REFİKA LIČİNE. Knjiga ima i podnaslov 'priča na sklapanje'. U podnaslov je Ličina vjerovatno stavio riječ *priča*, e da ne bi stavio *pričanje*. Da je stavio kako nije, ispala bi rima. Pričanje na sklapanje bilo bi prezahajveno, već i zbog rime. *Dalge* su naša množina od turcizma *dalga*. Naša tuđica *dalga* ne znači sve što znači u turskom. Kažem tuđica, ali dalga je tuđica koliko je tuđica i Refik. Nije ni posudenica, posudenica bi valjda bila riječ koju smo posudili, pa ćemo je valjda vratiti kad je izguštamo. Dalga je iz turskoga došla, i ostala, iako na malom prostoru. I na tom prostoru je promijenila značenje. U turskom označava najprije ono što kod nas kazujemo grčkom i latinskom 'posudenicom' *talas* i *val*. Kod nas ona to ne znači nigdje. Iako rječnik srpskohrvatskog književnog jezika kaže da znači, i navodi primjer: *Na moru se dalga podignula*. Tako isto i Škaljićev rječnik turcizama. Kod nas *dalga* odavno znači nešto drugo, a i to što znači različito je na selu i u gradu. Na selu znači mećavu, vijavicu, no može dalga biti i bez snijega. U gradu znači nešto više nego na selu. Kad kažem u gradu, mislim na Novi Pazar, pa i na Sjenicu, za dalje nisam dovoljno potkovan. U Pazaru sam živio, pa znam. *Dalge* iz knjige Refika Ličina vezane su za Novi Pazar, zato sam se raspricao o dalgi. Refikove *dalge* označavaju ljude. *Dalga* je neko jurodiv, čaknut, neko blentav, nekad mazgov, mahnitov, nekad neko između glijptera i kicoša (I glijpteri i kicoši su iz njemačkoga, *gelipter*, *Kiez*, posudenice koje nećemo vratiti nikada. Jer Nijemcima ne trebaju, oni ih ne razumiju). Dalge Refika Ličina su takve da se bolji naslov, za ono što je u knjizi, nije mogao naći. *Dalge* su za nas koji smo s dalgovima i dalgama rasli riječ stilski neutralna i nezamjenljiva. A svježija je i nama, a nekoli onima koji je prvi put čuju. Ona je naš obogaćeni turcizam. Ima *dalgā*, *dalgāša* i *dalgovina*, muškaraca i žena: njima je svijet takav da ga vide cijeloga kad se popnu na tarabu.

Dalge su muškarci i žene, najprije Pazarci i Pazarke. Većina ih nastanjuje Batal mahalalu. U Novom Pazaru postoji Batal mahala, ova knjiga ju je otkrila i uvela u postojanje. U Pazaru ima i drugih mahala, o postojanju nekih nema sumnje, a o postojanju drugih nema jedinstva ni među najboljim poznavocima pazarske topografije. Varoš mahala, na primjer, postoji, u njeno postojanje nema sumnje. U Varoš mahali ima restoran Pazarska priča. Tu je sloga o postojanju potpuna. Postoji i Ćukovac mahala. To jest postojala je, sad je ostalo samo ime. I Lug postoji, malo više od Ćukovca, ali ne mnogo više. Drukčije stvar stoji sa Pišman mahalom. Nju su osnovali povratnici iz Turske, koji nisu mogli bez Pazara. Nisu mogli, pa se vratili. U Pazaru ih prozvali *pišmandžije*. Zna se gdje su prve pišmandžije udarile temelj svojim pišmankućama, ali koliko je tih kuća, ne zna se. Batal mahalalu je Refik Ličina omedio međama, i smjestio u nju svoje dalge i dalgove. Batal mahala se nalazi između nekadašnjeg Carskog drumca i rijeke Jošanice. Po popisu ulica koje je omeđuju zaključuje se da je ta Batal mahala i veća. S one strane drumca prema

Refik Ličina u Novom Pazaru 2021. Foto: Samir Delić

Jošanici, ako gledaš od Dubrovnika prema Stambolu, nalaze se pekare i pešermare. U njima rade pekari i pešermaši, poneki od njih je dalgaš i dalgast, a među mušterijama ima dalgi više. U Pazaru se pojavljuju, ondje stanuju, one koje hodaju, onuda hodaju kad su budne te dalge. Pekare su pekare u kojima se hljeb mijesi i umiješen peče, a pešermare su pekare koje ne mijese nego samo peku. Umijesiš pitu kod kuće, poneseš je u tepsiji i pešermar ti je ispeče dok ti piješ u kahvi kahvu. Kad su dalge iz vlasti uvele u Pazar parnu pekaru, pekari su sve češće postajali pešermari. Hljev iz parne pekare nije ni blizu hljebu iz AVDOVE pekare, ali tehnološki napredak gazi te hljebove i nudi drukčije, modernije koji su šuplji kao brusare.

OVU knjigu, uvelike neprodanu (dva izdanja, prvo OKF na Cetinju, drugo Buybook Sarajevo), valja uzeti i čitati. Oni koji se u pripovijedanje išta razumiju neće je ispuštati dok joj ne dođu do na kraj. Bašče, ramazani, suneti, vasike, peče i feredže. Prva dalga u knjizi je pekar Avdo Ladar, dalga nad dalgama, babo i majka svih dalga. On odbija da ispeče prase u svojoj pekari, kad mu ga prve godine poslije rata donese neki udbaš iz Vojvodine, a udbaševu zahtjevu se pridruže i domaće dalge, milicajci. Avdo im kaže kako njegova pekara ne peče krmad, i pred njima ugasi vatru, isprazni načve i kalupe, natuče na glavu francuzicu i ode u kahvu da popije kahvu.

Od Avda, koji jeste dalga, ali je i petlja, nasranu što je ters i divina, dalge su i nosači krmeta u teknetu, koji samouvjereni (valjda znaju da boga nema i da su nebesa prazna) govore Avdu kako će on to krme iz teknetu 'da ispeče i potpeče'. Vala Avdo neće. Avdo je čista dalga, a milicajci s krmatom u teknetu su dalge pokvarene.

Avdo, osim što je prva, još je i glavna dalga knjige. Za to što nije ispekao udbašu prase, zaglavio je u zatvoru. No je i tamo bio pekar. *Jedne rede* (o te junkturi, akcenti su joj oba na posljednjim slogovima, znači 'jedan put', 'jednoga dana') Avdo je vidio nekog zatvorenika kako nakon nužde briše šupak sredinom hljeba koji je Avdo mijesio i pekao, pa ga je Avdo

zamalo iskasapio, što mu je donijelo povišenje zatvora. A robije je dopao najviše što je prodavao *vasike*, useljeničke vize za Tursku. One su bile lažne, ali se u Tursku s njima ulazilo. Prodavce tih vasika (u Pazaru su se zvale *perovāče*, po nekom PERU koji ih je pravio u dosluhu s nekim iz turske ambasade u Beogradu) Ličina zove *dalge*, i njih hapsi udba. Avdo je čudesan lik. Ovako o njemu priča Hako Mileva: 'A vi, ljudi, šta činite i kako ste? – Vala Mušo, svadimo se – veli Avdo. – A što jadan? – Eto, ništa. Ja mu nudim trides banki da mijesi kod mene, a on neće. – E malo je trides, ponudi mu više. – Neće za trides, a više ne ište.'

Dalge su, i to kakve, i Momo Dobrić, Rizo K, Zeno Kožar, Dragica Biševac, Ethem Hamidović i Nisera Vukićević. Oni su likovi koji su Pazarom hodali, samo su im malo promijenjena imena. Da su još živi, s njima bi se mogla i kahva popiti, kao što se nekada i pila. Oni i one rade u novinama, na radiju, peku ribu šarana, idu u Zubin Potok. Zabilježeno je da su prvog šarana u Batal mahali ispekli Rade Šopen, Hajro Gološ i Mujo iz Jaklje, a dobili su ga od pazarskog zeta DUŠKA STOLIĆA, centarfora FK Trepča iz Mitrovice.

U dalge se upisao i drug TITO. Kad je za posjete Pazaru, aprila 1971, sjeo za sofru postavljenu nasred ledine ispod manastira u Sopoćanima, da jede *tembalu*, koju mu je pripremio Iso Varcar. Prije toga je kahvu dobrodošlice Titu iznio konobar Ćazo, pa su mu drhtale ruke i izlila mu se preko šoljice. Tito mu je kazao: 'Ništa, ništa, to smo obojica krivi. Dajmo onda obojica i kavu popiti.'

Refikova Batal mahala nije samo mahala, ona je cio Pazar, koji je sada više *batal* no što je bio ikada. Rubom Batal mahale teče rijeka Jošanica, nekada puna riba, danas puna otrova koje u nju puštaju *kamenare* što prave farmerke. Ličina, pisar pazarskih *batala*, ostavio je i svjedočanstvo o velikoj poplavi pazarskoj iz 1979. godine, kad su se pobatalile i Jošanica i Raška, te su glavnim ulicama plovili čamci. Da smo sad u kahvi Kod Ladara, rekao bih Refiku da je njegova Batal mahala i Palermo Borgesov (Šiš mahala, šiš je nož) i svilena mahala Ašikaga Uedija Akinare. Rekao bih mu da je ona i cio ovaj svijet i da je sva ispunjena dalgama od svake ruke. ■

TANJA STUPAR TRIFUNOVIĆ

Mentalno se nismo udaljili od devedesetih

Puno je 'nenormalnih' stvari koje smo tada svi normalizovali iz različitih razloga i zbog tog godinama beremo njihove gorke plodove. Osim što je uništio jednu zemlju i pretvorio je u više uništenih i osiromašenih zemalja, rat je uništio i mnoge živote, raselio ljude

TANJA STUPAR TRIFUNOVIĆ književnica je rođena 1977. godine u Zadru, a diplomirala je na Filološkom fakultetu u Banjaluci, gdje i danas živi. Dobitnica je više nagrada za poeziju i prozu, između ostalih Nagrade Europske unije za književnost za roman 'Satovi u majčinoj sobi', Nagrade za najbolju knjigu poezije u regionu 'Risto Ratković' i nagrade 'Milica Stojadinović Srpkinja' za knjigu pjesama 'Razmnožavanje domaćih životinja'. Za roman 'Otkako sam kupila labuda' dobila je pak Vitalovu nagradu 'Zlatni suncokret' za najbolju knjigu objavljenu u 2019. godini.

Jesenas joj je u izdanju beogradske Lagune izašao roman 'Duž oštrog noža leti ptica', kroz koji Stupar Trifunović donosi uvid u mučnu atmosferu rata i izbjegličke kolone iz perspektive tinejdžerice Vanje. Radnja se zbiva u neimenovanom selu koje, zbog sveprisutnog motiva mora one koji su detaljnije upoznati s Tanjinom biografijom, neodoljivo podsjeća na Karin, odakle autorica vuče porijeklo. U razgovoru na Novosti Tanja Stupar Trifunović govori o motivima da u aktualnom trenutku – na globalnom nivou obilježenom enormnim stradanjima i razaranjima, a na domaćem povratkom huškačke retorike – napiše antiratni roman,

posljedicama transgeneracijskih trauma po društvo i vlastitom odnosu prema Dalmaciji iz koje je devedesetih izbjegla kao tinejdžerica.

Živimo u vremenima u kojima je rat devedesetih kronološki sve udaljeniji, a opet kao da nam se iznova neumoljivo približava. Što zbog manipulacija s najviših političkih razina, što zbog posljedica takvih nacionalističkih postupaka na društvo. Dolazi li otud i potreba da baš u ovom momentu napišete roman kojim dominira ratna atmosfera iz vizure djeteta? Ili se, pak, radi o osobnoj spremnosti da pišete o temi koja je obilježila vaše tinejdžerske dane, a kasnije, kroz izbjeglištvo, i ostatak života?

Čini mi se da se pomiješalo više stvari koje pominjete. Mi smo se vremenski udaljili od devedesetih, ali mentalno nismo. Puno je 'nenormalnih' stvari koje smo tada svi normalizovali iz različitih razloga i zbog tog godinama beremo njihove gorke plodove. Osim što je uništio jednu zemlju i pretvorio je u više uništenih i osiromašenih zemalja, rat je uništio i mnoge živote, raselio ljude. Sa druge strane ono što mi tada nismo vidjeli, a sada je jasno vidljivo – desila se

transformacija kapitala, stvorena je nova elita nastala uglavnom iz sprege kriminala, politike i otimanja državne imovine. I dok smo mi razmišljali o tom kako ćemo preživjeti i režali jedni na druge kao paščad, drugi

su se bogatili i napuđavali sirotinju jednu na drugu. Ali to je već dobro poznata i vrlo stara priča koja uvijek pali, koju gledamo i danas, samo u drugim zemljama. Za jedne je rat smrt i pogibelj, za druge biznis. Mene su zanimali ovi koji su bili gurnuti u prvu pomenutu kategoriju. Kako sam i sama baštinila te ratne uspomene, progonile su me i sudarale su se te višestruke perspektive rata o kojima sam godinama razmišljala i tražila načine kako artikulirati užas djeteta koje iz svog djetinjstva gotovo preko noći biva pomjereno u jedan sasvim drugačiji, novi, ratni svijet. Ostaje nam zapitanost zašto se na prostorima bivše Jugoslavije i trideset godina nakon rata vodi politika pritajenog sukoba.

Ratni recepti

Osim fizičkih posljedica po žrtve rata, u romanu 'Duž oštrog noža leti ptica' dotičete se i onih psihičkih. Tako na jednom mjestu pišete: 'Majka je nemoćno gledala u oca. Pokušavala je skupa s nama da ga odobrovolji, ponekad bi nam uputio kakvu slabašnu grimasu što je ličila na osmijeh i nestajao u svojim mislima. Kasnije sam shvatila da je bio depresivan, ali u ratu nitko ne priča u depresiji.' U društvu, kojim još caruje patrijarhat, o psihičkim teškoćama prečesto se ne priča ni u miru. Koči li izlazak iz, kako ga nazivate, pritajenog sukoba i neliječena transgeneracijska trauma?

Da. Šta je to shvatila sam puno godina kasnije kada sam se prisjećala kako su se ponašali moji baba i djed kada je počeo posljednji rat, a oni su u svojoj svijesti imali i Drugi svjetski rat i stradanja koja je on donio. Puno ljudi je imalo i ima snažne psihološke posljedice, ali je to mahom zanemarivano i poslije onog, a i ovog posljednjeg rata. Nisu samo vojnici imali PTSP, nego i obično stanovništvo koje je doslovno živjelo u ratnim zonama ili na ivicama istih. I kada pogledamo brojeve postradalih civila u ratovima devedesetih vidimo da su u taj sukob itekako bili uvučeni i oni koji po svim pravilima ratovanja nisu trebali biti. Postavlja se pitanje zašto je bilo toliko svirepih nasrtaja na civilno stanovništvo. I mislim da nas odgovor vodi ka pitanju koje ste postavili – to jest neliječenoj transgeneracijskoj traumi i tom trajnom grču 'ratnog stanja' u kojem novi sukob samo aktivira već potisnute traume jer živimo u neliječenim i nesvjesnim društvima.

Vašim novim romanom, kao i prethodnima, dominiraju žene. Za ovu priliku one su snažne, odnosno iznose teret stradanja na svojim leđima, ali su i žrtve, poput lika Milene, koja je seksualno zlostavljana prvo unutar četiri zida kuće, a kasnije i od vojske. O jugoslavenskim ratovima napisano je mnogo knjiga, međutim, rijetko je tko uveo upravo civilnu, pa još i žensku perspektivu kao što ste to učinili vi. Iznenaduje li vas to?

Iznenaduje me s obzirom na već pomenuto stradanje civila i činjenicu da žene, djeca i stariji ljudi čine više od dvije trećine stanovništva. Rat se pred nama odvijao u dvije perspektive: jednu smo konstantno gledali i slušali na televiziji i radio-stanici, a druga perspektiva je bila ona u pozadini rata u kojoj su babe i mame smišljale kako da imamo šta jesti i obući, gdje su se dovijale kako da stvore privid normalnog života u nenormalnim uslovima, često bez

Uvid u atmosferu rata i izbjegličke kolone iz perspektive tinejdžerice

Naučila sam da odlazim i da se vraćam, u početku je bio zbunjujući taj osjećaj da kada idem u Dalmaciju u meni nešto govori da idem kući, a i obratno, čim zamaknemo preko Strmice ka Banjaluci opet pomislim – idem kući. Kuća se krenula izmještati u više pravaca

struje i vode i sa nedovoljno hrane. Dijelile su uzajamno ratne recepte za hranu i kolače, čija je suština bila u tom da se mogu napraviti i bez nekih inače osnovnih sastojaka za to jelo, kao, recimo, čuveni kolač bez jaja kojeg se sjećaju sva djeca odrasla u ratu.

I jedna i druga vojska su bile zaseban svijet, eho njihovih postupaka stizao je kroz priče – na obje strane sela su bila opljačkana i opustošena, sa podjednakom bestijalnošću su ubijali nemoćnu starčad po selima koja nije željela ili nije imala snage da bježi pred naletima vojski. I jedni i drugi su pričali kako civili dojavljaju 'njihovima', imaju radio-stanice, skriveno oružje, tražeći izgovore tim besmislenim smrtima. Sjećajući se toga znam kako sam sa svojih četrnaest godina pomislila da svi lažu i kako su se pojavile prve sumnje u istine koje čujem sa televizora jer nisu korespondirale sa onima koje su se odvijale pred našim očima.

Ono što je mene u romanu zanimalo nije bilo lično prisjećanje, ni strane u sukobu, ni sam sukob, nego atmosfera i univerzalni tragovi koje rat ostavlja u nama, ta pomenuta neprepoznata depresija, načini na koje je ratno vrijeme lomilo ljude i prilagođavalo ih sebi ili uništavalo, život u pozadini rata, gubici o kojima se čutalo,

oskudno odrastanje u ratu koje nas lišava sredstava za život, ali i roditeljske brige i pažnje, nemoć roditelja da zaštite djecu od stradanja i zala koja im se svakodnevno izlijevaju po glavi. Tragovi rata traju puno duže nego sam rat, čini mi se da su, kako su kod nas ljudi neskloni tražiti psihološku pomoć, i tu ulogu njege i ublažavanja pomenutih tragova na sebe preuzele žene i majke, pokušavajući u naše živote vratiti protjeranu normalnost.

Ambijent iščezlog doma

Osim lika majke, jedan od upečatljivijih u romanu je i onaj bake. Ona je glavni motiv i u vašoj pjesmi 'Razmnožavanje domaćih životinja', objavljenoj u istoimenoj zbirci. Radi li se o osobnoj posveti?

Jednim dijelom se radi o tom da sam bila fascinirana snagom, hrabrošću i odlučnošću koje su u sebi imale obje moje babe. I od obje je ponešto završilo i u knjigama poezije, kao i liku babe u novom romanu. Nije bilo u prvobitnom planu da lik babe dobije toliko prostora, ali ona je svojom pojavom krčila svoj prostor u romanu.

U 'Duž oštrog noža leti ptica' pišete: 'Hodati kroz selo je kao hodati unazad u vremenu, neprestano se otvaraju rupe prošlog u koje je lako upasti.' Kako se danas osjećate kada dodete u Dalmaciju, odnosno Karin i Zadar?

Ponekad i tako kako je opisano u pomenutoj rečenici, ali srećom čovjek nije zarobljen u jednom osjećanju i bilo bi takode i mjesta nepravedno držati u toj jednoj te istoj slici. Mijenjali smo se i ja i prostor i to je u redu. Naučila sam da odlazim i da se vraćam, u početku je bio zbunjujući taj osjećaj da kada idem u Dalmaciju u meni nešto govori da idem kući, a i obratno, čim zamaknemo preko Strmice ka Banjaluci opet pomislim – idem kući. Kuća se krenula izmještati u više pravaca. Volim ići u Šibenik, u Split, u neke gradove koji nemaju neposredne veze sa mojim djetinjstvom i odrastanjem, tu sam više turista i makar sam dijelom oslobođena od vlastitih uspomena, a opet je tu more, isti mirisi i taj ambijent iščezlog doma.

Kada smo već kod doma, spomenimo Dubravku Ugrešić koja je pišući iz vlastitog iskustva isticala da se 'pravi egzilant rijetko kada vraća kući', čak i onda kada može, kada je njegova 'domovina' zacijeljena. 'Zbog čega bi ponavljao isti put; samo rijetki imaju snage za dva egzila', konstatirala je Ugrešić pa dodala da se 'dobri pisci svuda osjećaju kao izgnanici, dok se slabi svuda osjećaju kao kod svoje kuće'. Slažete li se s njom?

Ima jedna misao GINTERA GRASA koja mi je bliska i koja bi se mogla prisloniti uz ovu gdje on kaže da ništa tako ne tjera na opsesivno pisanje kao što to čini gubitak – u njegovom slučaju gubitak zavičaja. Kada sam to pročitala, postalo mi je jasno da često i mimo vlastite želje izgubljeni zavičaj stvaram u svojim knjigama. On se pojavljuje kao nekakav ludi i neobični Makondo i nutka svojim magijskim realizmom kojem je u književnom smislu teško odoljeti. Pozicija pisca, ovog kojeg DUBRAVKA UGREŠIĆ naziva 'dobrim piscem', uvijek je barem jednim djelom i pozicija egzilanta. On je 'neskućeni' koji se nikad i nigdje sasvim ne uklapa i ta nelagoda ga tjera da piše.

Rijetki su domaći pisci koji mogu živjeti isključivo od svog spisateljskog rada i kao takvi su, nažalost, primorani radi različite poslove. Vi ste zaposleni biblioteci, što se u načelu zvuči kao idealno radno mjesto za književnicu. Varam li se?

Idealno bi bilo da se kod nas pisanje doživljava kao ozbiljan posao, ali to je nažalost utopija. Od kada sam, u svojoj tad djetinjoj uobrazilji, izmaštala da želim biti književnica, to je za mene najozbiljniji posao kojem sam se željela posvetiti i kojem sam se posvetila. Puno se stvari promijenilo, ali ta da pisanje shvatam kao ozbiljan posao nije. Svi drugi poslovi naspram pisanja bili su nužnost da bi se preživjelo. To nije fer naspram drugih poslova koje sam radila, ali makar se nisam nikad lagala u vezi s tim.

Dugo godina ste radili i kao novinarka. Nedostaje li vam rad u medijima?

Ne, ali sam zahvalna na tom iskustvu. U medijima sam naučila neke praktične stvari koje su mi puno koristile u kasnijem književnom radu – davati naslove, prepoznati 'pravu' priču, savladati vještinu sažetosti i jasnoće i razdvajanja bitnog od nebitnog. ■

Zamislili katolički fratri, podigli Titovi komunisti – kip Tomislava. Patvorina: Ivica Družak/FINALIZACIJA)

Loša zmajebancija

Na inicijativu Matice hrvatske i nečega što se zove Družba Braće Hrvatskoga Zmaja, čitavu godinu obilježavat ćemo 1100. obljetnicu Hrvatskoga Kraljevstva, slaveći krunidbu kralja Tomislava koja se uopće nije dogodila, a sve to uz pokroviteljstvo Vlade, milijunski budžet i angažman svih važnijih naučnih, kulturnih i crkvenih institucija

ČITAVU ovu tek započetu, dvijedvadesetpetu, slavit ćemo 1100 godina od osnutka Hrvatskog Kraljevstva. Spomenicima i naučnim skupovima, bistama i svetim misama, simpozijima i oratorijima, dokumentarnim i crtanim filmovima obilježiti će se okrugla obljetnica krunidbe kralja TOMISLAVA: sama esencija hrvatske misli, stvaralaštva i vjere okupit će se tako oko događaja koji ne samo što se nije zbio navodne 925. godine, nego se nije zbio uopće. Krunisanje Tomislava, naime, ozbiljna je historiografija odavno u nedostatku povijesnih dokaza odbacila kao tipični 19-vjekovni romantičarski mit. Na taj fantastični san iz perioda nacionalnog buđenja, međutim, hrvatska će država sada utući neke sasvim stvarne i nimalo male novce. Oko mita okuplja se zato elita: pod visokim pokroviteljstvom Vlade, uz poseban angažman ministarstava kulture i znanosti, u somnambulnoj proslavi sudjelovat će sve važnije institucije, na potezu od Hrvatske biskupske konferencije, preko vodećih galerija i muzeja, filozofskih fakulteta i povijesnih instituta, nacionalnih kazališta i Leksikografskog zavoda pa sve do neizbježnog HAZU-a. Ima smisla, valjda: kad već slavimo nepostojećeg kralja, zašto ne bismo otišli u kraljnost?

A ima i kraljnje dobrih razloga. Iza velikog obilježavanja godišnjice ničega već je složeno stala domaća politika. Na završnom zasjedanju prethodnog saziva Sabora, u martu prošle godine, sve su prisutne zastupnice i zastupnici tako glasali za proglašenje 2025. službenom godišnjicom Tomislavove krunidbe, uz popratni kulturno-religiozni program koji s tim ide. Na glasanju se nije pojavila tek nekolicina ljevijih predstavnika, ali su ruke zato spremno podigli i HDZ-ovci i SDP-ovci, i socijaldemokrati i demokršćani, i HSLs-ovci i Mostovci, i predstavnici nacionalnih manjina i domovinskopokretaši. Nije pomoglo to što je tadašnja zastupnica KATARINA PEOVIĆ uoči glasanja za govornicom održala predavanje o osnovama nacionalne ideologije, podsjetivši da je priča o kontinuitetu hrvatske povijesti, kao i tolike slične, izmišljotina iz pretprošlog vijeka. Još su manje značili trezveni medijski komentari poput onoga JURICE PAVIČIĆA, koji je u Jutarnjem listu pedantno pobrojao kako su se različite ideologije – od hrvatske do jugoslavenske, od katoličke do komunističke – kroz prošlost grebale o lik Tomislava, odnosno ono što o njemu znamo iz oskudnih povijesnih izvora. Uzimale bi svaka sebi dio koji im se svidio: hrvatski domoljubi dokaz o srednjovjekovnim temeljima nacije, jugoslavenski ideolozi činjenicu da je Tomislav vojevao protiv neprijatelja zajedno s braćom Srbima, pa je zato i bilo moguće da onaj njegov spomenik preko puta zagrebačkog željezničkog kolodvora zamisle katolički fratri dvadesetih, a podignu TITOVI komunisti četrdesetih. Ništa od svega toga međutim nije pomoglo, jer mit o krunidbi kralja Tomislava, oko koga se tako spremno okupila domaća elita, ionako nije prostor utemeljene rasprave, nego imaginarnog svehrvatskog zajedništva. On tako danas funkcionira isključivo kao uvodno poglavlje kolektivne fantazije o trajnoj, neprekinutoj i pravocrtnoj povijesti Hrvata: fantazije koja je lišena bilo kakvog povijesnog konteksta, stranih vladara i monarhija, narodnih saveza i međunarodnog *meltinga*, panslavenskog ilirskog pokreta i, naročito, razdoblja dvije jugoslavenske države. Ukratko, funkcionira kao pripovijest u žanru magijskog nadrealizma: nešto kao 1100 godina hrvatske samoće.

A tamo gdje fakti i argumenti ne pomažu, preostaje provjeriti kako je točno pripovijest

Ako je nešto ipak drugačije, onda su to dosad neistražena prostranstva ludila u kojem se čitav ovaj cirkus odvija, pa iz 2025. ravno u srednji vijek sada, evo, putujemo na krilima Hrvatskih Zmajeva. Vežite se, dakle, polijećemo. Sretna nam svima 617. zmajaska godina

počela i tko nam je zapravo pripovijeda. Tek na tom mjestu priča postaje zaista zanimljiva. Obilježavanje 1100. godišnjice jedne parapovijesne izmišljotine inicirale su naime dvije organizacije: Matica hrvatska, koja pod upravom MIRE GAVRANA posljednjih godina opsesivno štanca besmislice poput nacrtu izlišnog Zakona o jeziku ili podjednako izlišne 'Izjave o prošlosti i budućnosti naše domovine', a pored Matice još i nešto što se naziva Družbom Braće Hrvatskoga Zmaja. Štoviše: baš je na inicijativu dotične družbe još 1925. godine, za vrijeme prve Jugoslavije, održana velika proslava 1000. obljetnice nepostojeće Tomislavove krunidbe. Već dulje od stoljeća – preciznije, od 1905. godine – s Hrvatskim Zmajem družbuju dakle hrvatska braća i poneka hrvatska sestra, a u praksi to izgleda tako da po sebi vješaju crveno-bijelo-plave lente, izmišljaju grbove, čuvaju pečate, biraju svoga Velikog meštra, broje godine prema posebnom «zmajskom kalendaru» – upravo smo, za radoznale, stupili u 617. «zmajsku godinu» – i općenito djeluju negdje u zoni između masonske parodije i masovne partije Dungeons & Dragonsa. Ili barem tako izgleda dok ne provjerite popis sadašnjih i bivših članova, na kojem su i ime na FRANJE TUĐMANA *a.k.a.* Zmaja od Hrvatske, ALOJZIJA STEPINCA, među braćom poznatijeg kao Zmaj od Bakačeve kule, FRANJE KUCHARIĆA ilitiga Zmaja Kaptolskog Trećeg, pa onda još i OTONA IVEKOVIĆA, VJEKOSLAVA KLAJČIĆA, ANTE TRUMBIĆA, IVANA pl. ZAJCA, sve do nekih novijih zmajeva poput MILANA BANDIĆA ili DAMIRA BORASA. Probrano društvanje, nema šta, a sve ih je vezala težnja prema – kaže službena internetska stranica – 'čuvanju i obnavljanju hrvatske kulturne i povijesne baštine'. Na istoj ćete stranici doznati i da su zmajeva braća bili prva hrvatska udruga koju je 1946. zabranila nova jugoslavenska komunistička vlast, što je doduše samo malo ljepši način da se kaže kako ih nije zabranila ona prethodna, endehazijska. Naprotiv: u doba PAVELIĆEVE koljačke satripije institucionalno su bili uzdignuti u rang državne ustanove, a članarinu je plaćao lijep broj visokopozicioniranih ustaša. Takva organizacija sada planira čitav niz programa za 1100. godišnjicu Hrvatskoga Kraljevstva: od podizanja brončanog spomenika 'Dolazak Hrvata na Jadran' pokraj autoceste A1, koji će 'svojim dimenzijama omogućiti da bude jako dobro vidljiv', preko preimenovanja iste te

A-jedinice prema kralju Tomislavu, zatim znanstvenih skupova i igrokaza u vrtićima, hodočašća i pučkih misa, prigodnih markica i novčanica, spomen-ploča i kipova, pa sve do projekta pod nazivom '1100 razloga za trudnoću, porod i roditeljstvo' koji naglašava – provjerite ako mi ne vjerujete, i sâm sam evo triput provjeravao – 'povezanost između zmajeva, trudnoće, poroda i roditeljstva'. Ako vam sve ovo zvuči kao loša zmajebancija, samo se sjetite milijuna eura koje će država potrošiti kako bi podigla jako dobro vidljiv spomenik pokraj Autoceste kralja Tomislava, organizirala sve te dječje predstave, svete mise i konferencije te povezala zmajeve s rodiljama. Možda i jeste zmajebancija – drugim riječima – ali očito ide naš račun.

ADOK na račun čekamo – točan budžet obilježavanja 1100. godišnjice još nam nije poznat – već prema prvim informacijama da se naslutiti kako će se novci ustvari trošiti. Ispod naslaga praznogovora o tisućljetnoj hrvatskoj povijesti i kulturnoj baštini, ispod panpolitičkog konsenzusa i domoljubnog zanosa već se naime u prvim obrisima pomalja mnogo banalnija i jednostavnija mreža privatnih veza, odnosa i interesa. Na onoj saborskoj raspravi, recimo, s hadezeovskog krila sabora ritam je udarao ANDRO KRSTULOVIĆ OPARA, zgražajući se nad politizacijom polemike i hvaleći Družbu Braće Hrvatskoga Zmaja kao uglednu udrugu koja nikada nije imala veze s politikom, ali je pritom zaboravio spomenuti da je veza s politikom upravo on sâm: među braćom i njihovim zmajevima Opara je poznatiji Zmaj Splitski Četvrti, pročelnik splitskog Zmajskog stola, što znači da je u parlamentu jednostavno zagovarao novčane interese vlastite udruge. U gradu Oparinog Zmajskog stola, nadalje, ovogodišnje će Splitsko ljeto otvoriti praizvedba oratorija posevećenog krunidbi kralja Tomislava o kojoj za sada ne znamo suviše: tek da je, prema riječima organizatora, u pitanju 'jako zahtjevan i skup projekt' i da bi svoj honorar trebao naplatiti autor libreta, cijenjeni hrvatski književnik Miro Gavran, predsjednik iste one Matice hrvatske na čiju su inicijativu osigurana javna sredstva za ovaj i slične skupe i zahtjevne projekte. Naposljetku, najagilniji je promotor ovogodišnje cjelogodišnje proslave Ministarstvo kulture i medija pod upravom NINE OBULJEN KORŽINEK, a prelistate li iznova popis članova Družbe Braće Hrvatskoga Zmaja tamo ćete naići i na ime njenog oca, nekada istaknutog HDZ-ovca: NIKOLA OBULJEN *alias* Zmaj Lapadski Drugi – Čača Hrvatskoga Zmaja, reklo bi se – među rijetkim je pripadnicima Zmajskog Areopaga, posebnog tijela zaslužnih počasnih članova, gdje su mu prethodnici bili takvi hrvatski odličnici kao što su SLAVKO KVATERNIK, nekadašnji doglavnik ustaškog pokreta, i MILAN MAZLER, prvi zapovjednik Pavelićeve policije.

Da skratimo: ništa nam zapravo novo neće donijeti velika obljetnica Hrvatskoga Kraljevstva, ništa što već nismo gledali kroz posljednjih trideset i kusur – pardon, hiljadu i sto – godina. Domoljubna patetika i pasatistička estetika, jeftina mitomanija i pseudopovijesna bižuterija, velike riječi i sitni lični interesi, svehrvatsko zajedništvo i neizbježni privjesak koljačkog ustaškulka. Ako je nešto ipak drugačije, onda su to dosad neistražena prostranstva ludila u kojem se čitav ovaj cirkus odvija, pa iz 2025. ravno u srednji vijek sada, evo, putujemo na krilima Hrvatskih Zmajeva. Vežite se, dakle, polijećemo. Sretna nam svima 617. zmajaska godina. ■

Nosferatu (r: Robert Eggers)

(2024.)

PIŠE Damir Radić

Neprodubljena mračna žudnja – Lily-Rose Depp kao Ellen Hutter

Smorlokova Nosferatuga

Tehnički izgancani stil tek je sterilno lijepa površina iza koje nema ničega

ROBERT EGGERS je nakon debitantskog dugometražnog filma, povijesnog horora 'Vještica' iz 2015., imao namjeru polučiti *remake* najslavnijeg nijemog vampirskog horora, MURNAUOVA 'Nosferatua' iz 1922., no naposljetku je odgodio rad na njemu da bi realizirao, kako će se pokazati, svoj dosad daleko najbolji film 'Svjetonik'. U toj smjesi naturalizma, oniričnosti i groteske silovito je demonstrirao ljubav prema nijemom filmu i njegovom nasljeđu, osobito onom ekspresionističkom, što je sugeriralo da će se kad-tad vratiti projektu nove verzije kanonskog ekspresionističkog naslova. Učinio je to dvije godine nakon svog trećeg filma, varijante priče o Hamletu 'Sjevernjak'; realizirao je 'Nosferatua' kao spoj Murnauova klasika i romana 'Drakula' BRAMA STOKERA, koji su Murnau i njegov scenarist HENRIK GALLEEN bili adaptirali bez plaćanja autorskih prava promijenivši imena likova i djelo mično njihovu karakterizaciju (uključujući grofa Drakulu, kojeg je zamijenio grof Orlok postajući fatalno osjetljiv na dnevnu svjetlost, što za sobom povlači drugačiji svršetak nego kod Stokera), kao i središnje mjesto radnje (uveli su fiktivni njemački gradić umjesto Stokerova Londona). Zapravo, Eggersova verzija (u međuvremenu je WERNER HERZOG 1979. napravio svoju s KLAUSOM KINSKIM, ISABELLE ADJANI i BRUNOM GANZOM) mnogo više duguje Murnauu nego Stokeru, što je i logično s obzirom na to da je film nazvao 'Nosferatu', a ne 'Drakula', pri čemu od romana, kao i velika većina onih koji su se prije njega bavili Drakulom/Nosferatuom (donekle je izuzetak COPPOLA, koji je u svojoj verziji u tom smislu nešto malo pokušavao), nije ni taknuo ono što je u njemu daleko najzanimljivije – narativnu pluralnost kroz različite registre: pisma, dnevničke zapise, novinski članke (što će itekako utjecati na budućeg kralja horora STEPHENA KINGA u njegovom debitantskom romanu 'Carrie').

No ključno je pitanje što je Eggers ponudio navlastito svoje?

Odgovor je razočaravajući – ponudio je ono najbanalnije, takozvanu grafičku eksplicitnost u horor scenama. Poput mediokriteta, taj je, kako su ga kritičari prozvali, žanrovski i širefilmski vizionar upro u to da šokira publiku krvavim prizorima, a još mediokritetskije je infantilno rješenje da grof Orlok, to jest Nosferatu, na silno pompozan način govori nekakvim 'dačanskim' jezikom (jer Drakula/Nosferatu je iz Rumunjske, koja je zajedno s Moldavijom 'nasljednica' rimske Dacije). Jasno je da je Eggers želio da njegova verzija bude što tjelesnija, što je naravno legitimno i načelno se itekako može pozdraviti, ali je konkretizacija te tjelesnosti, nažalost, doista trivijalna. Izbor šok-metode donekle je zanimljiv kad se parafrazira FRIEDKINOV 'Egzorcist', a karakterizacija Orloka (utjelovljuje ga BILL SKARSGÅRD) dobiva na začudnosti kad se njegova mitologizacija 'okruni' oblikom glave i brkovima koji mogu asociirati na ikoničkog (modernističkog) antimodernista NIETZSCHEA – što je zgodno jer film antimodernistički promovira primat iracionalnog nad racionalnim – no prerijetki su to detalji da bi izvukli Eggersa i njegov uradak. I u 'Svjetoniku' bila je zamjetna strategija šoka pod svaku cijenu, ali tamo je intenzivna (pastišna) stilska svježina to kompenzirala, a ovdje takvog nečeg nema. Koliko god SEAN BAKER, autor 'Anore', i JT MOLLNER, tvorac 'Strange Darling', euforično s javnošću dijelili svoje oduševljenje Eggersovim filmom, posebno njegovim vizualnim stilom, istina je da je taj tehnički izgancani stil tek sterilno lijepa površina iza koje nema ničega. Čak ni prave provokacije, jer Eggers je propustio priliku da umjesto tek koketiranja sa žudnjom mlade i (naizgled) nevine junakinje (utjelovljuje ju LILY-ROSE DEPP) prema tami i mraku (Orlok kao simbol frojdovskog ida), tu žudnju postavi doista snažno, uznemirujuće duboko. Najkraće, njegov je 'Nosferatu' sasvim suvišan film. ■

Мапирање будућности

За Мештровића су проблеми превладавања разлика између знаности, технологије, умјетности и дизајна битно политички, а критичка умјетност, као и критичке теорије, нису само питања преобликовања умјетности него и друштвене еманципације

КРАЈЕМ прошле године представљен је зборник посвећен 90. рођендану Матка Мештровића, критичара и теоретичара, који се као ангажирани јавни интелектуалац окушао у различитим подручјима: од повијести умјетности и ликовне критике, дизајна, медија, знаности и технологије до интердисциплинарне критичке друштвене и хуманистичке знаности. Зборник носи наслов 'Онкрај утопије: Траговима Матка Мештровића', објављен је у суиздаваштву Мултимедијалног и Економског института, а уредили су га Домагој Рачић и Пол Стабс.

Главна Мештровићева дјела укључују: 'Од појединачног опћем' (1967.), 'Обриси без обрасца' (1978.), 'Теорија дизајна и проблеми околине' (1980.), 'Свијет, свијест и зависност' (1983.), 'Роба и слобода' (1995.), 'Вријеме збиље' (2002.), 'Према новом усмјерењу' (2011.), 'До куда? До када?' (2018.) и 'Према крају' (2023.).

Зборник је уоквирен рецензијама прве књиге, коју је написао Јеша Денегри, односно засад посљедње, коју потписује Божо Ковачевић. У свом прилогу овом зборнику Томислав Медак пише како је Мештровић посвећен ослобођењу човјека као друштвеног бића, бића у мрежи живота, из његове подчињености и подчињености његових стваралачких снага збиљи робних односа, а књигу описује као истински дар за Мештровића јер се у њему налазе и промишљања сувремености и из праваца с којима аутор још није улазио у дубљи дијалог.

Будући да овдје не можемо ни побројати ни сажето описати све прилоге, одабрали смо два која ћемо укратко приказати. У првоме се држимо мисаоне путање Матка Мештровића, док у другом отварамо нова питања за даљње промишљање.

Почнимо дакле с текстом 'Континуирана истраживања Матка Мештровића', аутора Дејана Кршића, Марка Голуба и Оре Мушкет. Овај су прилог сачинили дизајнери, па он разумљиво ставља нагласак на Мештровића као теоретичара дизај-

на у најширем смислу. Јер, пишу аутори, Мештровић није име које можемо повезати с иједним конкретним дизајнерским дјелом, није графички или индустријски дизајнер. Па ипак, његови радови, који укључују велики број текстова, критика, есеја, знанствених и популарних чланака те двадесетак ауторских књига, обухваћају интердисциплинарну критичку теорију, критику умјетности, теорију дизајна и критичко-теоријско промишљање технологије и медија, али и поезију. За Мештровића је дизајн у ширем смислу оно што достиже интегралност поимања човјекове околине.

Ријеч је о аутору који је изнимно важан за развој дискурса о дизајну у нашој средини, промоцију дисциплине и успоставу темељних појмова, као и свијест да

је теоријска рефлексивност важан и неизоставан дио сваке дизајнерске праксе, да су теоријска и материјална производња неодојиве. Дизајн је увијек и идеолошка и неизбјежно политичка дјелатност. Још у првој књизи 'Од појединачног опћем', аутор се у два текста бави подручјем дизајна. То су текстови 'Дизајнер' и 'Индустрија и њен облик'. Приступ је, како и наслов књиге сугерира, од конкретних примјера према широким синтетичким захватима, односно 'критичка анализа и креативна синтеза', што је уосталом и један од описа процеса дизајна.

Шездесете године прошлог стољећа период су Мештровићева најснажнијег јавног ангажмана, како у подручју умјетности, тако и дизајна, што су за њега подручја која међусобно конвергирају. Посао

ликовног критичара омогућио је Мештровићу да тих година често путује, посјећује изложбе и упознаје бројне умјетнике. Посјећивао је Документу у Каселу, Венецијански бијенале и Тријенале у Милану. Важан утјецај на њега је оставила улмска школа, као и умјетници који ће касније судјеловати на изложбама Нових тенденција, међу којима је и швицарски дизајнер и типограф Карл Герстнер. Између 1961. и 1973. одржано је пет изложби Нових тенденција, а Мештровић је један од организатора прве три изложбе и један од идеолога покрета, с обзиром на то да у својим текстовима истиче повезаност умјетности и сувремене знаности.

Често се истиче да је Мештровић снажно утјецао на четврто издање Тенденција из 1968. и 1969. године, које су обиљежили компјутори и визуална истраживања. Но већ је тада дошло до разилажења у групи, јер је Мештровић сматрао да је буржоаски естаблишмент још 1967. толико кооптирао радикалну умјетност да је одустао од свог даљњег ангажмана у том правцу. Док су праксе око Тенденција формулиране с изразитом вјером у улогу технологије, за Мештровића су проблеми превладавања разлика између знаности, технологије, умјетности и дизајна, па и компјуторизације, битно политички, а критичка умјетност, као и критичке теорије, нису само питања преобликовања умјетности него и друштвене еманципације.

Паралелно с изложбама Нових тенденција покренут је и часопис Бит Интернешнл, у чијих се девет бројева широко схваћено поље умјетности тематизира кроз међуодносне знаности, теорије информација, технологије, умјетности, дизајна, визуалних комуникација и медија. Чини се, међутим, да професионални дизајнери нису имали довољно слуха ни сензибилитета за такве теме, а радикални дизајн појавио се тек у контексту антисистемских покрета шездесетих година и радикалне критике идеологије високог модернизма.

Термин 'дизајн' се у нас користи од краја 1950-их година, а Мештровић је један од његових популаризатора. Средином 1960-их година Мештровић ради у Центру за индустријско обликовање (ЦИО) и ради на докторату који ће касније изаћи у облику књиге 'Теорија дизајна и проблеми околине'. Свијест о специфичности индустријског дизајна као битно различитог у односу на уникатно обликовање свих врста тзв. примјене умјетности, у нас се развијала тијekom педесетих и шездесетих година. ЦИО је основан 1963., а као основни задатак центра наводи се 'конституирање обликовања индустријских производа као интегралног дијела модерне производње у друштвеним размјерима'. Циљ Центра је, за разлику од дотадашњег приступа 'умјетности у индустрији', био развити методу дизајна индустријских производа као саставног дијела модерне производње. Требало је дјеловати на промоцији дизајна, едукацији о дизајну те повезивању дизајнера и наручитеља из индустрије. Нажалост, у транзицијским промјенама друштвеног и политичког састава, као и промјенама на самој дизајнерској сцени 1990-их, дјелатност ЦИО-а полако замире, а многи вриједни документи су изгубљени или бачени.

Мештровић се у Центру бавио информацијско-комуникацијским радом, што је укључивало и накнадничку дјелатност. У циљу информирања потенцијалних корисника ЦИО ће прво објављивати Информативни билтен те 12 бројева стручног часописа Дизајн. У неколико случајева остварена је и конкретна сурадња с поје-

Онкрај
утопије:
Траговима
Матка
Мештровића

Urednici
Domagoj Račić
Paul Stubbs

Зборник који
промишља сувременост
и из праваца с којима
Мештровић још није
улазио у дубљи дијалог

Matko Mestrovich (Foto: Josip Regovich/PIXSELL)

диним подuzeћима у развоју и примјени дизајна. Иако је од државних институција добио иницијална средства, цио је нерално, односно претјерано амбициозно замишљен као самостална институција са самосталним финансирањем, што ни у постојећим околностима није било одрживо.

Укњизи 'Обриси без обраца' Мештровић говори о важности рационализације производње и технолошке иновације, али и томе да дизајн није само проблем привреде, јер су у њему садржани аспекти развоја материјалне културе и друштвеног просперитета те указује на проблем неразвијености индустрије, због чега акције у дизајну пролазе без великог друштвеног одјека. Његова дефиниција индустријског дизајна гласи: 'Индустријски дизајн је стваралачка активност чији је циљ да одреди формалне квалитете индустријски произведених предмета. Те формалне квалитете укључују и вањско обличје, али се првенствено тичу оних структуралних и функционалних односа који један систем претварају у кохерентну цјеловитост, једнако са становишта произвођача као и са становишта потрошача. Индустријски дизајн обухваћа све аспекте људске околине који су увјетовани индустријском производњом.'

Скицирајмо сада прилог Анкице Чакардић насловљен 'Између јастука, дискурса и радног мјеста: неколико биљешки

о друштву и репродукцији'. Ауторица у њему полази од Мештровићевих списа

Мештровић је аутор који је изнимно важан за развој дискурса о дизајну у нашој средини, као и свијест да је теоријска рефлексија важан и неизосијаван дио сваке дизајнерске праксе, да су теоријска и материјална производња неодвојиве. Дизајн је увијек и идеолошка и неизбежно полиптичка дјелатност

из друштвене теорије, као што су они у књигама 'Свијет, свијест и зависност' и 'Роба и слобода', да би извела ауторов став како 'друштво није природна чињеница'. Она притом анализира различите филозофске традиције које су се бавиле појмом и анализом друштва и друштвене репродукције, укључујући Ховса, Лока, Хегела, Маркса, Фукоа, Алтисера, Фанона и марксистички феминизам. Ауторица прати еманципацијску логику укоријењену у различитим социјално-филозофским традицијама, закључујући како сви рачунају и с опцијом револуционарног ослобођења, које инкорпорирају у своје теорије, а неријетко и посвједочују властитим судјеловањем у еманципацијским борбама. С обзиром на скучен простор, овдје ћемо издвојити примјер који ауторица закључно истиче, онај теорије и револуционарног рада Франца Фанона.

Пишући о искуству бивања црним човеком, чија је субјектност посредована различитим колонизаторским идеолошким праксама поунутреним у његовој свијести, Фанон развија концепт 'зоне небивања'. Он притом упућује на патологију идеолошке репродукције 'раса' посредоване процесом интерпелације. У свом дијалектичком приказу ослобођења, Фанон рашчлањује феноменологију еманципације колонизираниог субјекта. Први стадиј је поунутрење колонизаторове културе. Други, негативни, окретање открићу властите аутентичности, да би тек у трећем стадију стекао аутентични положај субјекта повијести. Тај стадиј обиље-

жен је револуционарним и насилним чином ослобођења.

Чин насилног ослобођења од колонизаторског тлачења Фанон разрађује у 'Презренима на свијету', сугерирајући да се за колонизираниог живот може родити 'само из труле лешине колоне'. Што је заправо то насиље? То је интуиција колонизираних маса да се њихово ослобођење мора остварити, а то се може само употребом силе. Зато колонизирани човек не губи вријеме у кукању и не очекује да ће његова правда бити задовољена у колонијалном друштву.

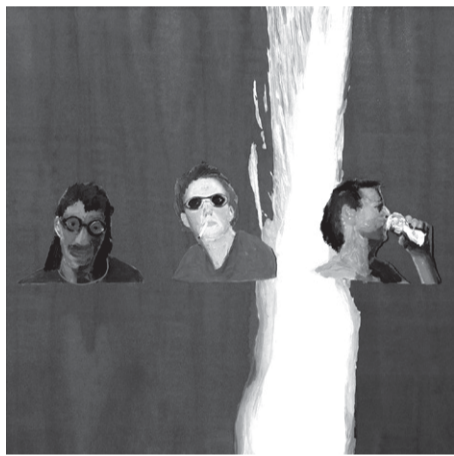
Свим ауторима о којима Чакардић пише револуционарно ослобођење је опција с којом рачунају. Како теоријски, тако и властитим судјеловањем у различитим прогресивним и еманципацијским борбама тијekom повијести. Мештровићевим ријечима, постоји свијест да 'свјетско-повијесно напредовање до коначне побједе одиста није нимало лако'. Међутим, једино Фанон иде до краја у свом пројекту деколонизације и еманципације. Чакардић експериментира апокрифним Фаноновим ријечима: 'И ја сам за апсолутно ослобођење свих презрених на свијету, од тржишта и колонија, од дискурса и транхисторије, а свакако и од репродуктивног рада.' А онда би у том нашем мисаоном експерименту додао и финални коментар: 'Само, немојмо се заваравати, то се ослобођење мора изборити одмах и искључиво насилним путем.' ■

PREPORUKE: MUZIKA

MJ Lenderman:
Manning Fireworks

(ANTI)

MANNING Fireworks' ovog mladog kantautora jedno je od najzapaženijih i najhvaljenijih indie rock ostvarenja prošle godine. Njegova lakonska mješavina alt-countrya i slacker rocka plijeni humorom, toplinom i melankolično-ironičnim dosjerkama koje odaju da je pažljivo slušao Pavement, The Silver Jews ili JASONA MOLINU. Pjesme su pune opservacija o svakodnevicu, tro-dimenzionalnih likova banalnih mana te, posljedično, dubinskog razumijevanja za ljudske manjkavosti. Uparen s namjerno šlampavom, ali sonično bogatom gitarskom

estetikom, autorski rukopis MJ LENDERMANA nudi narativno detaljnu kroniku postadolescentije u ruralnoj Americi koja savršeno nadopunjuje također nedavni 'Rat Saw God' matičnog mu benda Wednesday. Kritički, ali i uvjetno rečeno komercijalni uspjeh ovih albuma nagovještava da bi spoj korijenskih utjecaja i bučnih gitara mogao biti jedan od dominantnih trendova unutar indie rocka u nadolazećim godinama, čime se polako dokida prigušeni, ambijentalni trend prisutan tijekom godina pandemije.

Nilüfer Yanya:
My Method Actor

(Ninja Tune)

TREĆI album mlade britanske kantautorice NILÜFER YANYA pak zorno ilustrira u kritičarskim krugovima relativno čestu tezu da je Radioheadov 'In Rainbows' formativan album za pripadnike generacije Z. Prozračna, svijetla produkcija

i nervozna erotičnost tog albuma posljednjih je godina očita u radovima ponajprije britanskih kantautorica poput LIANNE LA HAVAS ili AARLO PARKS. Yanya je fascinaciju spomenutom estetikom već predstavila na solidnom prethodniku 'Painless', no ove pjesme nude zreliji rukopis i širu instrumentalnu i emocionalnu dinamiku. Većina pjesama počiva na kontrapunktu između soulom inspiriranog vokala i glazbe koja je strukturom folk, a naglašenim zvukovnim tretmanima art rock. Baš poput spomenute oksfordske petorke, Yanya bez vidljivog truda nalazi aranžmanski međuprostor između organskog i anorganskog unutar kojeg i guđački aranžmani i elektronska proširenja ilustriraju istu stvar: permanentnu napetost i lomljivost emocija.

Kim Deal:
Nobody Loves You More

(4AD)

AKO ste dugogodišnji fan Pixies-a gotovo je nemoguće ostati ravnodušan na formalni samostalni debi njihove nekadašnje basistice KIM DEAL. Dok je ostatak ekipe predvođene FRANCISOM BLACKOM s godinama kreativno zahrdao i relevantnost održava upornim koncertima i reproduciranjima klasika iz osamdesetih, Deal ovdje pokazuje nevjerojatnu širinu svog autorskog talenta. Premda je možda bilo očekivano da će

'Nobody Loves You More' biti album Dealinih Breedersa otprilike u svemu osim u imenu, već od uvodne naslovne pjesme jasno je da se radi o materijalu prepunom iznenađujućih stilskih izbora poput istaknute puhačke sekcije u nekoliko pjesama. Eklektičan u izboru instrumentacije, kao i izvora inspiracije koji se protežu od doo-wopa i baroque popa do alter rocka kakav je Deal dobrim dijelom pomogla patentirati, album je rijedak primjer veteranskog ostvarenja koje istovremeno funkcionira kao retrospektiva i pogled u skrivene autorske tendencije i osobine. Na koncu ispada da je STEVE ALBINI, kojem je ovo bio jedan od posljednjih albuma na kojima je radio prije prerane smrti u svibnju 2024., još jednom bio u pravu – Kim Deal je najzanimljivija članica Pixies-a.

■ Karlo Rafaneli

Voditelj HDD galerije i predsjednik
Hrvatskog dizajnerskog društvaMARKO GOLUB I SVEN SORIĆ
Inovacije više nisu iznimka
u hrvatskom dizajnu

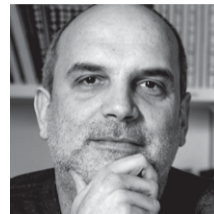
Ovogodišnja Izložba hrvatskog dizajna, koja se održava od 10. do 24. siječnja u Laubi, obilježena je najvećim brojem prijavljenih i selektiranih radova dosad. Što nam to govori o protekle dvije godine u dizajnu?

MARKO GOLUB: Mislim da to govori mnogo o vibrantnosti dizajnerske scene, ali i nje-
ne sinergije s različitim kontekstima – od kulture i civilnog društva, preko institucija i malih tvrtki do velikih korporacija. Međutim, ako se ova izložba usporedi s nekim ranijim izdanjima unatrag do 1999. kada je pokrenuta, mislim da se i njen karakter znatno promijenio. Na prvim izdanjima radilo se o želji dizajnerske zajednice da postane vidljiva i da iskaže svoj potencijal, dok danas to više nije slučaj – na mnogo načina kultura dizajna u Hrvatskoj nikad prije nije imala samopouzdanje kakvo ima danas. Širom spektra koji smo na početku naveli standardi su postali vrlo visoki, a inovacije više nisu iznimka i manifestna gesta kojom se želi pokazati što se dizajnom može, nego su dio komunikacijskog vokabulara čak i u razmjerno konzervativnim kontekstima, što je do prije 20–30 godina bilo teško zamislivo.

U rezimeu položaja hrvatskog dizajna 2024. godine u katalogu izložbe ističu se pak otežani uvjeti u kojima dizajnerska produkcija nastaje. Na koji je način ovo krizno razdoblje utjecalo na dizajnere?

SVEN SORIĆ: Nažalost, doba kriza primoralo je dio kolega da promijene modalitete rada ili čak i područje dizajna u kojem djeluju. No sposobnost prilagodbe novim situacijama, alatima i radnim procesima dokaz je otpornosti struke. Kriza svakako nije samo ekonomska, nego i društvena. Da se slikovito izrazim – ne brine nas AI kao alat, već nas brinu vrijednosti i motivi aktera koji te alate razvijaju. Za zdravu ekonomiju potrebno je i zdravo i otporno društvo.

GOLUB: Sven je naćeo pitanje tehnologije – promjena je slična i jednako nagla onoj koju

Marko Golub (Foto: Petra Slobodnjak)

Sven Sorić (Foto: Emica Elvedi/PIXSELL)

je u dizajn prije tridesetak godina unijela upotreba računala, a nešto kasnije i *weba*. Ona će neizbježno u određenoj mjeri promijeniti organizaciju i proces rada nekih kreativnih profesija, ali ne mislim da će one nestati. Optimistično vjerujem da će se njihov smisao, poslanje i uloga izoštriti. Ipak, volio bih da je u tome u ovom trenutku mnogo više igre i istraživanja, a manje istih starih stvari bržim, lošijim i jeftinijim sredstvima.

Kako je dizajn tretiran na razini kulturne – i ne samo kulturne – politike?

SORIĆ: U Nacionalnom planu razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027. dizajn se navodi na samo dva mjesta, dok se u Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. spominje na jednom mjestu, iako se netom zatim navodi da 'Kulture i kreativne industrije čine oko tri posto hrvatskog BDP-a'. Dizajn kao struka prepoznat je kao relevantan faktor ponajprije od institucija u kulturi i poslovnih subjekata koji ovise o 'kreativnim industrijama', no nažalost ne postoji strateško promišljanje o implementaciji dizajna u dugoročne politike na nacionalnoj razini. Dokumenti poput navedene strategije pokazuju volju da se nešto učini, no konkretni koraci i alati zasad izostaju.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Kako javlja niz medija, s prvim januara u javnu domenu u SAD-u i većini Europe i još ponekoj državi puštena su, između ostalog, djela FRIDE KAHLO, HENRIJA MATISSEA i fotografa ROBERTA CAPE, izvorna izdanja 'Vlastite sobe' VIRGINIJE WOOLF i 'Pisama mladom pjesniku' RAINERA MARIJE RILKEA te likovi Popaj i Tintin. Sretno slobodno korištenje!

■ L. P.

Od početka godine u javnoj domeni – Frida Kahlo

TV RAŠETANJE

Uhapšeni
u magli

PIŠE Boris Rašeta

U naplaćivanje poreza na nekretnine srljamo kao guske u maglu! Tako misli Ljubo Jurčić, pametan i načitan čovjek s doktoratom iz ulične ekonomije i prevođenja složenih formula u svima razumljiv jezik. Porez na nekretnine se prema njegovu mišljenju trebao pripremati deset godina

Novogodišnji tulum, HRT, 31. prosinca, 21:16

NOVOGODIŠNJI program Privatija opako je zaudarao na naftalin. Iz ormara su izvucli zvijezde koje je bilo teško prepoznati. Kao u karaoke šou, oni su na pozornici pjevali stare hrvatske hitove, a sve je nalikovalo na studentsku zabavu u nekom pabu. Leteći odred, ALEN VITASOVIĆ i VANNA... Kasnije su pustili dugi koncert TONIJA CETINSKOG, što se dalo gledati. Nije ni drugdje bilo bolje. Pjesmice, vicevi, BRENA, SEVERINA, DŽEJ, *dějà-vu*. Ulazimo u opaku godinu. Političke tektonske ploče, nalik na onu afričku, koja se podvlači pod Europu pa povremeno uzrokuje gadne potrese, snažno se miču. Američki predsjednik TRUMP je lutrija. Prvog dana bit će diktator, kazao je. Tog dana misli potpisati desetke akata, od amnestije za svoje pristaše do smanjenja poreza. Najavio je carinske ratove Meksiku, Kanadi, Kini i Europi. Najavio je pravi rat Hamasu. Nije najavio, ali osnovano sumnjamo da nešto planira i u Iranu. Zahtjev za povećanje izdvajanja za NATO na pet posto BDP-a mnoge će penzionere, pacijente, učenike, studente i nezaposlene, skupo koštati. Jer pet posto je golemo izdvajanje. O najrazvikanijem Trumpovu obećanju, da će okončati rat u Ukrajini, nema smisla ni govoriti. On nema ni načina, ni moći da to učini. Pomiluje li ASSANGEA i SNOWDENA, palac gore. Što smo za Novu pjevali, pjevali smo. Vidjet ćemo je li na redu tiha misa.

Lawrence od Arabije, Klasik TV, 1. siječnja, 21:45

RATUJE se po Alepu, Damasku, Homsu. Gdje, kad? Pa, 1918. godine, kada su Arapi ušli u Damask, a s njima i T. E. LAWRENCE, koji im je obećao podršku za stvaranje države ako potuku Turke. Osmanski je imperij bio protivnik britanskog. Arapi su, kako znamo, uspjeli poraziti tursko carstvo, a Englezi i Francuzi su onda, vjerolomno, porazili njih. Razočarani Lawrence se povukao iz službe. U Iraku kažu: 'Ako vidiš dvije ribe koje se svađaju na dnu Tigrisa, potraži Engleze.' Podijeli pa vladaj, kako onda tako i danas. Imperijalisti zavađaju narode, unose zlu krv, održavaju krizna žarišta kako bi mogli arbitrirati i prodavati oružje... To je zapravo priroda svake velikodržavne moći, samo ranije nismo imali 5G, pametne telefone i društvene mreže, preko kojih sukljaju laži i mržnja, ali prodiere i istina. DAVIDU LEANU možemo zahvaliti što je imao snage da svojoj kolonijalnoj državi istrese tu istinu u lice. 'Lawrence od Arabije' je vječni dokaz ružnoće te politike. Danas, stotinu i sedam godina nakon njegova ulaska

Čorsokaci turizma i stambene politike (ilustrativna fotografija; foto: Patrik Macek/PIXSELL)

u Damask, u grad su ušli džihadisti, teroristi koje je Zapad preimenovao u borce za slobodu. MANDELA je na tu počast čekao više desetljeća, a AHMED AL-ŠARA samo nekoliko dana. Novi lider Sirije, demokrat, naš čovjek na terenu, nije htio pružiti ruku ANNALENI BAERBOCK jer je žena. Sirija će doživjeti sudbinu Libije, Turska malo-pomalo postaje Velika Turska, Osmansko Carstvo je oživjelo kao u vrijeme prije Lawrencea, a uredništvo Klasik TV-a povuklo je dobar potez uvrstivši ovaj čarobni evergrin u program.

Zona Zamfirova 2: Vрати se, Zone, Klasik TV, 3. siječnja, 12:14

ZDRAVKO Šotra je NICOLAS POUSSIN srpske kinematografije – slikar idiličnih prizora srpske Arkadije. 'Zonu Zamfirovu' snimio je prvi put u kazalištu 1967. godine. Oduševio se djelom STEVANA SREMCA, pa je krajem devedesetih ponudio televiziji ekranizaciju. Ideja nije bila prihvaćena, ali je Šotra bio hercegovački uporan pa je na kraju ipak snimio film, koji je dočekan sa skepsom. Kritičari su ga prozvali 'Zonom sumraka', da bi nakon reklamne kampanje doživio najčudniju sudbinu koja je ikad viđena na ovim prostorima – 'Zona' je postala *blockbuster*, a producenti su morali dotiskivati kopije filma, da bi ga u kratkom roku vidjelo milijun ljudi! Samo je malo slabije prošla Šotrina 'Ivkova slava'. Zašto ljudi vole Šotru? Zato što prikazuje harmoničan svijet dobrih ljudi u kojemu vladaju ljubav i razumijevanje – 'Zona' je nalik na veliku Skadarliju, u kojoj ljudi šeću po čistoj i urednoj kaldrmi, kuće su raskošne, u turskom stilu, sa sećijama i ćilimima. Njihove živote svako malo razvedri starogradska muzika ili neodoljiv zvuk srpskog trubačkog orkestra, kulturna dragocjenost prvog reda. Junakinje i junaci filma su lijepi i dotjerani, nose fesove i europske šešire, bogate nošnje, malo se svađaju, malo mire, pa onda sve završi sretno... 'Vрати se, Zone' ima sve te elemente – to je *tribute* Šotri, savršena kopija, *genuine fake*. 'Vрати se, Zone' je snimljen 2017. u režiji JUGA RADIVOJEVIĆA (prema scenariju

IVANE i MIROSLAVA MITIĆA, odnosno knjizi 'Zona Zamfirova, šta je bilo posle' DUŠICE MILANOVIĆ MARIKE) i solidan je nastavak Šotrine komedije, kojemu je za doseganje uzora nedostajalo nekoliko elemenata. U prvom redu, glumci: ovdje nema KATARINE RADIVOJEVIĆ koja je kao Zona fascinirala, potom nema DRAGANA NIKOLIĆA i MILENE DRAVIĆ – nenadoknadivo – a glazba nije, kao kod Šotre, proizvela hit *soundtrack*. No svakako vrijedi gledanja.

Novi dan, N1, 4. siječnja, 8:00

UNAPLAĆIVANJE poreza na nekretnine srljamo kao guske u maglu! Tako misli dr. LJUBO JURČIĆ, pametan i načitan čovjek s doktoratom iz ulične ekonomije i prevođenja složenih formula u svima razumljiv jezik. Porez na nekretnine se prema njegovu mišljenju trebao pripremati deset godina. Stvaranje registra nekretnina, fer procjena vrijednosti i monetabilnosti istih, pa tek onda ozakonjenje harača, bili bi nužni preduvjeti. Ali za takvo što trebalo bi imati kvalificirano, marljivo i službo-uljudno činovništvo, što nemamo. Nismo ni digitalizirani kako spada. Zašto? Pa, zato što računalo ne možete podmazati, a čovjeka možete. Kad političari nemaju cjelovito znanje o problematici koketiraju 's interesnim skupinama da se stekne prihvatljivost tog poteza'. Tako smo prije puno godina, bez razmišljanja, uveli oporezivanje ležajeva u turizmu – kupovano je biračko tijelo u primorju – i sad imamo vatru koju treba gasiti. 'Sad vidimo u kakvu nas je situaciju doveo taj potez. Da smo tad imali cjelovit pregled, ne jednog čovjeka, nego cijele grupe ljudi, onda bismo znali da ćemo za deset godina biti u toj situaciji', kazao je Jurčić. 'Vlada nema cjelovitu politiku. Najlakše je mijenjati poreze, izgleda da oni to rade da se pokaže da nešto rade. Ništa se u Hrvatskoj u posljednjih 15 do 20 godina nije promijenilo. Industrijska proizvodnja pada, a poljoprivreda je na istom nivou. Te promjene koje se rade da izgleda da se nešto radi, to je najlakše, to je činovnički posao', pojasnio je profesor Jurčić, dodajući da smo 's takvom politikom uništili prostor, turizam doveli u čorsokak, a vidimo i u kakvom je stanju stambena politika'. ■

— IMAMO —

NOVOSTI НОВОСТИ

25 godina

samostalnog

srpskog

tjednika